

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra církevních dějin

Diplomová práce

**POVÁLEČNÉ OBDOBÍ KLÁŠTERA TEPLÁ
1945 - 1950**

Vedoucí práce: doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th.D.

Autor práce: Anna Mikešová
Studijní obor: Pastorační asistence
Forma studia: kombinovaná
Ročník: šestý

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

26. března 2010

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. ThLic. PaedDr. Martinu Weisovi, Th.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 ŘÁD PREMONSTRÁTŮ	8
1.1 ŘÁD VE SVĚTĚ	8
1.1.1 Založení řádu a osoba zakladatele.....	8
1.1.2 Řehole sv. Augustina a spiritualita premonstrátského řádu	10
1.1.3 Struktura a organizace řádu.....	12
1.1.4 Stručné dějiny řádu	13
1.1.5 Současnost řádu.....	15
1.2 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH	15
1.2.1 První informace o řádu u nás	15
1.2.2 Dějiny řádu v Čechách, zakládání dalších klášterů.....	16
1.2.3 Zakládání ženských klášterů	17
1.2.4 Jaká je v Čechách situace dnes.....	18
1.3 VÝZNAM ŘÁDU	19
1.3.1 Světci řádu.....	19
1.3.2 Kulturní a hospodářský význam	19
1.3.3 Historický význam	20
2 KLÁŠTER TEPLÁ	21
2.1 ZAKLADATEL KLÁŠTERA BLAHOŠLAVENÝ HROZNATA.....	21
2.1.1 Zkoumání Hroznatova života. Jeho původ, dětství a mládí.....	21
2.1.2 Účast Hroznaty na křížových výpravách a založení dvou klášterů.....	25
2.1.3 Hroznatův vstup do řehole a jeho postavení v klášteře.....	27
2.1.4 Hroznatova smrt a jeho ostatky.....	28
2.2 STRUČNÉ DĚJINY KLÁŠTERA.....	30
2.2.1 Historický přehled od založení do pozdního středověku (1193-1525).....	30
2.2.2 Od reformace do konce 19. stol. (1526-1900)	32
2.2.3 Historický přehled od roku 1900 do roku 1944	35
2.3 VÝZNAM KLÁŠTERA V DANÉM REGIONU	36
2.3.1 Osídlování západních Čech.....	36
2.3.2 Duchovní správa přivtělených farností	38
2.3.3 Hospodářské centrum.....	40
3 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ KLÁŠTERA, 1945 – 1950	44
3.1 KLÁŠTER NA KONCI 2. SVĚTOVÉ VÁLKY	44
3.1.1 Odsun německých řeholníků a kněží po válce.....	44

3.1.2	Dokumentace odsunu na třech příkladech	47
	a) Gilbert Johann Helmer	47
	b) Petr Möhler	51
	c) Albert Hugo Stára	54
3.1.3	Obnova kláštera.....	56
3.1.4	Družstvo blahoslaveného Hroznaty	60
3.1.5	Zřízení Juvenátu v Mariánských Lázních	62
3.2	HEŘMAN JOSEF TYL	64
3.2.1	Rodina, původ, jeho mládí, dosažené vzdělání, povolání kněze a řeholníka, nemoc a smrt	64
3.2.2	Nacistické koncentrační tábory	69
3.2.3	Komunistické věznice	71
3.2.4	Převorát H. J. Tyla	78
3.2.5	Svědectví pamětníků	82
	a) Svědectví P. Hugo Josefa Pitela, O. Praem.	82
	b) Vzpomínky P. Norberta Bohuslava Sopucha, O. Praem.	87
	c) Vyprávění Františka Boublíka	90
	ZÁVĚR.....	93
	SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	94
	SEZNAM ZKRATEK.....	99
	SEZNAM PŘÍLOH.....	100
	PŘÍLOHY	101

ÚVOD

Cílem předkládané diplomové práce je přiblížit léta 1945 – 1950 v klášteře Teplá. Konkrétně chce práce podrobněji popsat situaci v klášteře zejména na základě průzkumů odborné literatury a archivních pramenů. Důležitým zdrojem jsou také svědectví pamětníků.

Diplomová práce zachycuje mimo jiné poválečný stav kláštera v Teplé, obnovu kláštera a odsun německých řeholníků a kněží. Zvláštní pozornost věnuje problematice nastolení komunismu v roce 1948 a dopadu komunistického převratu na život v tomto klášteře. Téma práce je ukazována také na představení životů významných osobností premonstrátského řádu, kteří v této době v tepelském klášteře působili.

Přímo k problematice této diplomové práce není k dispozici odborná monografie nebo studie, ačkoli druhá polovina čtyřicátých a období padesátých let stojí po roce 1989 v ohnisku zájmu mnoha historiků, kteří neměli do té doby možnost přístupu k mnoha archivním fondům. Literatura, která je v diplomové práci využita pro přiblížení dobových reálií, je k dispozici v *Seznamu literatury a pramenů*. K její kritice je přistoupeno v jednotlivých kapitolách této práce. Kupř. o samotném tepelském klášteře a zdejších premonstrátech pojednávají odborné publikace pouze dílčím způsobem.

Existující odborná literatura a prameny do značné míry určily strukturu práce, která je rozvržena do třech velkých kapitol:

První kapitola přibližuje řád premonstrátů, jeho působení ve světě, osobu zakladatele, stručné dějiny řádu i jeho současnost. Dále nás informuje o řádu premonstrátů v Čechách, zakládání klášterů, o kulturním, hospodářském a historickém významu řádu.

Ve druhé kapitole je představena ve zkratce historie kláštera, která by nás měla přivést časovou přímkou ke zkoumaným rokům 1945 - 1950 a na poznání těchto dějin navázat. Svým významem se tepelský klášter stal na 800 let centrem kultivace kraje po stránce duchovní, kulturní i hospodářské. Další část této

kapitoly se věnuje zakladateli kláštera, který vynikal mimořádnou inteligencí a vysokým vzděláním.

Třetí kapitola je nejobsáhlejší a klíčová pro práci s archivními materiály. Zaměřuje se na dění kláštera na konci 2. světové války. Zabývá se odsunem německých řeholníků a kněží. Popisuje odsun na případech Gilberta Johanna Helmera, Petra Möhlera a Alberta Hugo Stáry. Představuje život Heřmana Josefa Tyla a jeho převorát.. Na závěr této kapitoly je přiblíženo významné svědectví P. Hugo Josefa Pitla, vzpomínky P. Norberta Bohuslava Sopucha a Františka Boublíka.

Pro zpracování této diplomové práce byly využity metody přímá a komparativní.

1 ŘÁD PREMONSTRÁTŮ

1.1 ŘÁD VE SVĚTĚ

1.1.1 Založení řádu a osoba zakladatele

Zakladatelem premonstrátů je sv. **Norbert z Xanten**, „*který se narodil asi roku 1082 v porýnském Xanten jako druhorozený syn ve šlechtické rodině pánů z Gennepu, a proto byl rodiči Heribertem a Hedvikou určen k vojenské nebo duchovní dráze. Jeho počáteční lehkomyšlný způsob života změnil roku 1115 nebezpečný pád ze splašeného koně při velké bouři, kdy byl omráčen bleskem a zázračně vyvázl životem. Stal se postupně kajícím, horlivým kazetem, knězem, zakladatelem řádu a posléze i arcibiskupem v Magdeburgu.*“¹ Byl kanovníkem v Kolíně nad Rýnem, dvorním kaplanem Jindřicha V. a jedním z opravdových uskutečňovatelů gregoriánské reformy té doby. Premonstráti se postupně stali největší a nejvlivnější augustiniánskou kongregací. Pro své velké rozšíření nabyli významu samostatného řádu.²

„*Roku 1120 založil Norbert s několika druhy v severní Francii u města Coucy, mezi Laonem a Soissons, v údolí zvaném Prémonstré (lat. Pratum monstratum, tj. ukázaná niva, luh nebo Praemonstratum, tj. místo předem určené) v lese Vois, kde stál malý kostelíček sv. Jana Křtitele, první klášter, který zničila až francouzská revoluce v roce 1790. Toto místo dalo název novému řádu (premonstráti, kteří byli po svém zakladateli nazýváni také norbertini nebo podle svého roucha bílí kněží.*“³ Papežské potvrzení pro svůj řád obdržel Norbert od Honoria III. v roce 1126 bulou vydanou v Lateráně.⁴ „*První konvent (kanonie)*

---

¹ BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*. II. díl, 1. svazek: Řeholní kanovníci. Praha : Libra, 2003, s. 63.

² O rozšíření řádu pojednám více v kapitole 1.1.4, s. 13.

³ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 65.

⁴ Bula APOSTOLICAE DISCIPLINAE papeže Honoria z roku 1126.

byl založen pro zakladatele řádu Norberta z Gennepu na podnět papeže Calixta II. a z iniciativy laonského biskupa Bartoloměje de Vir.⁵

„Premonstráti (OPraem, Ordo Praemonstratensis) – Řád premonstrátských řeholních kanovníků je duchovní řád, který nesdružuje mnichy, ale řeholní kanovníky – početné kněze, kteří ve středověku žili při velkých biskupských nebo arcibiskupských chrámech.“⁶

Společnosti řeholních kanovníků vznikaly v rámci obnovného díla sv. Řehoře VII., které bylo zvané někdy apoštolským hnutím počátku 2. tisíciletí. V těchto společnostech byla rozjímavá modlitba spojena s apoštolskou službou. Hlavním úkolem a cílem bylo posvěcování sebe i druhých, žít s Bohem a druhé k Bohu přivádět. Posláním premonstrátů bylo věnovat se duchovnímu životu a šíření evangelia. Horlivě pracovali v duchovní správě a při kázáních, vynikali rovněž jako schopní organizátoři. Činnost řeholníků byla zaměřena na rozvíjení vědecké a výchovné práce působením ve školách všech stupňů, konání chórových modliteb, přestování eucharistické a mariánské úcty, praktikování kajícího života, konání exercicií a misí. Od svých počátků řád vynikal i v oblasti hospodářského podnikání, každá komunita měla mít své polnosti a lesy, které by jí poskytovaly obživu. Významná je jejich práce sociální. Premonstráti se stali intelektuálním řádem, o čemž svědčí rozsáhlé premonstrátské knihovny.

U premonstrátů byla poprvé v dějinách církve uskutečněna i myšlenka třetího řádu – spojení laiků mimo klášter s duchovním životem bratří a sester.⁷

Sv. Norbert byl roku 1215 prohlášen za blahoslaveného a v roce 1582 svatořečen. „Po ovládnutí Magdeburku protestanty se domohl v roce 1627 strahovský opat Kašpar z Questenberku přenesení ostatků sv. Norberta

---

⁵ VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. a kol. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1997, s. 151.

⁶ *Řád premonstrátských řeholních kanovníků*. Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. Dostupné na [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Řád_premonstrátských_řeholních_kanovníků>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Řád_premonstrátských_řeholních_kanovníků).

⁷ Nejpodrobněji je zpracován tento řád u BUBEN, *Encyklopedie řádů*, s. 59-145. Dále o premonstrátech pojednávají: JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Fénix, Klášter premonstrátů na Strahově, 1991, s. 41,42., a také KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin I*. Praha : Zvon, 1991, s. 128. Další informace je možné nalézt v knize KADLEC, J. *Dějiny katolické církve II*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1993, s. 133, a MALÝ, R. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2001, s. 104.

do pražského strahovského kláštera, kde jsou uloženy dodnes.“⁸ Roku 1627 vyhlásil pražský arcibiskup kardinál Harrach sv. Norberta českým zemským patronem dekretem *Quo Sanctis Bohemiae* a byl uctíván jako světec eucharistie. Je také patronem nadcházejících rodiček (maminek). Sv. Norbert je zobrazován s dvojpříčným arcibiskupským křížem, palliem a s kalichem, později s monstrancí jako jediný světec. Jak je patrné z jeho životopisu, byl fascinující, charismatická osobnost, pokorný a horlivý v obnově křesťanského života a hlásání víry.⁹

1.1.2 Řehole sv. Augustina a spiritualita premonstrátského řádu

Sv. Norbert zavedl hned po založení prvního kláštera **řeholi sv. Augustina**, ale přihlížel i k statutům cisterciáckým, clunyjským a hirsauským. Řádové stanovy představují syntézu kanonického a monastického života. První stanovy řádu vypracoval **sv. Hugo z Fosses**. Premonstráti jsou reformovaní augustiniánští kanovníci, podobně jako cisterciáci představují novou formu řádu benediktinského.

Premonstráti měli na světě vést život podobný andělům, jak to hlásala i jejich bílá roucha.¹⁰ Odtud i neoficiální název řádu *Candidus Ordo*, tj. bílý řád. U řeholníků měl být oděv výrazem jejich nitra. U premonstrátů se jednalo o duchovní čistotu – původní řádový ideál.

Norbertini vedli odříkavý život podle apoštolských vzorů (*vita apostolica*) v komunitě (*vita communis*). Součástí povinností premonstrátů byla i fyzická práce, avšak jejich řehole nebyla tak přísná jako u cisterciáků. Osou řehole je snaha o dosažení dokonalosti individua žijícího v komunitě a zdůraznění lásky k bližnímu. Řídí se heslem: *Ad omne bonum opus parati*. (tj. Připraveni ke každému dobrému dílu).

---

⁸ HRUDNÍKOVÁ, M. *Řeholní život v českých zemích*. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 31.

⁹ Tyto podrobnosti nejsou předmětem mé práce. Více se o nich můžete dočíst: BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s 63.

¹⁰ Bližší informace o oděvu a znaku premonstrátů lze nalézt: BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 59, 60 nebo JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 42.

Spiritualitu premonstrátů a jejich formaci zajistil sv. Norbert tím, že stanovil pět zásad života společenství:

1. Úcta eucharistická (adorace).
2. Úcta mariánská (služba).
3. Chvála a oslava Boží – slavnostní bohoslužba (liturgický život).
4. Kající život (sebeovládání).
5. Horlivost pro spásu duší, radostná pokora a umírněnost (apoštolát).

Základní prvky struktury řádu se uplatňují do současnosti.

Podmínkou pro vstup do řádu je dnes středoškolské vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Dvouletému noviciátu předchází období kandidatury. Po noviciátě se skládají časné sliby na dobu tří let, po nich pak následují celoživotní slavné sliby.¹¹

Řeholní a zasvěcený život je specifickým povoláním, které dává Kristus. Kodex kanonického práva je definuje jako „*trvalý způsob života, jímž se věřící, kteří pod vlivem Ducha svatého důsledněji následují Krista, zcela zasvěcují Bohu nejvyšší milovanému, aby k jeho cti, k rozvoji církve a ke spáse světa, z nového a zvláštního důvodu oddáni, dosahovali dokonalé lásky ve službě božímu království a předem zvěstovali nebeskou slávu a stali se v církvi jejím jasným předobrazem*“.¹²

Církev ve svém učení, které rozvíjí po druhém vatikánském koncilu ve svých dokumentech, věnuje mnoho místa osvětlení nutnosti a potřebnosti řeholního života. Podle konstituce *Lumen gentium* „*nepatří sice k hierarchickému zřízení církve, náleží však nepopíratelně k jejímu životu a svatosti*“.¹³

Mimo jiné poukazuje i na to, že řeholníci jsou svým životním stylem povoláni být „*znamení odporu, svědectvím alternativní kultury ve světě, který*

---

¹¹ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 59, 63, 65. JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 17. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 128. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

¹² *Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994, s. 265 – Kán. 573 nebo *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995, s. 242- Zasvěcený život.

¹³ *Dokumenty 2. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995, s. 81-LG44.

*tak často hledá především vlastní seberealizaci, který se odcizuje chudým a slabým, který je netolerantní a nepřátelský k menšinám, který je hlučný.*¹⁴

Řeholní povolání je také drahocenná perla, kterou člověk objevil, kvůli ní prodal vše, co byl a je, a koupil ji.¹⁵

1.1.3 Struktura a organizace řádu

Pevnou strukturu a jednotnou organizaci dal premonstrátům Norbertův následovník Hugo z Fosses, který se roku 1128 stal opatem v Premonstré. Do té doby tvořily jednotlivé komunity spíše samostatná společenství.

Řád byl a je svazkem samosprávných klášterů, jeho nejvyšší autoritou je generální kapitula, které předsedá generální opat. Generální kapitula se scházela zpočátku každoročně, později pak jedenkrát za tři roky. Generální opat sídlil do roku 1790 v Premonstré a od roku 1937 v Římě, kde je volený dodnes.

Jednotlivé domy nazývané kanonie (*canonia*), nebo opatství (*abbatia*) jsou řízené opatem. Opat někdy mívá koadjutora (*abbas coadjutor*). Menší domy se označují jako převorství (*prioratus*). Kanonie si uchovávají dceřiný vztah ke klášterům, z nichž byly založeny.

Kanonie jsou vzájemně samostatné, v jednotlivých zemích a státech vytvářejí princie, zvané **cirkarie** (*circaria*). Domy každé cirkarie podléhají generálnímu vikáři (*vicarius generalis per circariam*), kterého jmenuje generální opat. Generální opat vykonává právní moc nade všemi cirkariemi.

V roce 1320 byl řád rozdělen do třiceti správních okrsků cirkarií (spojení klášterů na základě regionálních nebo jazykových hledisek). Rozdělení na cirkarie se uplatňuje do současnosti.

Členy řádu jsou kanovníci, klerici, novicové a laičtí bratři. S řádem je spjat institut donátů, tedy čeledi přijaté do komunity bez slavných slibů. Obvyklými funkcemi v řádu byly nebo jsou převor, podpřevor, cirkátor, provisor, novicmistr, zpěvák, kostelník ad. V tepelské kanonii existoval v 19. století i inspektor lesů

---

¹⁴ *Úloha řeholního života dnes*, dopis Jana Pavla II. americkým biskupům z 22. 2. 1989.

¹⁵ Srov. Mt 13,45-46, *Bible*. Praha : Česká biblická společnost, 1995.

a pramenů. Zástupci jedné cirkarie se scházejí na provinční kapitule. Představení a zástupci všech kanonií se shromažďují na generální kapitule. Řeholní jméno je v řádu zavedeno a je užíváno spolu s křestním jménem, kterému předchází.¹⁶

1.1.4 Stručné dějiny řádu

Podobně jako v dějinách církve můžeme sledovat i v dějinách premonstrátského řádu období rozkvětu i úpadku a následujícího růstu. Největším rozmachem řádu bylo období do 14. století, kdy kláštery nejen počtem, ale i kvalitou svého života a svým působením přispívaly k prohlubování náboženského a kulturního vzrůstu svého blízkého i vzdáleného okolí.

„Svým evangelním radikalismem byl řád přitažlivý pro bohaté i chudé a rychle se šířil. Brzy se rozšířil po celé Evropě. Již v roce 1121 došlo k založení opatství Floreffe (dnešní Belgie) a v roce 1122 byl jako třetí řádový dům založen klášter Cappenberg ve Westfálsku. V roce 1124 se rozšířil i na území dnešního Polska a roku 1126 existovalo již asi 20 domů. V roce 1140 byl založen i první premonstrátský klášter v Čechách.¹⁷ Roku 1143 byl řád uveden na britské ostrovy a později pronikl i do Španělska, Švýcarska, Rakouska, Uher, Nizozemska, Dánska, Lotyšska a do Skandinávie. Do Norbertovy smrti vzniklo 35 opatství a za prvních 100 let existence řádu již existovaly kláštery nejen v Evropě, ale také v Palestině a na Kypru. Premonstráti dále založili a spravovali biskupství v Havelbergu, Sv. Bonifáci a v Ratzeburgu. Je zajímavé, že v Itálii řád premonstrátů nikdy výrazně nezakotvil“.¹⁸

„V průběhu 12. století byli premonstráti nejrychleji rostoucím řádem, a to v takové míře, že kolem roku 1150 byl vydán zákaz dalšího přijímání uchazečů do této řehole.“¹⁹

---

¹⁶ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 61, 62. JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*, s. 41, 42. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152.

¹⁷ Více v kapitole 1.2, s. 15.

¹⁸ BUBEN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 65-67.

¹⁹ MALÝ, *Církevní dějiny*, s. 104.

„Do premonstrátského řádu byly od počátku přijímány i ženy. Jejich počet rostl tak rychle, že řádové vedení muselo ve 12. století učinit opatření, aby jejich počet omezilo a aby potlačilo systém dvojklášterů, který byl z počátku u premonstrátu v oblibě.“²⁰

V 15. a 16. století dochází v řádu ke krizi, způsobené jak příčinami vnějšími (války, reformace, sekularizace), tak vnitřními (úpadek života společenství, dosazování ne vždy vhodných představených).

„V Čechách a na Moravě to bylo v 15. století husitství, které silně utlumilo řádový život, v Německu pak v 16. století přinesla reformace zkázu řadě významných premonstrátských center včetně kanonie v Magdeburg. Rovněž anglická reformace zničila do roku 1541 všechny premonstrátské kláštery na území ovládaném Jindřichem VIII. Největší ránu zasadila řádu francouzská revoluce přímo v jeho srdci – v Prémontré.²¹ Budovy byly přeměněny v azylový dům pro duševně choré a chrám byl zbořen. Církevní majetek byl prohlášen za majetek národní. Roku 1790 byly zrušeny všechny řády kromě těch, které se zabývaly výukou mládeže a ošetřováním nemocných. Tou dobou měli premonstráti ve Francii 90 opatství a řád obsazoval 633 farností. Neméně bolestné byly i osvícenské zásahy a josefínské sekularizace v rakouských dědičných zemích. Roku 1772 bylo dekretem zapovězeno spojení jednotlivých klášterů s generálním opatstvím v Prémontré. Roku 1781 byla zrušena exempce a kláštery byly podrobeny biskupům, aby pak následně byly některé starobylé kanonie úplně zrušeny a rozpuštěny. Celé 19. století představuje pro řád jistou krizi a úpadek. Na území Německa šlo o sekularizaci v rámci válečných reparací v prvních letech 19. století. V tomto období se ale opět ukazuje úsilí o obnovu řádu a řeholního života. Ne všechny snahy byly úspěšné, přesto se řeholní život vrací do Belgie, Francie, Německa atd. V říjnu 1883 došlo k obnově řádové jednoty až dosud na sobě zcela nezávislých klášterů. V roce 1903 měl řád 20 opatství.“²²

---

²⁰ KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 129.

²¹ V některých publikacích je uváděn název Prémontré, v jiných Prémonstré.

²² BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 67, 69.

Poslední velké pronásledování čekalo řád ve století dvacátém. Útrapy premonstrátů za nacismu a komunismu byly nezměrné. Také čeští premonstráti přinesli velké oběti včetně svých vlastních životů.²³

V 18. století pronikli premonstráti i do Ameriky a Afriky. V 17. a 18. století dosahuje život řádu druhý vrchol a opět následuje úpadek. V nejtěžším období probuzená reforma 1. a 2. vatikánského koncilu ukázala svoji životaschopnost. Mluvíme zde o třetím období rozkvětu.

1.1.5 Současnost řádu

„Dnes má řád 31 opatství s mnoha závislými domy v šesti cirkariích (anglické, skandinávské, francouzské, německé, maďarské a československé), členů řádu je více než 1300, z toho téměř 1000 kněží, kteří žijí a pracují ve všech světadílech.“²⁴

Dnešní premonstráti patří svým počtem ke středně velkým řádům. O životaschopnosti řádu svědčí právě misie, které se nacházejí v Africe, Jižní Americe, dále v Indii a Austrálii. Misie jsou podporovány kláštery z Evropy a Severní Ameriky.

1.2 PREMONSTRÁTI V ČECHÁCH

1.2.1 První informace o řádu u nás

V Čechách vznikl první klášter premonstrátů už dvacet let po vzniku řádu. Zásluhy o uvedení premonstrátů do českých zemí má olomoucký biskup **Jindřich Zdík**, který řád poznal během 2. lateránského koncilu v Římě a na své pouti po Svaté zemi. Právě on se v r. 1142 zasadil o založení prvního premonstrátského kláštera v Praze na Strahově za vydatné podpory krále Vladislava II. a jeho manželky Gertrudy. Založení provázely bohaté panovnické i biskupské nadace, za jejichž přispění byl vybudován klášterní chrám Nanebevzetí Panny Marie,

²³ Podrobněji v kapitole 3, s. 44.

²⁴ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 69, 70.

současně zřizovaný i jako knížecí pohřební mauzoleum. Klášter byl osazen řeholníky z porýnské kanonie ve Steinfeldu. Dostal na přání Jindřich Zdíka na paměť Svaté země jméno Sion. Vykopávky z novější doby potvrzují, že to byla jedna z nejprostornějších klášterních staveb ve střední Evropě.²⁵

„První zmínky o přejmenování Strahova na Sion jsou v kronikách tzv. Kosmových pokračovatelů – kanovníka Vincencia a opata premonstrátského kláštera v Milevsku Jarlocha.“²⁶

1.2.2 Dějiny řádu v Čechách, zakládání dalších klášterů

Nezůstalo jen u založení prvního kláštera na Strahově. Biskup Jindřich Zdík chtěl řád rozšířit mnohem více. Stalo se to však na účet benediktinů. Premonstráti převzali benediktinská opatství v Želivu (1149), Litomyšli (1150) a Hradisku u Olomouce (1150). Později sami založili další kláštery: Milevsko (1184), Louka u Znojma (1190), Teplá (1193)²⁷ a Zábřdovice u Brna (1200), později Nová Říše u Telče (1211). Kanonie měly početné inkorporované fary. Z menších domů možno jmenovat např. Havlíčkův Brod, Svatý Kopeček u Olomouce, Kněžice, Svitavy, Jihlavu, Křtiny, Jesenec a Šebetov.

Na Starém Městě pražském sídlila od roku 1641 řádová kolej Norbertinum u sv. Norberta (a sv. Benedikta). Tento teologický ústav Collegium Norbertinum byl zrušený císařem Josefem II. Nověji premonstráti vedli reálky v Liberci a Rakovníku a gymnázia v Žatci, Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a v Plzni (s filosofickým ústavem).

Většinu svých klášterů ztratil řád během husitských válek. Část kanonií obnovila svoji činnost až během počátku rekatolizace protestantských oblastí v 16. století. (1. fáze rekatolizace). Vedle husitství premonstráty silně zasáhlo osvícenství a josefinismus. Po zapovězeném spojení s generálním opatstvím

---

²⁵ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 74, 75, KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 129, 130, HRUDNÍKOVÁ, *Řeholní život v českých zemích*, s. 31, 32, NĚMEC, *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*, s. 12, JIRÁSKO, *Církevní řády a kongregací v zemích českých*, s. 42, KADLEC, *Dějiny katolické církve II.*, s. 134 a VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 152, 153.

²⁶ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 76.

²⁷ Více v kapitole 2, s. 21.

v Prémonstré a po zrušení exempce řádu byla zrušena starobylá opatství v Hradisku, Milevsku, Louce a v Zábrdovicích. Také komunismus se neúspěšně pokusil zničit vedle jiných řádů i premonstráty. Po likvidaci v roce 1950 pokračoval řád v činnosti a tajně přijímal nové členy. Nejenomže nevymřeli, ale vrátili se po listopadu 1989 posílení utrpením i novým mladým dorostem na svá místa, která jim byla před staletími svěřena.²⁸

1.2.3 Zakládání ženských klášterů

*„Souběžně se vznikem premonstrátů jsou zakládány po roce 1120 i první komunity řeholních kanovnic jako jejich kontemplativně zaměřeného II. řádu. Po roce 1140 je sice opuštěna idea dvoukláštera, jakým bylo i samotné Prémonstré, ale organizační propojení s jednotlivými mužskými domy zůstává zachováno. V čele kanonií zprvu stála magistra, později převorka nebo abatyš. Pro správu domu a duchovní vedení sester byla při kláštorech zřizována proboštví I. řádu. Sestry se dělí na chórové a laické“.*²⁹

Na Strahov roku 1142 současně s mužským řádem přišla i ženská větev. Jednalo se o premonstrátky z porýnského Dünwaldu. Jejich klášter byl však roku 1144 přenesen do Doksan.³⁰

*„Druhý klášter byl založen kolem poloviny 12. století v Louňovicích pod Blaníkem a dohlížel na něj opat želivský stejně jako na klášter v Dolních Kounicích na Moravě. Třetí dům, přičleněný k mužskému opatství v Teplé, vznikl kolem roku 1200 v Chotěšově. V chotěšovském klášteře byl pěstován kult Vojslavy, sestry bl. Hroznaty. Kanonie v Doksanech a Chotěšově byly roku 1782 zrušeny.“*³¹

²⁸ Srovnání shodné s odkazem č. 24.

²⁹ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

³⁰ Srov. NĚMEC, *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*, s. 12, KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 129, 130 a VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

³¹ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153, 154.

1.2.4 Jaká je v Čechách situace dnes

V České republice jsou v současnosti čtyři mužské kanonie, jeden ženský klášter, jedna ženská kongregace a několik dalších komunit, které spadají pod své mateřské kanonie. Hlavním centrem premonstrátů v Čechách je dosud Strahovský klášter. Pod jeho pravomoc spadá poutní místo Svatý Kopeček a klášter Milevsko, kde premonstráti spravují vedle farností i exerciční dům. Dále existují v Čechách a na Moravě kanonie v Želivu, Teplé a Nové Říši. K české provincii premonstrátů náleží i opatství ve východoslovenském Jasově a nově zřízený konvent v Holičích (1996). Klášter sester premonstrátek se nachází v Doksanech.

Po roce 1990 začala nejen obnova všech klášterů, ale i působení ve farnostech. Premonstráti působí ve farnostech po celé České republice, strahovští například v Praze, Jihlavě, Bechyni, Louce u Znojma, Říčanech nebo Doksanech.³²

*„Pražský konvent je nejen střediskem duchovní činnosti (je zde noviciát a klerikát), ale i kulturní činnosti (knihovna, obrazárna, koncerty duchovní hudby, přednášky, symposia). Želiv je místem různých apoštolátních shromáždění a školy v přírodě pro děti z ekologicky špatných regionů. Začaly se organizovat akce na zdokonalování se varhaníků. Kněží z Teplé, která je stovebně nejnarušenějším klášterem, působí ve farnostech nejzápadnějších Čech. Klášter s kostelem, knihovnou a hospicem – hotelovým zařízením nejen pro návštěvníky, ale také pro apoštolská a kulturní podnikání, je poutní místo nového typu. Premonstráti z Nové Říše spravují několik farností v okolí kláštera, největší farností jsou Židenice v Brně“.*³³

*„K 1. 1. 2000 bylo u nás 142 řeholních členů, z toho 91 kněží, 30 studentů bohosloví, 15 noviců a šest řeholních bratří – spolupracovníků“.*³⁴

---

³² Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 75, HRUDNÍKOVÁ, *Řeholní život v českých zemích*, s. 32-34 a JIRASKO, *Církevní řády a kongregace*, s. 42.

³³ HRUDNÍKOVÁ, *Řeholní život v českých zemích*, s. 32 - 34.

³⁴ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 75.

1.3 VÝZNAM ŘÁDU

1.3.1 Světci řádu

Premonstráti se přičiňovali o církevní reformu v našich zemích. Strahovské opatství se stalo v druhé polovině 12. století opravdovou „kolébkou“ pražských a olomouckých biskupů. Někteří premonstrátské řeholníci jsou uctíváni jako ctihodní a blahoslavení, např. Norbert z Xantenu (†1134), Gilbert z Neuffontaines (†1152), Jan (†1157), Milo z Théroouanne (†1159), Hugo z Fosses (†1164), Evermod z Ratzeburgu (†1178), Gotšalk (†1196), Hroznata (†1217), Vojslava (†1227), Jarloch (†1228) a Heřman Josef ze Steinfeldu (†1241).

Premonstráti se jako první řád své doby mnohem více otevřeli světu, a tím tak pružně reagovali na aktuální požadavky doby. Rychle se zapojili do pastorace. Své působení rozšířili i na vzdálené venkovské fary. Sloužili potřebám širokého okolí. Péče o chudé, nemocné, o postižené hladem a neúrodou byla pro ně samozřejmostí. Nejvýraznějšími znaky premonstrátského řádu jsou také organizační stránka a důraz na vzdělání.³⁵

1.3.2 Kulturní a hospodářský význam

Řád dal českým zemím velké množství vynikajících učenců, umělců, pedagogů, ale i objevitelů a vynálezců. Premonstráti se zasloužili o rozvoj školství zakládáním a provozováním škol, o rozvoj knihovnictví a knihtisku, shromažďovali a zachránili poklady písemnictví a výtvarného umění. Česká šlechta jim svěřovala výchovu svých dětí a řízení veškeré sociální a hospodářské politiky. Je známo, že sama blahoslavená Anežka Česká dostala první výchovu u premonstrátek v Doksanech a Vojtěch, syn krále Vladislava a pozdější arcibiskup salzburský, byl vychován na Strahově.³⁶

---

³⁵ Srov. NĚMEC, *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*, s. 12, 13 a VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

³⁶ Srov. KADLEC, *Přehled českých církevních dějin*, s. 131 a NĚMEC, *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*, s. 13.

„Z dlouhé řady kulturně pozoruhodných českých členů řádů, počínající již kronikářem Jarlochem († po 1221), je možno namátkou připomenout učeného strahovského opata J. Hirnheima (1635-1679), malíře S. Noseckého (1693-1753), louckého kapitulára P. Diviše, Karla R. Ungara, prvního ředitele pražské univerzitní knihovny nebo Jana B. Dlabače (1758-1820), autora prvního obsáhlého umělecko-historického lexikonu Čech“.³⁷

Řád přispěl ke kolonizaci českých zemí, především kultivací krajiny, hospodářským pokrokem. Zakládání klášterů sehrálo v osidlování důležitou roli. Při řeholních domech vznikala nová sídla, v samotných klášterech bydleli současně s řeholníky také neduchovní osoby, tzv. konvrši. Významnou úlohu sehrály kláštery i v zemědělství, kde novými pracovními postupy a zaváděním nových hospodářských plodin zabezpečovaly výživu a práci místnímu obyvatelstvu (zakládání rybníků, ovčínů a mlýnů, zpracování dřeva, pěstování okurek v Louce u Znojma, těžba stříbra u Teplé, založení Mariánských Lázní.)

1.3.3 Historický význam

„Řád premonstrátů požíval v českých zemích vždy velké vážnosti. Svědčí o tom nejenom skutečnost, že v počátcích norbertini nahradili původní benediktinské osazení, ale také to, že v pobělohorském období zasedali na sněmu jako zemští preláti opati strahovský, želivský a tepelský. Strahovskému opatu byl navíc v roce 1791 přiznán úřad stálého almužníka českého královského dvora.“³⁸

Premonstrátský řád se významně podílel na christianizaci velké části Německa (zejména Saska), ale také Francie, Belgie a Holandska.

---

³⁷ VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 153.

³⁸ BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 75.

2 KLÁŠTER TEPLÁ

2.1 ZAKLADATEL KLÁŠTERA BLAHOŠLAVENÝ HROZNATA

2.1.1 Zkoumání Hroznatova života. Jeho původ, dětství a mládí

Hroznata Tepelský patří na dobové poměry k dobře dokumentovaným postavám z přelomu 12. a 13. století. Kromě listinného materiálu náleží k pilířům hroznatovského bádání anonymní legenda *Život bratra Hroznaty – Vita fratris Hroznatae*. Podává věrohodný obraz Hroznatova životního směřování a snaží se zpřítomnit ideu světce, který měl být vzorem pro současníky. I když byla sepsána okolo roku 1259 s kanonizačním záměrem a nepatří k pramenům Hroznatovy současnosti, obvykle jí novodobí badatelé značně důvěřují. Vznikla asi čtyřicet let po Hroznatově smrti, přesto je základním a nejlépe informovaným pramenem o jeho životě. Legenda je dílem neznámého tepelského premonstráta. Nejstarší rukopis *Vita fratris Hroznatae* se zachoval v tepelském klášteře na patnácti pergamenových listech, tč. je v Národní knihovně v Praze. Dle úsudku odborníků pochází asi z první poloviny 14. století. Chotěšovský rukopis z roku 1517 se od tepelského liší velmi málo, je zřejmě jeho opisem. Roudnický rukopis z roku 1580 je značně odlišný stylisticky, obsah je však týž.³⁹

„Legenda o bl. Hroznatovi byla poprvé vydána opatem premonstrátského klášteřa Louka u Znojma Zikmundem Kohelem v roce 1608 a záhy bruselským premonstrátem Aubertem Miraeem v roce 1613. Legenda pak vyšla také u Bohuslava Balbína v roce 1665 a v bollandistických Acta sanctorum v roce 1723. Latinský text tepelského rukopisu s paralelním českým překladem Josefa Truhláře byl vydán v Pramenech dějin českých I, s. 369-383, Praha 1873.“⁴⁰

---

³⁹ Tento text lze nalézt v příloze knihy: KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*. Praha : Vyšehrad, 2000, s. 231. Autor považoval za vhodné jej zařadit do přílohy, protože text nebyl dosud nikde publikován.

⁴⁰ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 37.

Při své práci čerpám z překladu strahovského premonstráta Arnošta Vovsa, který poprvé vydal roku 1930 Ladislav Kuncíř v Praze.⁴¹

Dalším historickým pramenem k životu zakladatele kláštera patří soubor nejstarších listin premonstrátského kláštera v Teplé.

„Nejstarší tepelská listina – Hroznatův testament z roku 1197,⁴² který je zároveň považován za zakládací listinu tepelského kláštera, je pozoruhodný tím, že je první českou listinou vydanou světským velmožem v jeho jménu a opatřenou jeho vlastní pečeti. Tato pečeť je nejstarší dochovanou českou šlechtickou pečeti. Hroznata v tomto smyslu daleko předběhl svou dobu, neboť čeští šlechtici neprojevovali ve své většině po celou přemyslovskou dobu o listiny zájem (J. Šebánek, S. Dušková – Česká listina doby Přemyslovské, 1956, s. 171). Listina je zároveň Hroznatovou poslední vůlí, kterou v březnu roku 1197 učinil dispozice o svém majetku před odjezdem na křížovou výpravu. Hroznata v závěti dává klášteru pouze Teplou, ostatní jeho statky klášter zdědí, jen kdyby na křížové výpravě zahynul. Listina je prohlášena za kulturní památku.⁴³

Z dalších listin je to: *Konfirmace Jindřicha Břetislava* z roku 1197, (CDB I, č.358. Sbíрка SOA Plzeň), ve které panovník kromě potvrzení Hroznatovy donace daroval klášteru území mezi Dolním Žandovem a pohraničním hvozdem a osvobodil jeho poddané od daně.

Dále pak *listina Přemysla Otakara I.* datovaná do roku 1213 (CDB II, č. 368. Sbíрка SOA Plzeň), obsahující rozsáhlý soubor imunit ve prospěch tepelského kláštera.

---

⁴¹ *Život blahoslaveného Hroznaty* z latiny přeložil Arnošt Voves roku 1993 na „Hroznatově míse“ podává řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé u Mariánských Lázní. Nakladatelství ARCA JIMFA v Třebíči. (S církevním schválením Čj. 50/93 ze 7. 1. 1993 Václav František Lobkowicz, světící biskup pražský). Publikován bez jakékoliv změny i s ponecháním tehdejšího pravopisu, s. 29.

⁴² Vyšla tiskem už v úvodu k dílu Jiřího Crugeria *Sacri pulveres mensis Julii* v roce 1670 a pak ve třetím červencovém svazku *Acta sanctorum Julii* v roce 1723. Nejstarší tepelské listiny jako celek poprvé publikoval až v polovině minulého století Karel Jaromír Erben v prvním díle „Regest“ a téměř současně s ním v českém překladu Karel Vladislav Zap a v německém překladu Hugo Johannes Karlkart. Důkladného vědeckého popisu se tento vzácný pramen dočkal na počátku 20. století v prvních dílech diplomatického kodexu Gustava Friedricha. Edice se pak stala podkladem pro řadu odborných prací o tepelském klášteře a jeho zakladateli. Viz příloha č. I.

⁴³ KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s. 13-16.

K významným lze uvést *listinu papeže Inocence III.*, vydanou v Lateráně roku 1202 (CDB II, č. 30). Papež v ní přijímá tepelský klášter pod ochranu a potvrzuje výsady udělené mu Přemyslem Otakarem I. a statky darované mu Hroznatou.

Listina papeže Honoria III., vydaná v Lateráně roku 1219 (CDB II, č. 173. Sbírka SOA Plzeň), se bezprostředně vztahuje k Hroznatovu životu. Papež se v listině zavazuje tepelský klášter chránit a potvrzuje jeho statky udělené mu Hroznatou i výsady a imunity, které obdržel od českého krále Přemysla Otakara I.⁴⁴

Další prameny a novější literaturu Hroznatova životního období zmiňuje Petr Kubín ve své knize *Blahoslavený Hroznata* na straně 60 – 77. Tyto knihy nepovažuji za důležité pro mou práci. Knihy potřebné uvádím v seznamu literatury.

Hroznata se narodil urozeným rodičům. Jeho matka byla Dobroslava z rodu Černínů. Tento rod bývá zpětně prodlužován až k příbuzenství s panovnickým rodem Přemyslovců. Otcem byl velmož Sezama z rodu knížete – biskupa Jindřicha Břetislava. Otcův rod, který je označován jako Hroznatovci, se vyskytuje v dané době hojně v západních Čechách, na Plzeňsku, Karlovarsku a Litoměřicku. Šlo o rod významný, blízký knížecímu rodu Přemyslovců. Hroznatovi předkové i soudobí příbuzní zasahovali do českých dějin. Hroznatův děd byl účasten na poslední genocidní akci, které provázely sjednocovací proces Čech, na vyvraždění Vršovců. Otec Hroznatův padl v bitvě nedaleko u Berouna roku 1179. Postavení, jmění i vliv Hroznatova otce byly významné. Hroznata mohl přijít na svět nejspíše kolem roku 1160 v Hroznětíně.⁴⁵

---

⁴⁴ Tamtéž, s. 20, 23, 33, 34.

⁴⁵ O roce 1160 uvažoval na základě tepelských análů Ph. KLIMESCH, *Stift Tepl*, s. 5, obdobně B. GRASL, *Der selige Hroznata*, s. 17. Podle anonymního *Fest-schrift zum siebenhundertjaehrigen Jubiläum*, s. 5, se měl Hroznata narodit kolem poloviny 12. století. Na základě průzkumu kosterních pozůstatků bl. Hroznaty stanovil jeho věk na 45 – 50 let Emanuel VLČEK, *Osudy českých patronů*, Praha 1985, s. 250 – 259. Podle toho by se měl narodit kolem roku 1170.

Hroznata měl asi pět sourozenců: staršího bratra Sezama, mladšího Arnošta a sestry Vojslavu, Jitku a Janu. Vojslava se provdala za purkrabího v Krakově, kde Hroznata prožil část svého mládí a získal zde také vzdělání.

„Legenda vypráví, že zrození Hroznatovo bylo nanejvýš dramatické. Stárnoucí již matka porodila náhle a předčasně plod mrtvý. Zděšena pohledem na bezdeché dítě, rozkázala je odnést a rychle pohřbít. Ale zkušená porodní bába naléhavě a vytrvale za dítě prosila, aby je matka přece vzala do loktů a neodpírala mu mateřskou lásku. Sama aby neztrácela naději a obětujíc dítě Marii Panně, aby o život syna a dědice rodu prosila. I stalo se, když matka odpor k udušenému nemluvněti překonala a se slzami v očích se obrátila k Matce Spasitelově, že se mrtvé dítě v jejím náručí rozplakalo a ožilo. Z té příhody si všichni odnášeli vědomí, že život Hroznatovi byl dán Pannou Marií, neboť jeho vlastní matka mu dala toliko mrtvé tělo. Věřili pak všichni pevně, že Maria bude Hroznatu chránit jako dítě za své přijaté. To se ukázalo v době útlého mládí Hroznatova ještě dvakrát.“⁴⁶ Asi ve dvou letech Hroznata spadl pod kola rychlého vozu, zázrakem se mu však nic nestalo. Matka brzy zemřela a Hroznatu si vzala sestra k sobě do Krakova. Když mu bylo deset let, při koupání v řece Visle ho stihla nehoda. Byl stržen proudem a k jeho vytažení z hlubin došlo až po několika hodinách. Své zázračné přežití sám dokládal viděním krásné paní (bezpochyby Panny Marie), která nad jeho hlavou držela po celou kritickou dobu svou ochrannou ruku.

Tehdy Hroznata pojal úmysl, že se své záchránkyni odvděčí, což také později učinil tím, že sebe a celý svůj majetek Jí zasvětil.

Okolo roku 1186 se oženil. Jméno choti ani její rodový původ se nedochovaly. Po několika letech zplodil syna. Ten však záhy zemřel a po něm i nešťastná rodička. Osobní žal a bolest nad ztrátou milované rodiny připoutaly Hroznatu blíže k Bohu.

V dospělosti vynikal Hroznata hlubokou zbožností, smyslem pro spravedlnost a věrností panovníkovi, proslul také svou vzdělaností

---

⁴⁶ *Život blahoslaveného Hroznaty. Vita fratris Hroznatae.* Z latiny přeloži VOVES, A. Edice Hroznatova mísa. Třebíč : Arca Jimfa, 1993, s. 22.

a obratností. Není proto divu, že byl na knížecím dvoře Jindřicha Břetislava a Přemysla I. Otakara ctěn a vážen a že tam zaujal vysoké postavení. Česká šlechta vzhlížela k Hroznatovi nejen s mimořádnou přízní a láskou, ale i s velkou úctou a důvěrou. Hroznata byl prvním po českém králi a svými vědomostmi vynikal i nad krále. Byl dokonalým znalcem nejen cizích řečí, ale i slova a písma a veškerého práva s neobyčejnou státnickou moudrostí. Když bylo třeba, dovedl se postavit vždy v čelo svého lidu. Chrabrost jeho ducha a velká láska k bližním mu zjednávala sympatie i těch nejmenších. Chudina, vdovy a sirotci viděli v něm nejen svého živitele a ochránce, ale i otce. Pro tuto sympatii krále, českých knížat a českého lidu byl tím více nenáviděn německou šlechtou. Hroznatova listinná produkce dokazuje, že to byl muž na svou dobu vzdělaný, který si ze svých dvou doložených cest do Říma i z prostředí pražského panovnického dvora odnesl právní rozhled s důrazem na zlistinění právních aktů. Hroznata se stal jednou z nejzajímavějších postav českého středověku. Po otci zdědil rozsáhlý pozemkový majetek na Perucku a další statky měl na Plzeňsku, a to buď jako dědictví po matce, nebo jako věnný přínos manželky, popřípadě mohlo jít i o dar vladaře. Stal se nejvyšším vojenským velitelem hraničářů na Tepelsku a Chodsku. Teplá pak byla důležitým celním a trhovým místem na cestě vedoucí přes Kynžvart k hraničím země a na druhé straně přes Planou a přes Stříbro k Plzni. Náš český hraničářský lid nesmírně miloval svého knížete Hroznatu a byl mu cele oddán.⁴⁷

2.1.2 Účast Hroznaty na křížových výpravách a založení dvou klášterů.

Urozený český šlechtic Hroznata se po smrti manželky a jediného syna rozhodl změnit dosavadní způsob života. V roce 1190 se rozhodl přijmout kříž,

---

⁴⁷Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 119; HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska*. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003, s. 27; KADLEC, J. *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*. Praha : Zvon, 1990, s. 147; KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*, s.62; TYL, H. J., *Klášter Teplá. Klášter Teplá u Mariánských Lázní*, 1947, s. 7,10,12; *Západočeský historický sborník*. ŽEMLIČKA, J. Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského. Plzeň : Státní oblastní archiv, 1998, s. 12.

a to jako člen oddílu, který se měl pod vedením Leopolda Rakouského připojit ke III. křížové výpravě. Avšak chaotické vedení i celková nepřipravenost výpravy přiměly Hroznatu k rozhodnutí odstoupit od své účasti. Na jaře 1191 proto odjel do Říma, kde chtěl papeži vysvětlit své rozhodnutí, které hodlal kompenzovat příslibem účasti na jiném tažení nebo slibem vykonat jiný dobrý skutek. Papež Celestin III. jeho počínání schválil:

*„Nikterak nepřestupuje slibu svého ten, kdo vyplnění jeho poodkládá s povolením Stolice papežské; aniž bude pokládán za rušitele slibu ten, kdo dočasnou úlohu zamění za věčnou službu Boží. Protož, byť bylo každému volno činiti sliby, přece po učinění slibu jest nezbytné vyplnění jeho, takže pod ztrátou vlastní spásy nesmí nikdo odstoupiti od slibu svého, leč na moudré sproštění se strany představeného. Protože se nám to jeví záhadno, ustanovujeme, že v tomto případě nahrazení slibu je lepší a příjemnější Bohu, než putování. Protož z plnosti své moci zbavujeme tě slibu putování do Jerusalema s tou podmínkou, synu nejmilejší, že k počtě přeslavné Panny, Matky Kristovy, založíš klášter, v němž zachovávána bude řehole řádu Praemonstrátského, a nadáš jej bohatě, aby byl obzvláštním útočištěm přemnohých vybraných hlasatelů chvály Boží a zdrojem služeb, vítaných těm, kteří truchlí a pokání činí za hříchy“.*⁴⁸

Hroznata tento úkol přijal s radostí a po návratu domů začal se stavbou nového kláštera. Základní kámen položil spolu s Hroznatou i kníže-biskup Jindřich Břetislav. Dělníci si sami brali svou odměnu z tzv. Hroznatovy mísy, kultovního předmětu, který se dodnes přechovává v klášteře. Podle tradice došlo k založení tepelského kláštera Hroznatou roku 1193,⁴⁹ avšak již roku 1195 slíbil, že se znovu zúčastní křížové výpravy. Proto sepsal roku 1197 pro případ smrti

---

⁴⁸ *Život blahoslaveného Hroznaty. Vita fratris Hroznatae.* Z latiny přeložil VOVES, A. Edice Hroznatova mísa. Třebíč : Arca Jimfa, 1993, s. 14. Slova papežovy odpovědi Hroznatovi uvedené v legendě nápadně připomínají text papežské listiny, ale mezi tepelskými listinami však chybí nějaká dispens zprošťující od slibu účasti na křížovém tažení. Je možné, že Hroznata žádnou dispensační listinu neobdržel a byl dispensován pouze ústně. Důležitá je skutečnost, že v polovině 13. století, v době sepsání legendy, byla v Teplé povědomost o tom, že Hroznata založil klášter jako náhradu za nesplněný slib účasti na křížovém tažení.

⁴⁹ Kdy přesně byl klášter v Teplé založen, nelze s jistotou zjistit. Tradiční datum – 1193 podle chotěšovských análů odpovídá skutečnosti s chybou maximálně 2 – 3 let. K založení kláštera muselo dojít někdy mezi podzimem 1191, kdy se Hroznata vrátil z italského tažení s úkolem založit klášter a březnem 1197, kdy už je existence kláštera spolehlivě doložena.

poslední pořízení, které je vlastně zakládací listinou kanonie. V této závěti daroval Teplou s příslušenstvím na věčné časy řeholním kanovníkům řádu premonstrátů. Český biskup Jindřich Břetislav jeho donaci potvrdil. Do Teplé přišlo roku 1197 dvanáct řeholníků ze Strahova s opatem Janem jako s představeným. Ještě téhož roku odjel Hroznata do Itálie v čele oddílu, který sám financoval. V římském Lateráně vydal papež Celestin III. na jeho prosbu v létě 1197 pro založení kláštera důležitá privilegia: papežskou ochranu, práva pontifikálií pro opaty (šlo o prsten a mitru) a odpustky pro poutníky tepelského kláštera. Hroznata se pak připojil ke křížáckému vojsku, které mělo vyrazit na cestu do Svaté země. Když však v září 1197 zemřel vůdce výpravy, německý císař Jindřich VI. a křížová výprava ztroskotala, vrátil se Hroznata do Říma, kde učinil slib, že založí další klášter. (To splnil kolem roku 1202 založením Chotěšova. Po smrti manžela zde našla útočiště Hroznatova starší sestra Vojslava a do kláštera se uchýlila i jeho druhá sestra Jitka). Takové záměry byly tehdy časté a zcela odpovídají duchu i liteře doby. Hroznatu nevedly ke křížovému hnutí jen důvody soukromé povahy, jak vypráví legenda, ale především služba knížatům. Důvodem k návratu domů nebyl v roce 1197 strach z moře (O Hroznatovi čteme, že dospěl až k moři a zde zděšen pohledem na velikost a prudkost vlnobití ucouvl a od další cesty upustil.), ale nejistá politická situace v Čechách toho roku.⁵⁰

2.1.3 Hroznatův vstup do řehole a jeho postavení v klášteře.

V roce 1201 se Hroznata znovu a naposledy vydal na cestu do Říma, kde požádal papeže Inocence III. o přijetí do řádu premonstrátů a o jáhenské svěcení. Když viděl papež velikost, věrnost a stálost rytířovu a jeho velkorysou štědrost, přijal Hroznata z jeho rukou řádové roucho premonstrátů. Stal se tak bratrem laikem, služebným bratrem a zahájil noviciát. Po návratu se na pražském dvoře představil Přemyslu Otakarovi již jako řeholník. Pak se odebral do Teplé složit slavné sliby. Protože neměl příslušné teologické vzdělání, nemohl být klerikem

---

⁵⁰ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s.120; HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 9; KADLEC, *Bohemia sancta*, s. 148,149. Podrobněji se o účasti Hroznaty na křížových výpravách můžeme dočíst v knize: KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 104 – 139.

a nikdy se nestal knězem. Na příkaz opata se stal proboštem. Jako probošt je Hroznata uváděn od roku 1207. Byl pověřen, aby spravoval a chránil klášterní majetek; tedy vlastně jeho bývalý osobní majetek, který tehdy zahrnoval nejen Teplou a Chotěšov, ale také dalších 57 vesnic. Hroznata přijal úřad bez nadšení, z poslušnosti. Nesl jeho námahy a starosti a byl v plnění řehole velmi přesný. Nicméně se mu od opata dostávalo mnoho pohanění, které on trpělivě snášel. Nakonec se však blíže nevysvětlitelný spor mezi opatem a Hroznatou vyhroutil tak, že Hroznata, zachovávaje řeholní kázeň, opustil dokonce na určitý čas klášter, aby nepopuzoval opata a neporušil řeholní poslušnost. Důvod neshod není nikde doložen, ale zdá se, že právo bylo na Hroznatově straně. Svědčí o tom jednak opatova kapitulace a také radost tepelských řeholníků, když byl na jaře roku 1217 se ctí povolán zpět do kláštera.⁵¹

2.1.4 Hroznatova smrt a jeho ostatky.

Hroznata onemocněl a měl prorockou vizi své smrti. Na svátek Nanebevstoupení Páně, 4. 5. 1217, přijal svátosti, vyžádal si požehnání opata a bratří a rozloučil se s nimi. Vydal se na cestu do Hroznětína na vizitaci klášterního majetku. Byl však zajat svými nepřáteli (patrně šlo o loupežné rytíře) a byl zavlčen do Německa v očekávání bohatého výkupného. To Hroznata odmítl, ačkoliv byl vržen do žaláře, kde trpěl hladem, žízní, zimou a jinými krutostmi. Jeho bratři ani nevěděli, kde se nachází. Tradičně se uvádí, že šlo o Kynšperk na hranicích Chebska, ty však byly v regionu dva. P. Kubín klade nejnověji jeho smrt na nedaleký hrad Hohenberg v Německu. Zemřel 14. 7. 1217. Mrtvé tělo pak bylo vykoupeno a pohřbeno před hlavním oltářem v tepelském chrámu. Hned po smrti byl uctíván jako mučedník. Ve 14. století se stal jeho úmrtní den v Teplé a Chotěšově zasvěceným svátkem. Od 16. století začali k jeho hrobu proudit poutníci. Ačkoliv nebylo Hroznatovo uctívání ohroženo ani po zpřísnění kanonizačního procesu roku 1634 papežem Urbanem VIII., protože

---

⁵¹ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 120,121; HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 11; KADLEC, *Bohemia sancta*, s. 149 – 151.

odpovídalo novému nařízení, které uznávalo ty kulty místních světců, jež existovaly buď od nepaměti, nebo alespoň po dobu 100 let bez přerušení, chtěli mít tepelští premonstráti svého zakladatele řádně kanonizovaného. Od roku 1638 marně žádali opati kláštera o zahájení kanonizačního procesu. Diecézní proces proběhl v Praze až v letech 1889-1892 a římský proces byl zakončen v září 1897, kdy byl dne 16. 9. 1897 Hroznata papežem Lvem XIII. beatifikován. Tělo zakladatele kláštera bylo dne 9. 7. 1898 vyzdviženo z původního hrobu před hlavním oltářem a přeneseno na postranní oltář na evangelní straně chrámu. O sto let později, po vzniku nové plzeňské diecéze, prohlásil papež Jan Pavel II. dne 9. 1. 1997 blahoslaveného mučedníka Hroznatu patronem u Boha pro plzeňskou diecézi. V současné době sbírá tepelská kanonie doklady o vyslyšení proseb na Hroznatovu přímluvu jako podklad pro jeho případnou budoucí kanonizaci.⁵²

Ostatky Hroznaty byly zkoumány celkem třikrát. Poprvé při exhumaci Hroznatova těla v roce 1898, pak v roce 1949 antropologem Jiřím Malým. Tehdy byly Hroznatovy ostatky shledány ve špatném stavu a musely být převezeny ke konzervaci do Prahy.⁵³ Po konzervaci nechal tehdejší převor Tyl zhotovit tři nové skleněné schránky, ve kterých jsou ostatky uloženy dodnes. V jedné se nachází lebka, v druhé zbytky postkraniálního skeletu zabalené v červeném brokátu, ve třetí jsou v bílých sáčkích zbytky Hroznatova oděvu, úlomky dřeva a prst' z původního Hroznatova hrobu a také drobné části ostatků. V letech 1983-84 zásluhou tepelského děkana P. Václava Kolandy prováděl detailní antropologický průzkum Hroznatových ostatků profesor Emanuel Vlček. Jeho závěry zůstaly dlouho ve strojopisné podobě interní odborné zprávy v Národním muzeu. Teprve po demokratických změnách mohla být zpráva uveřejněna knižně. Vzhledem k tomu, že se zachovala značná část Hroznatova skeletu, bylo možné určit jeho základní tělesnou podobu a stáří. Hroznatovy ostatky se ocitly v přímém ohrožení po nezákonném zrušení kláštera 13. 4. 1950, kdy se objekt kláštera dostal do rukou československé armády. Naštěstí se podařilo duchapřítomnému

---

⁵² Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 121,125; HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 11; KADLEC, *Bohemia sancta*, s. 151,152; KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 63,126 a Hroznatova smrt podrobněji s. 206-223.

tepelskému faráři a příslušníku konventu P. Metoději Cetlovi vyměnit světcovy ostatky s velícím důstojníkem za dvě láhve lihoviny a přenést je v aktovce do městského kostela sv. Jiljí, kde v ústraní přečkaly nejhorší doby komunistického běsnění. Teprve po restituci kláštera premonstrátům (1. 1. 1991) a ku příležitosti 800. výročí založení kláštera při hroznatovské pouti dne 17. 7. 1993 bylo možno ostatky blahoslaveného Hroznaty slavnostně přenést zpět do kaple jeho zasvěcení v románské apsidě tepelského klášterního kostela. Stalo se tak za účasti pražského metropolity Miloslava kardinála Vlka, papežského nuncia Giovanniho Copsy, početných církevních hodnostářů našich i zahraničních, tepelského konventu a řádových hostí i za hojně účasti věřících.⁵⁴

2.2 STRUČNÉ DĚJINY KLÁŠTERA

2.2.1 Historický přehled od založení do pozdního středověku (1193-1525)

Na úvod této kapitoly je nutné podotknout, že právě Teplá se jako první z živých českých a moravských premonstrátských klášterů dočkala soudobého zpracování své historie. Klášterní knihovník a archivář PhDr. Milan Hlinomaz, Ph.D., využil jedinečné možnosti, kterou mu skýtá jeho povolání a zaměstnání, a z pokladů sobě svěřených vytěžil materiál pro monografii *Klášter premonstrátů Teplá*. Velikou předností knihy je, že nevychází pouze z dosavadní literatury⁵⁵, ale opírá se také o studium archivního materiálu. Přestože sám autor poznamenává, že „není v silách jednotlivce postihnout beze zbytku všechny aspekty klášterní

---

⁵⁴ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 21, 22; KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 66, 218.

⁵⁵ Např. bych uvedla tituly: ČERMÁK, DOMINIK, KART., *Premonstráti v Čechách a na Moravě*. Praha 1877; NOVOTNÝ, V., *České dějiny I/2*. Praha 1913; ŠIMÁK J.V., *České dějiny I/5*. Praha 1938; VANÍČEK, VRATISLAV, *Velké dějiny Zemí Koruny české sv. II. 1197-1250*. Praha, Litomyšl 2000; ŠUSTA, J., *České dějiny II/1*. Praha 1935; NOVOTNÝ, V., *Prameny dějin českých*. Praha 1932; ČORNEJ, P., *Velké dějiny země Koruny české V.1402-1437*. Praha, Litomyšl 2000; URBÁNEK, R., *České dějiny III/1*. Praha 1915; JANÁČEK, J., *České dějiny. Doba pobělohorská I/I*. Praha 1968; PALACKÝ, F., *Dějiny národa českého*. Praha 1938; POLIŠENSKÝ, J., *Tricetiletá válka a evropská krize 17. století*. Praha 1970 atd.

historie“;⁵⁶ jeho práce podává ucelený pohled na minulost a souhrnné dějinné zpracování v české verzi.

Z důvodu zpracovaného přehledu dějin kláštera ve druhé kapitole této knihy se věnuji historii kláštera pouze stručně na dokreslení a navázání mé práce ve třetí kapitole. Při výkladu dějin jsem čerpala také z knihy Heřmana Josefa Tyla *Kláster Teplá* a z *Encyklopedie* M. Bubena. Z dřívějších autorů napsal dějiny tepelského kláštera Filip Klimeš, který zemřel roku 1886. Další tituly, které se týkají dějin, uvádím u příslušné kapitoly pod čarou.

H. J. Tyl píše: „*V dějinách Tepelského kláštera můžeme sledovati přímo stopy stálého urputného boje mezi dobrem a zlem. Šestkrát vyhořel tepelský klášter do základů (r. 1467, 1571, 1581, 1611, 1659, 1677), byl však znovu v tím větší kráse postaven. Dvakrát vymřeli členové kláštera morem (r. 1381 a 1549). Dvanáctkrát byl tepelský klášter vyloupen, vydrancován a hospodářství vypleněno (poprvé r. 1278, Švédy celkem čtyřikrát, 1650 naposledy). Dvakrát se stal terčem selské vzpoury (r. 1619 a 1680). Šestkrát byl tepelský klášter zkonfiskován“.⁵⁷ Vždy však pod patronací bl. Hroznaty povstal k nové slávě. Je nutné poznamenat, že čeští králové byli osobními příznivci tepelského kláštera a vždy novými královskými listinami brali klášter i jeho majetek pod svou zvláštní záštitu.*

Roku 1219 konfirmoval privilegia a statky Teplé i papež Honorius III. Opatský chrám Zvěstování Panny Marie vysvětil dne 20. 6. 1232 pražský biskup Jan II. za přítomnosti krále Václava I., který mu potvrdil všechny statky. V roce 1248 byla kanonie opevněna valem a příkopem. Tepelská kanonie již v roce 1273 vlastnila celkem 83 vsí. Téhož roku potvrdil papež Řehoř X. klášteru jeho výsady a poté ho vzal pod svou ochranu. V roce 1278 po porážce Přemysla Otakara II. na Moravském poli byla Teplá vypleněna (za správcovství země Otou Braniborským) a opatský chrám byl poškozen německými žoldněři tak, že musel být roku 1285 znovu konsekrován pražským biskupem Tobiášem. Snad proto si klášter vyžádal zvláštní papežské ochranné listy (1281). I v roce 1298 potvrdil král Václav II. tepelskému klášteru jeho svobody v listinách vydaných v Brně.

---

⁵⁶ HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 6.

⁵⁷ TYL, J. H. *Kláster Teplá*, s. 16.

Po smrti Václava III. a za vlády Jana Lucemburského, kdy za jeho nepřítomnosti vládl v zemi značný zmatek, nastala doba, která neprospívala existenci klášterů. Král Jan Lucemburský v roce 1331 na cestě do Francie přenocoval z 13. na 14. prosince v tepelské kanonii. Zasluhou Karla IV., jenž byl klášteru přátelsky nakloněn a rád v něm pobýval, se situace zlepšila. I v následujících letech se opati Ering (1358-1367) a Heřman (1367-1381) zasloužili o zastavení dluhů a opat Heřman založil roku 1378 Nový rybník, který existuje dodnes. Tento opat podle tradice zaznamenané v análech dosáhl velké vážnosti svou moudrostí, mírností a ochotou poradit v nouzi. Slibnému rozvoji kláštera učinila přítěž těžká morová rána roku 1381, která klášter zcela vylidnila. Tuto situaci urychleně vyřešil opat Bohuš z Otěšic (1384-1411) povoláním německých kolonistů, kteří se ujali opuštěných hospodářství.

Husitské války kanonie přežila bez vážnější pohromy. Tepelský klášter od husitských válek do války třicetileté nabyl zásadního významu jako konsolidovaný řeholní dům, který byl přes určité výkyvy v souvislosti s vnějšími událostmi schopen poskytnout pomoc a obnovitelské mise ostatním řádovým kanoniím. V letech 1421 a 1437 zastavil císař Zikmund klášteru některé statky. Konfirmační majestáty klášteru vystavili i králové Ladislav (1456) a Jiří z Poděbrad (1459).⁵⁸ Opat Zikmund Hausmann (1458-1506) realizoval ve spolupráci s králem katolické reformy. Patří mezi nejzaslouženější osobnosti v čele kláštera a drží primát v délce panování – 48 let. Přes těžkosti období, v němž pracoval, vytvořil z tepelského kláštera duchovní instituci ojedinělé úrovně. Dnes je nejvíce oceňována jeho bibliofilská činnost.⁵⁹

2.2.2 Od reformace do konce 19. stol. (1526-1900)

Za opata Petra II. (1510-1526) přišel kancléř Jan Pflug s konfiskačními touhami. Čeští sedláci s cepy jej z kláštera vyhnali. Jeho nástupce Jan Kurz (1535-1559) byl roku 1544 v Praze zajat Jindřichem z Plavna, nejvyšším

---

⁵⁸ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 121,122 a HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 33.

⁵⁹ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 37, 39 a 42.

kancléřem království českého, který si tak chtěl vynutit některé klášterní statky. Opat však z vazby unikl a utekl do Špýru. Skandál nicméně alespoň přispěl k tomu, že roku 1549 se klášteru vrátilo z nařízení krále 18 zastavených vsí. Opat Jan Kurz utužil uvolněnou klášterní kázeň, roku 1550 zřídil domácí teologické studium nižšího i vyššího stupně, roku 1552 postavil v Teplé nemocnici pro chudé a tisíce dalších potřebných bylo podarováno potravinami a penězi. Tento opat se zasloužil o zachování kláštera i v dobách, které pro jeho rozvoj tak příznivé nebyly.

V této době zasáhl tepelský klášter mor tak silně, že přežil jen opat Kurz a jeho kanovník. Proto byli do kanonie roku 1550 povoláni řeholníci z Würzburgu a z Vratislavi. Přitom byla zároveň v klášteře založena latinská škola. Následně byl hospodářský rozkvět kanonie zbrzděn třemi požáry (1571, 1581, 1611).⁶⁰

V roce 1616 začala tepelská kanonie slavit památku svého zakladatele Hroznaty. Za stavovského povstání se po defenestraci zastavil v Teplé na útěku ze země nejvyšší kancléř království Vilém Slavata. V roce 1619 zemští direktoři sekularizovali také klášter v Teplé. Opat Ondřej Ebersbach (1599-1629) musel utéci, protože se na klášter obořili nekatoličtí sedláci z okolí. Po bělohorské bitvě byli v Teplé ubytováni vojáci. V klášteře se usadil i zástupce císařského velitele, který se zaměřil na vybírání výpalného, což přerostlo v čiré loupežnictví. V roce 1621 klášter obsadil Mansfeld a jeho žoldněři kanonii vydrancovali. V roce 1643 byl zajat opat Pechem (1629-1647) a kanonie musela za jeho propuštění zaplatit. Další plnění kláštera způsobili roku 1646 Švédové, kteří rovněž roku 1648 odvěkli opata Füssela (1647-1654) jako zajatce do Chebu opět a musel být vykoupen. Správu kláštera převzal v žalostném stavu. Veškeré hospodářství i společenská struktura panství byly válkou rozvráceny. Po jejím skončení osvědčil opat své schopnosti při znovuutužování řeholní kázně a rozmnožení počtu řeholníků.

Roku 1659 zachvátil klášter i kostel požár, který vše změnil v sutiny. Další pohromy představovaly menší požár (1677) a selská vzpoura (1680). Hospodářská

---

⁶⁰ Srov. TYL, *Kláster Teplá*, s. 16,17 a BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 122.

základna kláštera však umožnila jeho rychlý vzestup. Objednavatel dnešní barokní podoby kláštera, jehož přestavba probíhala podle projektu K. Dienzenhofera v letech 1690-1724, opat Raymund Wilfert II. (1688-1724), byl pro své zásluhy nazýván „dalším zakladatelem“.

Významnou osobností byl opat Jeroným František Ambros (1741-1767), oblíbenec Marie Terezie i zemské šlechty. Celkem třikrát musel opustit kanonii, aby nepadl nepříteli do rukou. O klášter se zasloužil tím, že dal z Říma do Teplé převézt ostatky sv. Kandida, založil sbírku nerostů a fyzikální kabinet, rozšířil knihovnu a klášter všemožně obohatil výzdobou.

V roce 1742 Teplou vydrancovali Francouzi. V tomto roce byl se svým generálním štábem v Teplé ubytován František Štěpán Lotrinský, potomní římský císař.

Před josefínskou likvidací zachránil Teplou její opat Trauttmansdorff (1767-1789) jednak svými vlivnými styky u dvora a jednak tím, že v roce 1770 zřídil v klášteře šlechtický konvikt a normální školu (1772), která byla vlastně první toho druhu v českých zemích. Opat prosazoval povinnou školní docházku a v osvícenském duchu dokonce zrušil nevolnictví na klášterním panství ještě před vydáním příslušného patentu. Za jeho vlády však klášter připomínal spíše knížecí dvůr. Pěstoval se tam šerm, tanec, hudba, pořádaly se koncerty a hony, čímž kázeň v konventu značně poklesla. V roce 1779 pověřil tento opat klášterního lékaře dr. Nehra průzkumem pramenů a zásluhou dalšího opata Reitenbergera (1812-1827) byly Mariánské Lázně roku 1818 prohlášeny veřejným lázeňským místem.

Za opata Chrysostoma (1801-1812), který byl profesorem církevních dějin a rektorem Karlovy univerzity, bylo založeno v Plzni roku 1804 filosofické lyceum, jehož profesory se stali členové tepelského kláštera. Zde působili až do roku 1928. Později převzali také gymnázium, kde studoval i Bedřich Smetana. Dvakrát navštívil kanonii (1821 a 1822) Johann Wolfgang von Goethe, který ji věnoval sbírku nerostů.

V revolučním roce 1848 vlastnila tepelská kanonie tři města a 51 vesnic. Opat Clemensto (1887-1900) zřídil v roce 1888 v klášteře rozsáhlé hospodářské

budovy. V letech 1890-1891 byl vystavěn mlýn, pivovar, zvýšeny hráze četných rybníků. V roce 1892 zřídil v kanonii poštovní a telegrafní úřad.⁶¹

„*Tepelská kanonie vzrůstala i početně. Zatímco v roce 1525 tam žilo jen 11 kanovníků, v roce 1781 jich bylo již 91 a v roce 1853 dokonce 101, roku 1900 měla 94 řeholníků*“.⁶²

2.2.3 Historický přehled od roku 1900 do roku 1944

Nejvýznamnějším ze všech tepelských opatů se jeví opat Gilbert Johann Helmer (1900-1944), a to jak svým budovatelským úsilím, které umožnil jím řízený hospodářský rozmach, tak svými společenskými styky a politickou a duchovní autoritou i svou vědeckou specializací nesporně erudovaného germanisty. Za jeho působení byl postaven trakt knihovny a muzea, provedeny opravy na kostele, postaven skleník a zřízen park s rybníkem.⁶³

V roce 1921 měla Teplá hlavní podíl na obnově kanonie premonstrátů v bavorském Speinshartu. V roce 1925 se tepelského kláštera dotkla první pozemková reforma. Její provádění i zdůvodňování může posloužit za příklad nekorektnosti ze strany československého státu (svědectví o tom podává dobový český i německý tisk). Kanonie také krátkodobě hostila španělského krále Alfonse XIII., který musel v důsledku občanské války opustit svou zemi.

Opatu Helmerovi je třeba přiznat upřímnou vstřícnost, kterou projevoval serióznímu badatelskému úsilí československého státu při editorském zpřístupňování archivního i knihovního materiálu.

Za druhé světové války nacisté premonstrátům zkonfiskovali Mariánské Lázně a málem i Teplou. Říšský kancléř ve funkci vůdce, Hitler, čtyřikrát usiloval o zkonfiskování tohoto kláštera a za jeho kulturní hodnoty a památky chtěl nakoupit ve Švédsku a Španělsku válečný materiál. Sedm kanovníků bylo uvězněno a opat Helmer jen s obtížemi zachránil klášter před zrušením. Vzepřel

---

⁶¹ Srov. TYL, *Klášter Teplá*, s. 20, 22; BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 122 – 125 a HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 61, 64.

⁶² BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 126.

⁶³ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 76 a TYL, *Klášter Teplá*, s. 22.

se těmto loupežným choutkám za cenu své osobní přízně u nejvyšších představitelů německého nacismu. Avšak byl přinucen k určitým ústupkům a musel část kláštera uvolnit pro potřeby ženské německé pracovní služby, další část byla přeměněna v zajatecký tábor a v jiných prostorách vznikla dokonce porodnice dobrovolných německých matek pro Hitlerovu armádu a klášter je musel vydržovat. NSDAP také drastickým způsobem vymáhala na opatovi povolení ke zřízení baletní školy v místnostech kláštera.

Všichni mladí členové tohoto kláštera měli zakázáno vyučovat náboženství a pokud byli profesory literárních předmětů, nesměli ani tyto vyučovat. Gestapo často vysílalo své pochopy do tepelského kláštera ke konání prohlídek a k řádné kontrole ustanovilo jednoho ze svých členů jako vrchního pověřence nad vším, co se v klášteře děje. Ani člen kláštera, působící mimo klášter, nesměl bez zvláštního povolení tohoto pověřence zůstat v klášteře na noc.⁶⁴

Na závěr této kapitoly bych ráda poukázala na všechny opaty tepelského kláštera.⁶⁵

2.3 VÝZNAM KLÁŠTERA V DANÉM REGIONU

2.3.1 Osidlování západních Čech

Velmož Hroznata obdržel území kolem tržní osady Teplá od panovníka ke kolonizaci a zabezpečení západní hranice českého státu.

„Řádové dějiny znají řadu šlechtických zakladatelů klášterů, kteří jako služební bratři vstupovali do domů, které založili. Je to projev a důkaz pokory, když na místě, kde byly pány, dobrovolně sloužili v podřízeném postavení. Poměry byly mimořádné a nejisté, zvláště při zemských hranicích. Bylo tedy výhodné a řádu prospěšné, jestliže správcem kláštera majetku byl velmož. Hroznata, který

---

⁶⁴ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 126, 127; HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 76 a TYL, *Klášter Teplá*, s. 18.

⁶⁵ Přehled opatů a představených kláštera premonstrátů Teplá. Viz příloha č. II.

*se mohl opírat i o mocné a četné příbuzenstvo, jistě se lépe než jiný staral o ten majetek, který byl kdysi jeho majetkem“.*⁶⁶

Osídlením tepelského kláštera se zabývá podrobněji J. Žemlička ve své knize *Vývoj osídlení dolního Poohří a Českého středohoří do 14. století* (Praha, 1980) a také P. Kubín v knize *Blahoslavený Hroznata*.

*„Čechy v té době procházely hlubokou společenskou proměnou. Dosavadní systém, kde veškerá moc ve státě byla soustředěna do rukou knížete, se pozvolna měnil ve stát, ve kterém měla vedle panovníka stále větší roli svobodná vrstva velmožů (šlechticů). Hroznata upevňoval své hospodářské postavení na svěřeném Tepelsku, a tím i svou moc pro zabezpečení západní hranice státu prostřednictvím rozsazení svých bývalých družiníků a služebníků v regionu“.*⁶⁷

*„Ve druhé polovině osmdesátých let 12. století se Hroznata, už jako dospělý, ujal rozsáhlého rodového majetku, jenž se rozkládal především na Litoměřicku a v západních Čechách, kde zřejmě získal majetek jeho otec Sezama jako plzeňský kastelán a snad také jako věno své manželky z rozrodu Drslaviců. Rodová doména sahala až na okraj plzeňského kastelánského obvodu – na Tepelsko, kde mladému Hroznatovi připadl důležitý úkol ochrany západní hranice českého státu, který tehdy končil na hranicích Chebska, jež patřilo císařskému rodu Štaufů“.*⁶⁸

*„Hroznatovo Tepelsko ovládlo úsek jedné z obchodně i vojensky důležitých zemských dálkových obchodních cest, která spojovala Čechy s Německem a s tím byly spojeny příjmy z tržní a celní osady Teplá. Tvořily tak dobrý základ k Hroznatovým dalším majetkovým ziskům v rámci dosídlování svěřeného území“.*⁶⁹

Lze konstatovat, že Hroznatova kolonizace, projevující se v klučení a zúrodnování okolní drsné pahorkatiny, byla určitým, dnešním způsobem řečeno, investičním záměrem, který se mohl návratně projevit až za delší čas. Hroznata

---

⁶⁶ KADLEC, *Bohemia sancta*, s. 150.

⁶⁷ KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 9.

⁶⁸ KUBÍN, *Blahoslavený Hroznata*, s. 100 – 101.

⁶⁹ Na Hroznatově míse 7/2005. Sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé. HLINOMAZ, M., *Hroznata jako světský velmož a strážce zemské brány*, s. 10. Pro Klášter premonstrátů v Teplé vydalo nakladatelství Gloria Rosice u Brna, 2005.

navázal a pokračoval ve starší kolonizaci, které vtiskl vyšší tempo. Dohled ústřední moci zde byl v té době slabý, a proto dovoloval, podobně jako u ostatních „kastelánských“ rodů, často dosti volně proveditelné kolonizační osazování příhraničních hvozdů. Hroznatova kolonizace západní části Tepelska zcela zapadá do trendů jeho doby a obecných proměn rané české šlechty v cestě za pozemkovým bohatstvím a stabilními vlastnickými sídly. V souladu s trendem doby se těžiště moci přenášelo z okolí panovníka a starých správních hradů i do kolonizovaných příhraničních „krajů,“ kde vznikala nejen nová hradská správní centra, ale také správní jednotky v podobě klášterů, čehož je markantním příkladem Teplá. Osada Teplá od Hroznaty obdržela celnici na západní hranici. Hroznatova všestranná péče o svěřené území (zhodnocoval je kolonizací) byla natolik efektivní, že v tehdejší českém státě snesla srovnání s ostatními hospodářskými celky tohoto typu, rozvíjejícími se v okolí kolonizačních klášterů.⁷⁰

Svým položením na západním pomezí hraje Hroznatův klášter důležitou úlohu, protože je pevným článkem obrany hranic. Kláštery v této době, kdy šlechtici ještě nestavěli na svých državách hrady, plnily jejich funkci, což je v případě Teplé jasně viditelné na robustnosti i rozsahu areálu.

2.3.2 Duchovní správa přivtělených farností

Úvodem parafrázuji slova P. Hroznaty Janouška, OPraem. z jeho publikace o tepelském klášteře, abychom si ujasnili, co vlastně znamená duchovní život zasvěcených řeholníků: Někteří křesťané, zejména řeholníci, se cítí povoláni, aby byli zvláštním znamením a připomínkou zasvěceného života. To jedinečným způsobem umožňuje řeholní stav. Na těchto křesťanech, kteří se dobrovolně zřeknou manželství pro život v odloučené modlitbě, má být vidět, že lze smysluplně žít i bez cenných hodnot lásky mezi mužem a ženou a rodinného života. Tím jsou také více uvolněni k práci apoštolské, misijní, pastorační, ke službě nemocným apod. Kněz, řeholní sestra nebo řeholní bratr, i když nemá

---

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 11,13.

vlastní děti a nepřispěje tak k rozmnožení života, může tím více přispívat k jeho kvalitě.⁷¹

Co se týče duchovní správy na přivtělených farách, býval počet a rozsah far do určité míry proměnlivý, např. časopis *Method* uvádí pro 14. století padesát přivtělených farností spravovaných tepelským děkanátem.⁷²

O tepelské farnosti a jejich farářích i o obsazování přivtělených far tepelskými řeholníky dosti podrobně informují dochované konfirmační knihy, vydané tiskem formou edice. Nacházíme tam desítky zmínek o uvádění tepelských řeholníků opatem na uprázdněná místa farářů.⁷³

Jako příklad skutečně živé tepelské kanonie možno uvést statistický údaj z roku 1832, kdy z 83 kanovníků bylo 29 faráři nebo administrátory farností, 8 kaplany a 10 profesory náboženství. V polovině 19. století se počet konventuálů pohyboval okolo devadesáti členů, převážně usazených na farách Plzeňského kraje.⁷⁴

„Tepelští řeholní kanovníci vykonávají podle svých možností v současnosti duchovní službu v následujících přivtělených farách: Klášter Teplá, město Teplá, Ovesné Kladruby, Pístov, Úšovice, Mariánské Lázně, Rájov, Mnichov, Louka u Mariánských Lázní, Otročin, Skoky, Vidžín, Úterý, Číhaná, Holýšov, Horní Sekyřany, Blatnice, Úherce. Některé ze jmenovaných farností klášter obsazuje již od 13. století.“⁷⁵

---

⁷¹ Srov. JANOUŠEK, *Klášter Teplá*, s. 14.

⁷² Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 130 a Seznam archidiakonátů, děkanátů a plebanií 14. století v Čechách, *Method* 16, 1890, s. 111.

⁷³ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, na s. 131 uvádí např. *Libri Confirmationum 1354-1436* (ed. F. A. Tingl – J. Emler). Praga 1867-1889 (podle rejstříků).

⁷⁴ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 133 a *Catalogus canonicorum regularium ordinis Praemonstratenses in Canonica Hroznataea Tepleni*. Editus anno 1822. Pilsnae 1822. Pro statistické údaje o konventu je možno využít i další premonstrátské katalogy z let 1825 až 1995. V belgickém klášteře Tongerlo je vydáván řádový schematismus *Catalogus Ordinis Praemonstratensis*, v němž jsou uvedeny adresy jednotlivých řádových domů a seznamy všech jeho členů se základními životními údaji a daty řeholního života. Jako poslední zatím možno citovat *Catalogus Ordinis Praemonstratensis 1995*. Tongerlo 1995, Teplá na s. 170-174.

⁷⁵ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 134 a 135.

2.3.3 Hospodářské centrum

Každý klášter byl od svého založení vybaven pozemky, což v období feudalismu představovalo základ každého jmění a hospodaření. Kláštery se staly hospodářskými a vzdělanostními konstantami středověku.⁷⁶ Velmož Hroznata vybavil založení kláštera solidním pozemkovým majetkem.⁷⁷

„Za vlády opata Jana nabyl klášter největší pozemkové vlastnictví ve svých dějinách a vynikl v tomto i mezi kláštery ostatními.“⁷⁸ „Již koncem 13. století vlastnil klášter okolo 80 vesnic. Přitom Rostislav Nový ve své zásadní studii z roku 1960 o nejstarším českém urbáři uvádí jen okolo 30-40 lokalit. P. Kubín, který si dal práci s náročným diplomatickým a geografickým rozbohem, uvádí roku 1273 79 přesně určených lokalit. Potvrzuje tak nejnověji shodné závěry J. Čechury i K. Charvátové.“⁷⁹

Premonstrátský a cisterciácký řád, dva nejvýznamnější kolonizační řády u nás, se staly prostředníky přejímání vyšších hospodářských forem ze západní Evropy a začaly během 13. a 14. století prosazovat vyšší formy nájemní feudální renty, které poddané motivovaly k hospodářským výkonům.

Vymření českého obyvatelstva morovou ranou v letech 1380-1381 a jeho nahrazení německými kolonisty, kteří s sebou přinášeli již zažitou vyspělejší formu feudální peněžitě renty v podobě zákupního práva, bylo zřejmě dynamizujícím podnětem k zásadnímu pokroku v celém klášterním hospodářství. Jakkoli to může znít absurdně, radikální výměna obyvatelstva přinesla klášteru značný a efektivní užitek oproti ostatním územím, kde tento proces probíhal postupně a tedy i pomaleji. V této souvislosti se dostalo městu Teplá roku 1385 od kláštera rozšíření městských práv formou německé listiny, což výrazně posílilo hospodářský život této sídelní aglomerace a tím i příjmy kláštera.⁸⁰ Klášteru se

---

⁷⁶ Srov. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 14.

⁷⁷ Poprvé vyjmenován již v zmiňované zakládací listině z března 1197 – nazvané též *Hroznatův testament*.

⁷⁸ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 89.

⁷⁹ Tamtéž s. 89-90.

⁸⁰ Srov. Tamtéž s. 91-93.

během 13. a 14. století podařilo scelit a rozšířit pozemkový majetek, k čemuž nemalou měrou přispěly i zbožné nadace.

Vedle pozemkového majetku, který spočíval hlavně v lesích a obdělávané půdě, probíhalo od druhé poloviny 14. století i zakládání rybníků, například Nový rybník severozápadně od kláštera pochází z roku 1373. Druhá fáze pak následovala koncem 15. století. Už v konfirmační listině z roku 1459 byly uvedeny čtyři velké rybníky: Betlehem, Starý, Podhorní a Ovčí. Roku 1476 byl vybudován rybník Pírko a na místě zaniklého dvora Janov rybník Janovec, který byl později nazýván jako Kapellenteich podle blízké kaple sv. Blažeje. Roku 1479 byl založen rybník Regent a o rok později Münchsteich.⁸¹

Od poslední čtvrtiny 17. století a po celé století 18. nastala pro tepelský klášter léta hospodářské konsolidace a prosperity, která zajistila rozmach kláštera ve všech směrech, což ostatně platilo v barokním období pro většinu českých a moravských klášterů. Není proto divu, že kolem roku 1700 došlo k závažným barokním přestavbám klášterních areálů, kterýžto proces se nevyhnul ani Teplé.⁸²

Hospodářský rozmach v pozdně barokním období završil významný opat Hieronymus Ambros. Zakoupil vinici v Záboří u Mělníka, nechal postavit několik far a kostelů a podařilo se mu podchytit první léčivý pramen v Úšovicích, čímž učinil první krok ke vzniku pozdějších Mariánských Lázní. Zisky z platící lázeňské klientely umožňovaly nejen další budování lázní a zvelebování klášterních majetků, ale i účinnou charitativní činnost pro kněze i laiky, zvláště bezplatnou podporu studia chudých nadaných studentů. Rovněž podporoval chov ovcí – zřídil nový ovčín. O tehdejší pokročilém systému hospodářství dodnes svědčí honosné stavby hospodářských dvorů, jako jsou Nový Dvůr, Ovčí Dvůr, Smrčí Dvůr nebo budovy velkostatku Krukanice. Dobrá správa klášterních statků a tehdejší systém deputátních dávek byl natolik dobře propracován, že pro mnohé klášterní poddané a později zaměstnance představovaly solidní sociální jistotu.⁸³

Vrcholu hospodářského rozmachu a tím i politického vlivu se klášter dočkal na přelomu 19. a 20. století, resp. v období před první světovou válkou.

---

⁸¹ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 94 a 95.

⁸² Srov. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, s. 87-89.

⁸³ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 103 a 104.

Závažným počinem pro rozvoj kláštera bylo jednak zboření obvodové hradby a následné rozšíření klášterního areálu o čtyřhektarový anglický park s umělým jezírkem na říčce Teplá v roce 1905, stejně jako obrovská investice do přístavby knihovního a muzejního traktu v letech 1902-1910.

Tuto hospodářskou konjunkturu umožňovala ekonomická výkonnost dvou klášterních velkostatků Teplá a Krukanice (oba s pivovary), úspěšného lesního (pily) a rybníčního hospodářství a v neposlední řadě výrazná, často většinová kapitálová účast formou cenných papírů na různých průmyslových podnicích, např. na stavbě železniční trati Mariánské Lázně – Karlovy Vary, dokončené roku 1898. Rovněž je třeba vidět ekonomický přínos z Mariánských Lázní, jejichž prestiž na počátku 20. století kulminovala. Svědčí o tom početné návštěvy hlav států, např. císaře Františka Josefa I., anglického krále Edwarda VII. nebo bulharského krále Ferdinanda Koburga.

Na přelomu 19. a 20. století patřil tepelský klášter k největším pozemkovým vlastníkům v českých zemích s výměrou 7981,78 hektarů polí, lesů a rybníků. Odpovědné hospodaření s tímto majetkem klášteru přinášelo velmi dobré příjmy, umožňující jak vlastní rozvoj kláštera, tak celé přilehlé oblasti.

Avšak první světovou válkou podlomené hospodářství kláštera, které se vedle přímé finanční podpory státu vyčerpalo i rozsáhlou činností lazaretní, se již nemělo úplně vzpamatovat, neboť nově vzniklá Československá republika ve své socializující politice podřadila hospodářství mnohých velkostatků první pozemkovou reformou, jež se začala uplatňovat v srpnu roku 1925. Klášter tak přišel o velkostatky Teplá a Krukanice i o značnou část mariánskolázeňských nemovitostí.

Je jisté, že zásadní ranou klášternímu hospodářství byla první pozemková reforma. Podle záborového zákona č. 215 ze 16. dubna 1919 a zákona č. 329 z 8. dubna 1920 byl téměř všechn pozemkový majetek tepelské kanonie zabaven a po procesním řízení s pozemkovým úřadem roku 1926 přivtělen v pozemkových knihách novému majiteli - Československé republice.⁸⁴

---

⁸⁴ Srov. Tamtéž s. 105-108.

V meziválečném období mělo klášterní hospodářství sestupnou tendenci a nelibost Helmera k ČSR se prohlubovala s narůstající národnostní nesnášenlivostí v pohraničních oblastech, která byla ještě rozdmýchávána sociální demagogií a iredentistickou propagandou nacistického Německa.

V období druhé světové války byl klášter po počáteční krátké euforii z „osvobození“ nacistickou vládní mocí politicky šikanován, personálně proskribován, hospodářsky vysáván a byrokraticky i represivně ponižován.

V poválečném období klášter doslova živořil a za pět let ústrků a možno říci šikany ze strany československé státní moci formou zčásti neschopné či zkorumpované národní správy a za stavu výměny obyvatelstva odsunem německých obyvatel ani nemohl dosáhnout uspokojivých hospodářských výsledků.⁸⁵

Na závěr této kapitoly bych vás ráda odkázala na podrobnější zpracování hospodářství kláštera Teplá v knize M. Hlinomaze – *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 89-113. Autor při svém zpracování nahlíží do různých pramenů a literatury rozličných autorů.

---

⁸⁵ Srov. TYL, H.J. *Psancem*. Třebíč : Arca JiMfa, 1995, s. 75, 76.

3 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ KLÁŠTERA, 1945 – 1950

3.1 KLÁŠTER NA KONCI 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

3.1.1 Odsun německých řeholníků a kněží po válce

Nutno předeslat, že „po vzniku Československé republiky neměl tepelský klášter ‚na růžích ustláno‘ vzhledem k převažující nacionálně-antiklerikální politice nového státu. Přesto alespoň v německých katolických kruzích hrál klášter důležitou úlohu vzhledem k tomu, že obyvatelstvo Teplé bylo z 99,22 % katolické, což představovalo počet 9371 osob, z toho 9267 německé národnosti.“⁸⁶

Konec druhé světové války na Tepelsku neprobíhal relativně zrovna klidně, neboť se stupňoval chaos a rozvrat, kdy silnice byly přecpány jak vojenskými, tak civilními uprchlíky před východní frontou a všeobecný zmatek zvyšovaly letecké popluchy před častými americkými hloubkovými nálety.⁸⁷

Dne 6. 5. 1945 byla Teplá osvobozena americkou armádou. Jelikož tato armáda nepřipustila mstivé excesy z české strany proti německému obyvatelstvu, byla za to často kritizována, jako např. právě ve městě Teplé. Lze konstatovat, že poválečný vývoj tepelské kanonie byl velmi problematický a ve vleku aktuálních politických skutečností.⁸⁸ Dne 3. 9. 1945 byla americká vojenská správa, která se ke klášteru chovala korektně, nahrazena správou československou. Hned poté došlo k prvnímu vážnému poválečnému rabování a k šikanování řeholníků československými ozbrojenými složkami. Majetek kláštera byl řízen Národní správou. Někteří představitelé zamýšleli klášter zrušit. Byl i náznak toho, že by se kdosi při rušení kláštera z jeho cenností rád obohatil. Němečtí konventuálové (tj. řeholníci žijící v klášteře) byli falešně obviněni z ukrývání zbraní a vysílačky.⁸⁹

---

⁸⁶ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 123.

⁸⁷ Srov. JANOUŠEK, *Klášter Teplá*, s. 41: „Od konce 19. století do r. 1945 byli Češi v tepelské kanonii výjimkou. Němečtí představení neměli zájem o české žadatele, kteří se ostatně hlásili jen velmi zřídka. Farnosti obsazené z Teplé byly z velké části německé, a pokud ještě existovalo plzeňské premonstrátské gymnázium, studovali na něm v té době téměř sami Němci.“

⁸⁸ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 79 – 81.

⁸⁹ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 80 a JANOUŠEK, *Klášter Teplá*, s. 43.

V té době kanonie spravovala 25 far a měla juvenát v Mariánských Lázních. Klášter rovněž vykonával patronát nad více než 60 kostely a kaplemi. Za války musel uvolnit značné prostory pro ubytování příslušnic říšské pracovní služby a pro porodnici německých svobodných matek. Ke konci války klášter sloužil ještě jako lazaret. Pobývaly v něm rovněž tři menší jednotky wehrmachtu. Mezi klášterem a městem Teplá byl umístěn zajatecký tábor, v němž byli internováni hlavně Rusové a Francouzi a na jehož fungování se klášter musel rovněž hospodářsky podílet. Velení tábora sídlilo v klášteře.⁹⁰

„Na samém konci války pobývali v klášteře tyto kanovníci: opat dr. Petr Möhler, převor Jeroným Walter (Čech), provizor Georg Feyl, lesní inspektor Eduard Hohnhäuser, dr. Maurus Schöpf, Paul Leiner, Severin Schlösser, dr. Siard Gatscha a historik dr. Augustin Huber. Dále dva klerikové Anton Füssl a Kazimír Kanianskis (Litovec) i jeden novic Gilbert Panhans. Dále pět bratrů laiků: opatský sluha Alois Utschig, konventní sluha Josef Kroh, kostelník Anton Richter, domovník Anton Bittner a knihovnický sluha Lukasch. Kuchyňský personál tvořily tři řádové sestry „notrdamky“ z nedalekého Mnichova: Herma, Klement, Ludwina a civilní kuchařka Margarete Czech.“⁹¹

Osudy tepelských řeholních kněží během druhé světové války byly rozmanité a rozporuplné, neboť se v konventu nacházelo široké názorové spektrum od německých nacionalistů s nacismem částečně sympatizujících, případně i do jisté míry kolaborujících (např. opat Helmer),⁹² až po osobnosti národnostně nebo charakterově jinak orientované, které musely vzdorovat nacistické perzekuci a šikanování (jako např. P. Albert H. Stára).⁹³ P. Stáry odborná historická činnost se odehrávala jak v češtině, tak většinou v němčině, což nacistům ani poválečným českým úřadům nebránilo v jeho perzekuci.⁹⁴

---

⁹⁰ Srov. BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 127; TYL, *Psancem*, s. 66,67.

⁹¹ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 123-124.

⁹² Podrobněji pojednáno v následné – *Dokumentaci odsunu na příkladech*, s. 46.

⁹³ Tamtéž

⁹⁴ K problematice odsunu bych ráda upozornila na kapitulu *Odsun německého obyvatelstva a jeho těživé dědictví* z knihy: WEIS, M., *Svědectví dokumentů. Katolická církev v materiálech jihočeských archivů let 1949 – 1976*. České Budějovice : nakladatelství JIH, 2009. ISBN 978-80-86266-33-6. Zde M. Weis na straně 31 a 29 uvádí: ... „k datu 1. listopadu 1946 bylo

V průběhu let 1939-1945 bylo gestapem vězněno sedm příslušníků tepelské kanonie a 35 jich bylo na gestapo předvoláno, vyšetřováno nebo jim bylo vyhrožováno. Např. vypovězením ze svého domovského okresu do jiného bylo persekvováno pět tepelských kněží.⁹⁵

Během roku 1946 získal převor Tyl povolení k převozu německých členů konventu do premonstrátského kláštera ve Speinshartu. Zde našlo útočiště devět členů německého tepelského konventu do roku 1948, kdy se přestěhovali do bývalého ženského benediktinského kláštera v Schönau. Roku 1973 odešli do Wilingenu a od roku 1987 až do prvního čtvrtletí roku 1996 sídlil exilový tepelský konvent v Obermedlingenu, kde byl rozpuštěn z důvodu nedostatku členů. Tak byla původní tepelská komunita násilně rozdělena na část německou a část českou. Řeholníci byli drženi v internaci v budově městského starobince v Teplé až do odsunu. Dne 10. dubna 1946 byli do Speinshartu vysídleni následující tepelští konventuálové (v internaci byli od září 1945): Eduard Hohnhäuser, dr. Maurus Schöpf, dr. Siard Gatscha, Georg Fayl, Pavel Leitner, dr. Augustin Huber, Anton Füssl, Kasimir Kanianskis a Gilbert Panhans.⁹⁶

---

z českých zemí odsunuto celkem 2 170 598 Němců. Po odsunutých Němcích zůstala opuštěná pole, dílny, továrničky jako např. sklárny či papírny, městečka, vesnice i lesní samoty. Byla snaha tyto opuštěné majetky dát do dobrých rukou a vylidněnou oblast znovuosídlit?“ Dočteme se zde na důkaz archívních materiálů, jak toto znovuosídlení a získání zpátky pracovních sil bylo obtížné. Nepodařilo se to prakticky dodnes, přičemž - „*Společné soužití Čechů a Němců bylo naplněno nejenom násilnými akty, nýbrž i vzájemnou mírovou koexistencí, spoluprací a vzájemným kulturním a duchovním obohacováním.*“ Nutno podotknout, že taková situace byla podobná v celém našem pohraničí a tedy i na Tepelsku. .

⁹⁵ Srov. *Skutečná zpráva o pronásledování řeholníků z Kláštera Teplá gestapem v letech 1939-1945.* Archiv Kláštera Premonstrátů Teplá (dále jen Archiv KPT), karton 128, fond: Premonstráti Teplá, (dále jen fond PT), inv. č. 713.

⁹⁶ Srov. HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 81, 127 a *Dopis o odsunu H. J. Tyla ze dne 15. 7. 1946 titl.-Colonel Fay, US styčný důstojník, Ul. Tatranského pluku 4.* Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. Znění: „*V úctě podepsaný Heřman Josef Tyl, převor opatství řádu praemonstrátského Kláštera Teplá, prosí tímto opětně o laskavé udělení permittu k přestěhování německých členů opatství do filiálního kláštera tohoto opatství ve Speinshartu (Bavorsko). Převozy provedu vlastními vozidly. Z dopisu je patrné, že odsun zřejmě proběhl později než uvádí M. Hlinomaz.*

3.1.2 Dokumentace odsunu na třech příkladech

a) *Gilbert Johann Helmer*

Jako prvního z odsunutých Němců jsem si vybrala *Gilberta Johanna Helmera*, který byl opatem kláštera v letech 1900 až 1944. Můžeme si tak i díky jemu přiblížit dobu před koncem války, která s vybraným tématem úzce souvisí.⁹⁷

Narodil se 2. ledna 1864 jako syn nájemce v klášterním mlýně nazývaném Štýrův mlýn v Křepkovicích, tedy v klášterní farnosti. Zde vychodil klášterní obecnou školu v městě Teplé. Cestou pro vstup do kláštera bylo absolvování plzeňského německého státního gymnázia, které vedli tepelští premonstráti. Do řádového hábitu byl oblečen 28. září 1884 po maturitě. Jednoduché sliby složil roku 1885 a rok se v klášteře věnoval domácímu teologickému studiu, po němž odešel na čtyřleté teologické a filosofické studium na universitu v Innsbrucku. 30. září 1888 se stal profesorem kláštera a 28. července 1889 byl vysvěcen na kněze v Innsbrucku. Primici slavil v klášteře 11. srpna téhož roku.⁹⁸

Poté se však ještě vrátil do Innsbrucku na čtyřleté studium filologie (germanistiky), kde závěrem obdržel doktorát filosofie. Vrátil se do kláštera, aby se stal od 21. září 1894 suplujícím profesorem na německém státním gymnáziu v Plzni. O rok později byl aprobován na řádného profesora a vyučoval nadále latinu, řečtinu a němčinu, přičemž byl správcem studentské knihovny. Roku 1896 vyučoval ještě zeměpis a dějepis.⁹⁹

Dne 27. října roku 1900 byl Helmer zvolen 49 hlasy (z 94) za opata Kláštera premonstrátů Teplá. Brzy po své volbě se nový opat ujal realizace svých ambiciózních plánů na zvelebení kláštera, jmenovitě výstavby traktu pro knihovnu, spolu s anglickým parkem a umělým okrasným rybníkem.¹⁰⁰

---

⁹⁷ Kromě archivu v této stati srov. též JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 42; TYL, *Kláster Teplá*, s. 8, HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 78-79; též *Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer*, HLINOMAZ, M., s. 137-153. Historický sborník Karlovarska VII. Uspořádal Milan Augustin. V roce 1999 vydal státní okresní archiv Karlovy Vary.

⁹⁸ Archiv KPT, karton 206, inv. č. 997, nezařazeno

⁹⁹ Tamtéž, karton 205, inv. č. 995, *veřejná činnost a tvorba v letech 1891 - 1940*

¹⁰⁰ O Helmerových kvalifikovaných historických sklonech dodnes podává svědectví jím doplňovaný a poznámkami opatřený exemplář jubilejního sborníku kláštera.

K rozporuplnosti Helmerovy veřejné a politické činnosti budiž konstatováno, že byl činovníkem Německé křesťanskosociální strany lidové, jež byla oficiálně loajální vůči ČSR a v roce 1938, kdy se situace všeobecně vyostřila, se ze zdravotních důvodů vzdal politické činnosti. Zároveň však udržoval čilé styky se Sudetoněmeckou stranou, konkrétně se samotným K. Henleinem. Lze tedy říci, že jeho nepřátelský poměr k první republice byl spíše osobního rázu a zvláště se utvrdil na základě hmotných ztrát kláštera způsobených touto republikou.¹⁰¹

Z obecnějších Helmerových zásluh o řád a katolickou církev vůbec je možno připomenout znovuuvedení řádu premonstrátů do Bavorska a vzhledem k napjatým vztahům s novou ČSR i prozíravé získání opatství Speinshart 2. října 1921, kde jej o dva roky později papež jmenoval administrátorem. Byla to pro tepelský konvent exilová jistota, která se pak velmi hodila pro německé tepelské bratry, vyhnané v letech 1945 – 1946 z ČSR z důvodu národnosti.¹⁰²

Opat Helmer zveleboval rovněž přivtělené farnosti. V církevních kruzích patřil Helmer mezi prvořadě osobnosti požívající nejvyšší úcty. Roku 1902 se stal účastníkem generální kapituly v belgickém Averbodě, kde jej jmenovali generálním vikářem rakousko-uherské řádové cirkárie. Roku 1906 byl v Římě představen papeži Piovi X. V Teplé se konala roku 1905 řádová provinciální kapitula a v letech 1908 a 1924 dokonce generální kapituly řádu, a to poprvé od založení řádu. Rovněž se Helmer účastnil zahraničních akcí, a to Mezinárodního eucharistického kongresu v Montrealu (1910, poté navštívil New York) a téhož kongresu ve Vídni roku 1912. Také byl jedním z organizátorů navrácení ostatků bl. Gottfrieda z pražského Strahova do obnoveného kláštera v Ilbenstadtu roku 1911.¹⁰³

Lze tedy konstatovat, že v osobě opata Helmera se klášteru dostalo v řadě tepelských opatů osobnosti zatím nejvýznamnější, vskutku světového rozměru, a to i přes veškeré rozporuplnosti bránící jeho jednoznačně kladnému hodnocení. Byl partnerem monarchů a dosáhl známosti i v zámoří. Vyvíjel také snahy

¹⁰¹ Archiv KPT, karton 128, 210, inv. č. 713, 1015, *národní politika*.

¹⁰² Archiv KPT, karton 200, 206, 128, inv. č. 975, 996, 708; o praktikách odsunu.

¹⁰³ Archiv KPT, karton 206, inv. č. 1000, nezařazeno.

o reformování maturitních zkoušek a vyučování náboženství na středních školách. Rovněž měl zásluhy o katolické spolky.

Jako představený okresního zastupitelstva inicioval zřízení okresní nemocnice v Teplé. Za zásluhy jej císař odměnil roku 1908 Komturským křížem řádu Františka Josefa s hvězdou. Za zásluhy v odvětví válečného zásobování byl dekorován civilním válečným Záslužným křížem roku 1915. Za zásluhy o katolickou církev byl 13. ledna 1916 v tepelské kapitulní síni promován zástupci pražské německé univerzity na doktora teologie h. c. (ThDr. honoris causa). O rok později následovalo další dekorování Válečným křížem I. třídy za civilní zásluhy.

První světová válka představovala pro klášter těžké období, neboť byl zatížen odvody dávek potravin (které příkladně a iniciativně plnil díky Helmerově promonarchickému aktivismu), válečnými půjčkami a zřízením lazaretů v Mariánských Lázních i v klášteře. V okolí panoval hlad a dětem nemajetných byly denně v klášteře dle možnosti darovány potraviny.¹⁰⁴

Helmer byl také významně politicky činný. Byl poslancem českého zemského sněmu v kurii velkostatkářů, roku 1905 byl od císaře jmenován doživotním členem Panské sněmovny vídeňského Říšského sněmu a v prosinci 1912 členem delegace v Budapešti. Jako zasloužilý německý činovník byl v témže roce prohlášen čestným členem Spolku pro dějiny Němců v Čechách. Tehdy také vyšel v Národní politice článek o opatově protičeské činnosti.¹⁰⁵

Z objektivně historického hlediska je těžké odsuzovat Helmerovu věrnost monarchii, když byl rodilým Němcem z Chebska a ještě navíc duchovní osobou, nesoucí v tehdejších historických podmínkách imanentní loajalitu k mocnářství. Jednalo se o aktivní a obětavé rakouské vlastenectví. To – z hlediska rakouské státnosti – bylo v příkrém rozporu s českými snahami o osamostatnění, jež se v situaci válečného stavu jevily z hlediska monarchie jako velezrádné.

Opat Helmer se také výrazně projevoval jako osobnost všestranná a praktická i tím, že vylepšil zemědělství klášterního velkostatku formou

---

¹⁰⁴ Archiv KPT, karton 207, 215 – 220, inv.č. 1006, 1021 – 1048, *osobní a úřední korespondence*.

¹⁰⁵ Archiv KPT, karton 212, inv. č. 1018, *korespondence*.

racionalizace výroby a pracovní doby i rozvojem pícninářství spolu s melioracemi. Během svého funkčního období nechal postavit řadu podniků.¹⁰⁶

Bolestné pro něj bylo zestátnění značné části Mariánských Lázní v rámci první pozemkové reformy koncem léta 1925. Helmer, vědom si práv kláštera na majetek vybudovaný vlastními silami, neváhal vznést proti tomuto svévolnému státnímu zásahu do klášterních vlastnických práv protest u Společnosti národů v Ženevě.¹⁰⁷

Pod tlakem státu v rámci první pozemkové reformy byl klášter nucen rovněž prodat velkostatek Krukanice, jeden z fundamentů své hospodářské podstaty, darovaný klášteru ještě jeho zakladatelem, bl. Hroznatou.¹⁰⁸

Helmer se také jednoznačně postavil za mnichovský diktát a nezastřeně zde přivítal splnění svého snu. Ve své nacionalistické zaslepenosti vědomě přehlédl ateistickou a barbarskou podstatu německého nacionálního socialismu a k jeho oslavě zneužil i silné náboženské cítění většiny německého obyvatelstva na Tepelsku.¹⁰⁹

Přes zpočátku úspěšně se rozvíjející kolaboraci s nacismem měl Helmer brzy poznat, že od nacionálního socialismu klášter nic dobrého nečeká. Nebyl sice, na rozdíl od jiných (např. Vyšší Brod), zrušen, ale zřejmě měl namále, o čemž svědčí písemné vyrozumění ministra Fricka, který tak reaguje na opatřiv květnový dotaz (1941) a teprve v září mu oznamuje, že nebyl shledán důvod ke konfiskaci kláštera. (Znamená to tedy, že hledán byl).¹¹⁰ Tím se nakonec, jen díky jeho dřívějším „záslohám“ a společenským stykům, podařilo Helmerovi existenci kláštera uhájit.

---

¹⁰⁶ Archiv KPT, karton 209,210, inv. č. 1008, 1012, *G. J. Helmer*.

¹⁰⁷ Archiv KPT, karton 170, inv. č. 894, o neoprávněnosti zaboru mariánskolázeňského majetku.

¹⁰⁸ Archiv KPT, karton 209, inv. č. 1008, *G. J. Helmer*.

¹⁰⁹ Archiv KPT, karton 214, inv. č. 1020, *korespondence*.

¹¹⁰ Tamtéž. Zde je třeba srovnat s osudem cisterciáckého opatství Vyšší Brod, kde byl také většinový německý konvent, ale jelikož klášter zachoval loajalitu k ČSR, která byla výrazně prezentována přátelstvím opata Tecelina Jaksche k prezidentu Benešovi a deponováním Vyšebrodského cyklu (květen 1938) před mnichovským zábohem do Prahy, byl klášter roku 1941 nacistickou mocí zrušen.

Gilbert Johann Helmer zemřel 4. března roku 1944 na krvácení do mozku a 8. března byl slavnostně pohřben v klášterním oddělení hřbitova osady Teplá – Klášter v opatské hrobce.

Pravdou však zůstává, že v očích tehdejší české veřejnosti přetrval již natrvalo negativní obraz tepelského kláštera jako střediska militantního německví a kolaborace s nacismem. Po válce bylo proto s německými řeholníky i s klášterním majetkem nakládáno dosti brutálně a jeho členům byly nespravedlivě připisovány i činy, jichž se nedopustili. Převor H. J. Tyl měl pak nezávaditelnou úlohu napravovat v poválečných poměrech trvale poškozenou reputaci kláštera.¹¹¹

Na závěr lze tedy historicky jednoznačně kladně hodnotit Helmerův hospodářský, kulturní a duchovní přínos pro region, zatímco jeho politická činnost je z hlediska českých státoprávních tradic spíše negativní, i když je třeba jí z německé strany logiku přiznat.

b) Petr Möhler

Po Helmerově smrti byla do opatské funkce 13. dubna 1944 zvolena osobnost zcela opačného ražení, distingovaný introvert, skutečně duchovní osoba v nejlepším slova smyslu, ThDr. **Petr Möhler**, bohužel v poválečných československých poměrech člověk s nesprávnou národností.¹¹²

Petr Möhler se narodil 21. října 1897 ve Stodu. Jeho babička z otcovy strany byla Češka Františka Vintířová z Chotěšova. Lze tedy říci, že pocházel z národnostně smíšených poměrů a byl od dětství formován v konzervativnějším katolickém duchu.

Po absolvování lidové a měšťanské školy ve Stodu vystudoval Německé státní gymnázium v Plzni, kde roku 1919 maturoval. Do premonstrátského hábitu v tepelském klášteře byl oblečen 5. října 1919. Jednoduché sliby pak složil o rok později, sliby věčné v říjnu 1923 a na kněze byl vysvěcen po čtyřletém

---

¹¹¹ Archiv KPT, karton 128 – blíže v následujících kapitolách, s. 56.

¹¹² Srov. TYL, *Psancem*, s. 74.

univerzitním studiu teologie v Innsbrucku 13. dubna 1924. Svůj dobrý teologický základ bohatě zúročil v široce oceňované duchovní službě. Zvláště inklinoval k církevnímu právu a církevní historii Sudet. Vedle akademického snažení zastával v teologickém konventu v letech 1921-1922 službu nižšího úředníka. Absolvoval též školení misionářů pro teology. V letech 1922-1924 byl vedoucím tajemníkem Misionářského svazu. Mezi léty 1924-1925 zastával funkci výpomocného kaplana ve vsi Touškově.¹¹³

V letech 1927-1936 se stal kaplanem v obci Chotěšově. Zdá se, že zde prožil velmi plodná a úspěšná léta své kněžské služby, což se odrazilo i v tom, že se spolu se svým bratrem Norbertem velmi zasloužil o obnovu poutí na nedaleké poutní místo Křížový vrch. Byl také představeným příslušného spolku, který o zvelebení tohoto místa po léta pečoval.¹¹⁴

Ovládal dobře češtinu, a tak vyučoval katechismus česky i německy. Nelze přehlížet ani tehdejší problematiku českoněmecké vztahy, které se však v jeho korespondenci nijak výrazně neprojeví, snad právě díky jeho smířlivé a vstřícné povaze, která byla oceňována oběma stranami národnostního konfliktu. Výjimkou nejsou ani koncepty českých kázání. Podílel se také na řešení školské problematiky v rámci svěceného území.¹¹⁵

Od roku 1937 Petr Möhler působil jako farář ve svém rodišti Stodu, kde navázal na výzvu papeže Pia XI k tzv. Katolické akci.¹¹⁶ Od roku 1940 až do zvolení opatem zastával funkci děkana touškovského vikariátu. Möhler se od nacistického režimu dočkal zákazu činnosti na školách, což byl jeden z tehdy

---

¹¹³ Srov. *Tepelský opat Petr Möhler*, HLINOMAZ, M., s. 143. Historický sborník Karlovarska X. Uspořádal Milan Augustin. V roce 2004 vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary.

¹¹⁴ Archiv KPT, karton 262, inv. č. 1130, *Chotěšov*.

¹¹⁵ Archiv KPT, karton 260, inv. č. 1127, složka osobní věci.

¹¹⁶ Podnět ke Katolické akci položil Pius XI. *Encyklikou Ubi arcano Dei* z 23. 12. 1922. Katolickou akci je zde míněna účast laiků na církevní činnosti. Nepravá tzv. Katolická akce byla státem řízená organizace založená dne 10. června 1949 z popudu představitelů KSČ. Účelem této „Katolické akce“ mělo být získání podpory pro novou dohodu mezi československým státem a katolickou církví (Vatikánem); rozumí se dohodu, která by vyhovovala komunistickému režimu a z katolické církve by udělala národní církev, méně závislou na Vatikánu a více závislou na státu. – Srov. a více o tom: VAŠKO, V., *Dům na skále I. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 129 – 155. V souvislosti s touto vládní „Katolickou akci“ bylo uveřejněno v novinách, že ji údajně podepsal H. J. Tyl, ač ji vůbec nepodepsal. – Srov. TYL, *Psancem*, s. 115. Viz též s. 66 v této práci.*

běžných způsobů postihu duchovních snaha o částečnou eliminaci jejich vlivu na výchovu mládeže. 22. ledna 1944 absolvoval výslech na karlovarském gestapu a byl nadále sledován jako nespolehlivý i ve funkci tepelského opata. Na funkci opata rezignoval v říjnu 1946.¹¹⁷

Během léta 1945 řešil problémy národnostně německých farností, kdy byly protiprávně zabavovány jejich nemovitosti a dosazována zde národní správa. Přestože opat byl bilingvní a oblíbenou osobností u obou národů, prokazatelně nezatížený kolaborací s nacisty, v poválečné situaci neměl šanci na jakýkoli respekt ze strany obnovené československé státní moci. O obětavosti v kněžské službě svědčí neúnavná duchovní činnost v regionu v těsně poválečném období, což mu u Touškova vyneslo zatčení Američany a výslech pro podezření z organizace sudetoněmecké odbojové činnosti. O skutečnosti, že se Möhler necítil ničím vinen, svědčí také marné pokusy pražské vlády z června 1945 přimět jej k abdikaci. O to se snažil i strahovský opat Jarolímek a řada tehdejších politických nekomunistických osobností, avšak Möhler odmítl i nabídku tajného odchodu do Německa. Byl proto spolu s ostatními představiteli kláštera z doby okupace 3. září 1945 zatčen a internován v opatském bytě kláštera v prelaturě. V polovině května 1945 byl vyslýchán americkou vojenskou tajnou službou v tepelském klášteře. Dále pak ve dnech 3., 5. a 8. září československými úředníky, policií a tajnou službou.¹¹⁸

Poté sdílel spolu s tepelským konventem internaci v opatském bytě kláštera do 21. února 1946. Pak byl odeslán do okresního vězení v Bečově nad Teplou (spolu s převorem Walterem a provizorem Moláčkem) a následně byl rok zadržován v Krajském soudu v Chebu, kde těžce onemocněl a musel být v nemoci ošetřován tamními sestrami řádu Sv. Kříže.¹¹⁹

Zároveň v tisku probíhala proti klášteru nenávistná kampaň a s uvedenými představiteli kláštera byl v Chebu plánován mimořádný lidový soud, který jim hrozil oběšením. Díky známostem do Teplé dosazeného převora Heřmana Josefa

---

¹¹⁷ Srov. *Tepelský opat Petr Möhler*, HLINOMAZ, M., s. 144, 145. HSK X.

¹¹⁸ Srov. HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 77.

¹¹⁹ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713 - z té doby pochází dojemný český dopis tepelským spolubratřím ohledně úcty k bl. Hroznatovi u příležitosti červencového výročí jeho úmrtí.

Tyla mezi vězni z nacistických koncentračních táborů (např. Čepička) nebyl nakonec plánovaný revoluční lidový soud v prostorách kláštera uskutečněn a byl prosazen právní postup. Odsun do Německa (bavorského Speinshartu - 16. dubna 1948)¹²⁰ mu v rámci organizace UNRRA zařídil tehdejší převor Tyl. Möhler navštívil klášter Schönau v říjnu 1948 a na podzim 1949 se mu pak dostalo úředně přiděleného pobytu v tomto klášteře, který byl pod jeho vedením zvelebován pro pobyt tepelského exilového konventu. Významnou roli také sehrál svým podílem na tehdejších poválečných změnách premonstrátských řádových předpisů.¹²¹

Roku 1962 se mu dostalo od exilového představenstva Chebska (Egerlandu) diplomu, ve kterém byl jmenován čestným občanem města Teplá. V té době by obdobné ocenění v Teplé jistě nedosáhl. V exilu ještě opat Petr Möhler stihl rozvinout bohatou duchovní a společenskou činnost mezi svými odsunutými krajany. Téma však již překračuje hranice tohoto příspěvku, který byl věnován jeho působení na území Čech do odsunu v dubnu roku 1948. Zemřel 7. března 1968.¹²²

c) Albert Hugo Stára

Jako třetí případ jsem zvolila zástupce odsunutých tepelských kněží historika **Alberta Huga Stáru**. Narodil se v Praze 28. prosince 1891. S největší pravděpodobností ve smíšeném německo-českém manželství. Vystudoval gymnázium Na Příkopech v Praze. Dne 26. října 1910 vstoupil do tepelského kláštera. Po univerzitním teologickém studiu byl 30. června roku 1915 vysvěcen na kněze. Zbytek první světové války pak prožil na frontě jako vojenský duchovní a roku 1918 upadl do italského zajetí. Tam vstoupil do československých legií. Do Prahy se vrátil v září 1919.

---

¹²⁰ K datumu převozu musím konstatovat, že na základě mého šetření v archivu byl opat Möhler převezen o dva dny dříve, jak je zapsáno v Protokolu z domácích porad ze dne 20. 6. 1948: „*Opat Petr byl dne 14. 4. 1948 převezen šťastně do Speinshartu. Jeho zdrav. stav se lepší.*“ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. Mé šetření je odlišné od knižního zápisu: HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 77.

¹²¹ Srov. HLINOMAZ, *Kláster Premonstrátů Teplá*, s. 77.

¹²² Srov. *Tepelský opat Petr Möhler*, HLINOMAZ, M., s. 148,149. HSK X.

V západních Čechách se pak objevuje roku 1920 jako administrátor a kaplan fary v Hažlově u Tachova. Stára se projevil jako příčinnivý a obětavý duchovní správce i na dalších tepelských farách v Liticích, Otročině, Dobřanech a konečně v Nýřanech, kde postavil tamní faru, z níž spravoval historickou farnost v Úhercích.¹²³

Vedle svých duchovních povinností vyvíjel ve svých farnostech významnou organizátorskou činnost. Rovněž nepominutelná je jeho práce odborně spisovatelská na poli církevních dějin. Další oblast jeho písemné produkce tvoří početné vlastivědné články. P. Stára poctivě využíval ke studiu pražské archivy i klášterní archiv tepelský. Zvláště jeho studie o klášteře v Chotěšově jsou faktograficky přínosné. Své historické výzkumy rovněž publikoval v českém denním tisku. Od roku 1930 začal Stára pravidelně přispívat do řádového časopisu *Analecta Praemonstratensia* svými fundovanými články z řádové historie.¹²⁴

Během nacistické okupace byl pronásledován gestapem, podobně jako řada dalších tepelských konventuálů, a to formou předvolávání, výslechů a vyhrožování.¹²⁵ Národně socialistický režim nechoval pražádné sympatie ke kněžím, natožpak k německým. Přesto po válce nebyl uchráněn persekuce z české strany, neboť tepelský opat administrátor Bohuslav Jarolímek sděluje 2. 8. 1946 do Teplé stížnost A. Stáry, že od převratu nedostal ani haléř pachtovného a že nemůže zaplatit kuchařce nemocenské a starobní pojištění a že nemají na cestovné do Německa. Tehdejší tepelský převor Tyl prý argumentoval tím, že Němcům je zakázáno něco vyplácet.¹²⁶

Znamená to, že Stára se hlásil k německé národnosti, pro což svědčí jeho původ z pražské poněmčelé rodiny, či ze smíšeného manželství. Proto byl také

---

¹²³ Srov. *Za tepelským knězem a historikem Albertem H. Stárou*, HLINOMAZ, M., s. 155,156. HSK V.

¹²⁴ Tamtéž

¹²⁵ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *vizitace*.

¹²⁶ Srov. *Dopis B. Jarolímka do Teplé, ze dne 2. 8. 1946 – stížnost A. Stáry*. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701.

s ostatními německými řeholníky vyhnán a zemřel v bavorském Speinshartu jako člen německého exilového konventu z Teplé.¹²⁷

Nakonec lze říci, že Stára byl erudovaný badatel, dobrý kněz a zemský vlastenec (italský legionář), který však nebyl ochoten se pro okamžitý prospěch vzdát své národnosti. Jeho pražský německý původ a zemské vlastenectví jsou pro mnohonárodnostní poměry českých zemí ve sledovaném období typické.

Na závěr této kapitoly zdůrazňuji, že odsun kněží z farností se lišil oproti odsunu řeholníků. Zatímco kněží odcházeli do Německa se svými farníky přes sběrné tábory, u řeholníků dosáhl převor Tyl povolení od ministerstva vnitra, že mohli být převezeni za pomoci kláštera přímo do kláštera Speinshartu v Německu.

3.1.3 Obnova kláštera

Prvního března 1946 psal opat Jarolímek do Teplé: „*Současně se dějí roztodivné věci, jež směřují k naprostému zabránění církevních objektů tzv. německých. Nevím, podaří-li se nám a všem rozumným lidem zachránit stát od nesmírných škod, jež by toto opatření způsobilo. Zdá se, že někteří jsou zcela slepí a nepřipouštějí poučení. Budoucnost bude žalovat.*“¹²⁸ V jiném dopise píše svým spolubratrům do kláštera v Teplé: „*V rámci politických represálií měl být klášter tepelský jakožto klášter německý zrušen a zkonfiskován... Přesto jsem se odhodlal, ...učinit pokus o záchranu kláštera... Byla naznačena první a základní podmínka pro záchranu: kláštery dosud německé počestit... Není možno vypočítati všechny intervenční zákroky a všechno soustředěné úsilí, směřující k tomu, přesvědčit příslušné vedoucí, politické kruhy obnovené republiky československé o tom, že církevní majetek není majetkem německým, maďarským či jakýmkoliv jiným, nýbrž církevně- účelovým, že řád premonstrátský není řádem*

¹²⁷ *Dopis A. Stáry k odsunu ze dne 7. 8. 1946.* Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. Z dopisu není patrné, kdy přesně byl vysídlen, ale víme, že 7. 8. 1946 se nacházel v Číhané. Němečtí tepelští premonstráti, působící v roce 1945 v pastorační ve farnostech, odcházeli do Německa se svými farníky přes sběrné tábory. Ministerstvo vnitra dovolilo, že konventuálové nemusí procházet sběrnými tábory, převor H. J. Tyl zařídil, jak už bylo řečeno, jejich převoz do premonstrátského kláštera ve Speinshartu v Německu.

¹²⁸ Archiv KPT, karton 128, *korespondence*

německým, nýbrž mezinárodním a že němečtí řeholníci byli pouze dočasnými uživateli a správci tohoto církevního majetku.“¹²⁹

Po válce se do kláštera vrátili kněží: Leo Moláček, Alexandr Oswald a knihovník Milo Nentwich. Vzhledem k tomu, že po odsunu Němců by nemohl personálně nedostatečný konvent pokračovat v existenci kláštera, musel z pověření řádového vedení pro další správu farností vytvořit podmínky novoříšský prof. P. Heřman Josef Tyl.¹³⁰ Do Teplé nastoupil 1. února 1946, jakožto kaplan a administrátor duchovní správy v městě Teplé. 1. března 1946 jej generální vikář premonstrátského řádu a opat strahovský Bohuslav Jarolímek jmenoval klaustrálním převorem tepelského kláštera. Současně byl jmenován novicmistrem pro tuto kanonii. Později – 15. června 1946 – byl jmenován administrátorem v Klášteře Teplá a obdržel jurisdikci pro administrování far inkorporovaných kanonii tepelské (Skoky, Svátý Vojtěch, Úterý a Vidžín), jejichž duchovní správa nebyla řádně obsazena.¹³¹

P. Tyl vykonal velmi mnoho pro zachování kláštera, pro lidštější zacházení s německým obyvatelstvem při jeho vysídlování. Jeho vliv při jednání s úřady byl posílen tím, že byl znám jako politický vězeň, což tehdy bylo dosti vysoce hodnoceno.

Získal a předložil na vyšších místech průkazný materiál o tom, že obvinění německých spolubratrů je nepravdivé.¹³² Podařilo se mu také dosáhnout odvolání vojenské posádky z kláštera. Od února 1946 opanovalo totiž vojsko celý východní trakt kláštera, což představovalo prakticky dvě třetiny obyvatelného prostoru, který byl navíc poškozován a rabován vojáky. Mnozí kandidáti řádu museli být z kapacitních důvodů odmítáni do doby, než koncem léta došlo k částečnému uvolnění konventu.¹³³

---

¹²⁹ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *vizitace*.

¹³⁰ Blíže o něm v kapitole 3. 2, s. 63.

¹³¹ Tamtéž, srov. *Dopis B. Jarolímka ze dne 4. 1. 1948 spolubratrům v Klášteře Teplá* a JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 43, 44. Viz příloha č. III (Jmenování H. J. Tyla převorem) a č. IV. (Jurisdikce pro H. J. Tyla).

¹³² Srov. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701; JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 44; HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 82.

¹³³ Archiv KPT, karton 128, složka – Vojstvo v klášteře 1946-1947. Žádost o *Uvolnění místnosti kláštera Teplá vojenskou posádkou*. V žádosti se mimo jiné praví: „...nově ustanovený převor

Zásluhou P. Tyla se již 19. července konala obláčka prvních pěti českých noviců. „Byli to: Norbert Jiří Čech, Hroznata Antonín Novotný, Lohel Karel Frkal, Vojslav Antonín Kožušník, Zdislav Miroslav Koupil. Další novici byli oblečeni dne 7. září 1946: Augustin Imrich Mihalkó, Cyril Jan Stibor, Metod Vilém Cetl a Marian Jan Romančík. Dne 28. října 1946 byli oblečeni tito kandidáti: Vojtěch Jaroslav Novák, Václav Miroslav Ostravský, Pavel Vladimír Třebín, Prokop František Holáň a Křišťan Zdeněk Němeček. Konečně dne 17. listopadu 1946 byl obláčkou do noviciátu uveden Siard Josef Petrák.“¹³⁴ Ne všichni ovšem na započaté cestě řeholního života vytrvali.¹³⁵ Pro zachování existence kláštera bylo ale významné, že převor H. J. Tyl mohl ministru informací Václavu Kopeckému při jeho návštěvě kláštera představit český dorost. Když se pak mělo ve vládě o existenci kláštera jednat, poukázal ministr, že by bylo bezpředmětné jej rozpustit, neboť za dané situace by se už nejednalo o zrušení německého kláštera, nýbrž české komunity.¹³⁶

Po osvobození v roce 1945 byl majetek kláštera konfiskován vyhláškou Okresní správní komise Teplá ze dne 28. srpna 1945, č. j. 1385/45 a byla zde zavedena národní správa. Prvním národním správcem se stal člen tepelského konventu P. Leo Moláček, který byl koncem léta vystřídán strahovským P. Zikmundem Sudíkem.¹³⁷ Zmíněná konfiskace (právně chybná, neboť církevní majetek nepodléhal dle výkladového stanoviska ministerstva školství Dekretu prezidenta republiky Beneše č. 5/1945 o zabrání majetku kolaborantům

---

opatství tepelského, jmenován současně novicmistrem této kanonie, v kterémžto úřadě povolal již nové české kandidáty, kteří dnes jsou nuceni pro nedostatek místa spát ve farní kanceláři, v bytě převora a úřední místnosti provisorů po 2-4, což nevyhovuje řádovým předpisům, ježto noviciát musí být veden v klausuře se separátním oddělením pro jednoho každého... ježto kandidatura noviciátu již započala o urychlení vyřízení žádosti.“

¹³⁴ Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29. – 31. ledna 1947. Č. j.: 432/47/Vg.14. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. Dovolila bych si na tomto místě učinit zajímavé srovnání dle katalogů o počtu řeholníků. Tepelská kanonie čítala např. v roce 1944 60 řeholníků a v roce jen 1948 18 řeholníků. – Personenverzeichnis der Stiftes Tepl. (Bibliotheca Teplensis p. č. 72954, Catalogus canonie teplensis).

¹³⁵ N. B. SOPUCH v článku *Vlastní životopis*, s. 19 - 39 (Na Hroznatově míse 9 – 2007. Sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé. Uspořádal H. F. Janoušek. Vydalo nakl. Gloria Rosica u Brna, 2007.) píše: „Z nastoupivších čtrnácti noviců se nakonec stalo kněžimi jen pět...Noviciát skončil zmenšený o ty, kdo to vzdali. Pro Teplou z devíti zůstalo pět. (Lohel, Hugo, Prokop, Metoděj a Křišťan).“

¹³⁶ Archiv KPT, karton 128, složka o mariánskolázeňském juvenátu.

¹³⁷ Dokument z 8. září 1945, č. j.: 870/45/A, věc: Klášter Teplá – osazení českými řeholníky.

a zrádcům) byla zrušena rozhodnutím Zemského národního výboru v Praze dne 26. září 1945 s okamžitou účinností.¹³⁸ Národní správa však byla ponechána a trvala až do 1. října 1948, za kteroužto dobu se zde vystřídal osm národních správců.¹³⁹

V poválečném období se administrátorem kláštera stal strahovský opat ThDr. Bohuslav Jarolímek, jmenovaný řádem.¹⁴⁰ Vzájemný poměr s J. H. Tylem nebyl nejlepší; největší potíže způsobovala nevyjasněnost kompetencí při správě klášterního majetku, kde musel Tyl snášet zásahy do hospodářské správy od strahovského konventuála Zikmunda Sudíka, který byl jmenován inspektorem tepelského majetku. Ten měl pro vedení klášterního hospodářství podle tehdejších směrnic nejlepší předpoklady národní a státní spolehlivosti (neměl však podpisové právo). Byl totiž pět let vězněn v Dachau, kam byl poslán jako politický vězeň s označením „*reichs- und deutschfeindlich*“ a s dodatkem – návrat nežádoucí.¹⁴¹ Přestože by si mohli být na tomto základě blízcí s tehdejším převorem Tylem, bylo tomu spíše naopak. Podle Tyla byl Sudík „*dobry ouřada*“ s precizním přístupem právně vzdělaného člověka. Naproti tomu Sudík popouzel Tylova velkorysost a snaha spíše z klášterního majetku rozdávat potřebným, než jej cílevědomě rozmnožovat. Proto si na sebe oba zúčastnění vzájemně stěžovali opatu Jarolímkovi. Ten ale dopřával sluchu spíše pochvalným hodnocením, která docházela na Tyla a Sudíka a žádal o výdrž.

Od 1. srpna 1946 se stal klášterním provizorem tepelský děkan dr. Bohumír Kasan,¹⁴² jehož Sudík v této funkci nesnesl a odstěhoval se na faru do Pernarce, kde se stal administrátorem.¹⁴³

---

¹³⁸ Dokument Zemského národního výboru v Praze č. I-3c-695/2-1945 ve svém závěru říká: „*Na poradě konané dne 12. září 1945 bylo usneseno, že vyhlášená konfiskace bude ihned zrušena a jmenována bude nová národní správa.*“

¹³⁹ Archiv KPT, karton 128-129, agenda poválečné správy kláštera.

¹⁴⁰ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713. Věc: *Teplá u M. L., jmenování opata administrátorem*. Viz příloha č. V.

¹⁴¹ *Dopis z 25. června 1946, č. j.: 523/46/Vg.48*. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

¹⁴² *Č.j. 643/64/46, věc: Jmenování provizorem*. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

¹⁴³ Sudík žádá: „*poněvadž se zdejší poměry utvářely tak, že nemohu být za další zodpověden, prosím, abyste mne sesadil z mé funkce jako zcela zbytečného... a žádám o jmenování administrátora v Pernarci.*“ *Č. j. 617/59/46, dopis ze 17. 7. 1946*. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713. V archivu KPT, karton 128, inv. č. 701 jsem se k této záležitosti dočetla toto: „*V důsledku osobních neshod, které vznikly vzájemným přesahováním kompetencí, jakož i zbytečným*

Snahám národní správy o svévolný výklad svěřených pravomocí v majetkových záležitostech a ve vměšování se do organizace klášterního života čelil převor Tyl konkrétním citováním kanonického práva a poukazem na svá zákonná zmocnění jak po linii státní správy, tak po linii řádové. Avšak prostředím poválečné ČSR, která měla vlivem uplatňování nacionálních hledisek a kolektivní viny k právnímu státu daleko, byl účinek takovéto obrany mizivý.

3.1.4 Družstvo blahoslaveného Hroznaty

Po odsunu německého obyvatelstva byl naprostý nedostatek zemědělských pracovních sil. Proto převor Tyl přivedl nové obyvatele a pracovníky z východního Slovenska. Spolu s právníkem dr. Vychodilem a s několika mladými rodinami pomýšlel na nové řešení správy klášterních statků a nové uspořádání vztahů kláštera k pracovníkům zřízením Družstva blahoslaveného Hroznaty. K tomu by ovšem bylo třeba dosáhnout souhlasu církevních nadřízených a zrušení tzv. Národní správy, která byla nad klášterním majetkem ustanovena.¹⁴⁴

Tuto myšlenku se nepodařilo uskutečnit. Bránila tomu nejen hospodářská situace, ale i nastupující události roku 1948. O tom, že byla připravovaná svědčí dopis dr. Vychodila panu guvernérovi z 11. ledna 1947, dopis panu převorovi z 9. ledna 1946 a zpráva z července dvanáctičlenné delegace z kyšperské farnosti, aby seznala možnosti družstevního osídlení a podala informace ostatním zájemcům. Tato delegace zároveň vykonala pouť ke hrobu bl. Hroznaty. Byl též předložen rámcový návrh opatu strahovskému a převorovi kláštera v Teplé, na kterém se usnesli zájemci křesťanského družstevního osídlení na poradě 9. července v Orlici. V posledním bodu bylo řečeno: „*Po dohodě o těchto základních bodech bude vypracován definitivní statut Družstva jakož i návrh pachtovní smlouvy.*“ Z návrhů na základě předběžných jednání z měsíce července,

---

a škodlivým zanášením interních věcí na forum laické, intrikami a klepy došlo k resignaci vdp. rady Zikmunda Sudíka ... i k jeho odchodu do duchovní správy v Pernareci.- Z dopisu ze 4. 1. 1948 opata Jarolímka spolubratrům v Klášteře Teplá.

¹⁴⁴ Srov. JANOŠEK, *Kláster Teplá*, s. 33.

srpna a září 1946 předložených rolníky, řemeslníky i některými zaměstnanci Správy Kláštera Teplá priorátu premonstrátské kanonie tepelské 3. října 1946 citují: „*Podepsaní, ještě s jinými členy ustavují se v Družstvo bl. Hroznaty, zemědělské výrobní družstvo při Klášteře Teplá. Stanovy družstva budou vypracovány podle vzorných pro výrobní zemědělské družstvo, vydaných Ministerstvem zemědělství, budou však doplněny v tom smyslu, že bude zvláště dbáno o upevnění svornosti, jednomyslnosti a bratrské shody mezi členy Družstva, zvláště tím, že budou za členy přijímáni jen ti, u nichž budou dány předpoklady, že se stanou s členstvím v Družství, zároveň členy III. řádu sv. Norberta. Družstvo bl. Hroznaty obdrží v Klášteře Teplá do dlouhodobého pachtovního užívání některé ze zemědělských objektů nebo jejich souhrn. Návrh pachtovní smlouvy bude vypracován do osmi dnů a ihned stranami předložen příslušným úřadům státním i církevním ke schválení. V téže lhůtě budou vypracovány a ke schválení podány stanovy Družstva bl. Hroznaty... Podepsaní jsou přesvědčeni, že ustanovením Družstva... splní nejlépe svoji národní a státní povinnost, jednak tím, že přispějí k osídlení a počestění českého pohraničí, i jednak tím, že vzorným provozováním klášterního velkostatku s největším využitím technické racionalizace přispějí k budování nové republiky v rámci dvouletého plánu.*“¹⁴⁵

Na tomto místě bych se ráda zmínila o oslavách Národní pouti. Znovu se tak obnovila opatrem Tylem založená tradice poutí 14. července ke hrobu bl. Hroznaty, patrona politických vězňů.

Podle archivních záznamů 1. pouť po válce se uskutečnila 8. září 1946, o čemž svědčí program Národní poutě¹⁴⁶ a telegram, který poslali dr. Edvardu Benešovi osvobození političtí vězni.¹⁴⁷ H. J. Tyl dal 8. září 1946 na hřbitově v Pístově, kde nedávno předtím pohřbíval šedesát vězňů různých národností z transportu smrti, postavit veliký kříž. Zúčastnilo se mnoho bývalých politických vězňů z doby nacismu, vojáci, několik generálů, ministrů a církevních hodnostářů. Marně se někteří ateisté ve státní správě snažili této slavnosti zabránit. V hroznatovském duchovním prostředí tepelského kláštera byly konány exercicie

¹⁴⁵ Archiv KPT, karton 128, složka Družstvo bl. Hroznaty 1946-1947.

¹⁴⁶ Viz příloha č. VI.

¹⁴⁷ Viz příloha č. VII.

pro bývalé politické vězně, které vedl jeden z nich, pražský arcibiskup Josef Beran.¹⁴⁸

V roce 1947 se konala pouť 20. července, jak o tom píše opat Jarolímek svým spolubratrům do Teplé: „*Oslavoval se dne 20. července 1947 svátek bl. Hroznaty, při čemž jsem se osobně zúčastnil a celebroidal pontifikální mši svatou.*“¹⁴⁹ V jiném dopise píše převor Tyl ohledně pozvaných: „*Rovněž tou dobou mne prosil o asyl J. B. ndp. biskup Gojdič na svých visitačních cestách Čechami. Ježto dnešní poštou se mi ohlásil delegát z Holandska a včera z Francie, dále přislíbili účast: místopředseda vlády, Dr. Zenkl, zástupci ústředí svazu a generálního štábu s generalou: generál Husák, generál Miklík, generál Dr. Rutar, generál Vaňata, generál Pokorný, generál Němec a zástupci různých korporací.*“¹⁵⁰

3.1.5 Zřízení Juvenátu v Mariánských Lázních

Svým vznikem do této doby spadá i zřízení juvenátu počátkem školního roku 1946/47 v Mariánských Lázních, tj. internátu s premonstrátským duchovním vedením pro chlapce studující gymnázium. Byl zřízen se souhlasem opata Jarolímka, protože noviců stále přibývalo. Byla naděje, že někteří z nich časem rozmnoží počet tepelských řeholníků. Juvenát, protože nebyl přímo při klášteře v Teplé, nebyl zasažen přepadem tepelského klášteře příslušníky státní bezpečnosti a lidových milic po Hodu Božím velikonočním roku 1950, ale udržel se na rozdíl od juvenátů jiných klášterů až do konce školního roku 1950/51. Kaplanem a vedoucím juvenátu se stal dr. Klement Žůrek.¹⁵¹ Ten byl v polovině roku 1947 ze své funkce uvolněn z důvodu nemoci a nahrazen dp. Jindřichem Neubauerem.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Srov. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701; JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 45; HLINOMAZ, *Kláster premonstrátů Teplá*, s. 14 a 22.

¹⁴⁹ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. *Dopis B. Jarolímka ze dne 4. 1. 1948 spolubratrům v Klášteře Teplá.*

¹⁵⁰ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. *Dopis H. J. Tyla B. Jarolímkovi ze dne 8. července 1947.*

¹⁵¹ Srov. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 702 a JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 45 a 48.

¹⁵² Svědčí o tom *dopis z 23. 8. 1947 opata Jarolímka – č. j.: 817/47/Vg.27.* Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701.

V jiném dopise píše převor Tyl o přijetí kandidátů: „Přijímáme hochy s pozdním povoláním, mající absolvovánu střední školu I. stupně k nám do kláštera ke studiu uschopňujícímu studia vysokoškolského na bohosloví a hochy pro studium na střední škole II. stupně v našem juvenátě v Mariánských Lázních, odkud navštěvují státní reál. gymn. Po dobu středoškolského studia si hoši dle jejich finančních možností platí pobyt a stravu, ostatní doplácí klášter.“¹⁵³

Na závěr této kapitoly bych pro dokreslení ocitovala z protokolu domácí porady kapitulárů kanonie tepelské, konané dne 4. 1. 1948: „Jako druhá nejnaléhavější otázka, předložena otázka existence juvenátu. Jednomyslně uznána existence juvenátu jako nezbytně nutná. Mají býti přijímáni pouze ti, kteří dávají naději, že budou kněžími. J. M. opat administrátor navrhuje, aby bylo požadováno od juvenistů pokud mohou si hradit vydání na sebe dle zásady: čím více, tím lépe. Vldp. Leo. provisor zdůrazňuje, že to není to hlavní, s určitým rizikem, že bude jisté procento, které se rozhodne po maturitě jinak, s tím se musí počítat-náklad, že však není tak strašný... Dále žádal převor v zájmu existenční nutnosti juvenátu, jehož existenci zachraňoval za cenu nejvyšších možných obětí /hledání finančních prostředků u přátel cestou osobní důvěry/, aby byly uhrazeny všechny dluhy juvenátu, které vznikly tím, že jak národ. správa, hlavně pak spolubratr řeholní ze Strahova, vldp. generální řádový inspektor a patronátní komisař odmítali soustavně jakoukoliv podporu juvenátu. Poukázal převor na prohlášení vldp. prefekta juvenátu, dp. Jindřicha, že páni z Teplé na hochy Žůrkovy nic nedají. Sám pak převor navrhl ke zprostředkování s národ. správou podpory pro juvenát, bude-li mu k tomu dána potřebná kompetence ze strany řádu. J. M. pan opat-administrátor vzal věc za svoji a prohlásil, že nenechá hraditi ihned celý dluh. Na to juvenát byl jednomyslně uznán za nezbytný.“¹⁵⁴

Ve své visitaci konané 29. - 31. ledna 1947 opat Jarolímek uvádí: „Chvályhodné jest zřízení a udržování klášterního juvenátu v Mariánských Lázních. Osobním zjištěním i objektivními informacemi podepsaný visitator zjistil, že juvenisté, jichž je 15, jsou celkem dobrého ducha a dávají tudíž naději, že se

¹⁵³ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713, složka Juvenát 1947 – 1949.

¹⁵⁴ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, Protokol z domácí porady kapitulárů kanonie tepelské, z 4. 1. 1948.

*jednou stanou též dobrými řeholníky. Přesto však je nutno věnovati jim co největší péči, hlavně po stránce duchovní a pedagogické.*¹⁵⁵

3.2 HEŘMAN JOSEF TYL

3.2.1 Rodina, původ, jeho mládí, dosažené vzdělání, povolání kněze a řeholníka, nemoc a smrt

H. J. Tyl se narodil 31. 7. 1914 v Cakově na Hané v době první světové války jako syn rolníka Josefa Tyla a jeho manželky Marie Tylové. Pokřtěn byl 2. 8. 1914 ve Vilémově na Hané. Pocházel ze zemědělské rodiny. Tatínek byl hanácký sedlák, měl několik koní a pole. Rodiče byli velmi pracovití, velice štedří, laskaví a dobrosrdeční. Heřman se jim v mnohém podobal.

*„Byl cituplný člověk, neochvějně víry a veliké lásky k Bohu a člověku. Veliká byla jeho láska k rodičům, k sestře a její rodině. Když poznal své kněžské a řeholní povolání a když je přijal za své, patřil cele Bohu, církvi a premonstrátskému řádu, a když z poslušnosti přijal poslání v Teplé, pak cele svému tepelskému klášteru. Obdivuhodné bylo jeho vlastenectví, češství, které když v ničem neustoupilo, dovedlo vždy zahrnout přístup k Němcům bez nenávisťi a odmítání, ať už šlo o německé mocipány za války nebo o Němce odsunované po válce z tepelského pohraničí a také zvláště o německé tepelské řeholní spolubratry. Převor Heřman pomáhal, jak mohl a měl v odsunutých spolubratrech dobré přátele. Byl vzorem kladného přístupu k lidem všech kategorií, se kterými se setkal. Byl otevřený ke každému a pomáhal zvláště těm více potřebným. K sociálním přístupům byl přiveden od malička v jednoduché chudší rodině, kde těžká práce byla tvrdým údělem, poznáním situace chudých vrstev.“*¹⁵⁶

Když mu bylo pět dní, tak musel otec narukovat do války. Byl v ruském zajetí někde na Sibiři. Vzpomínky na předválečné a válečné období jsou velmi strohé. Když se otec vrátil z války, narodila se 11. 4. 1920 jeho sestra Marie.

---

¹⁵⁵ Tamtéž

¹⁵⁶ TYL, *Psancem*, s. 5.

Roku 1928 absolvoval měšťanskou školu v Náměsti na Hané, okr. Olomouc.

Protože měli hospodářství, tak se počítalo s tím, že Heřman bude hospodařit. Učil se však velmi dobře a odešel studovat na teologii. Rozhodl se tak v poslední den školy po zážitku, kdy byl v nebezpečí života. Cestou, naplněn radostí z posledního vale škole, se měl málem zabít při saltu na kole, u něhož se při rychlé jízdě z kopce nevědomky botou uzavřel zámek. Více o tom H. J. Tyl píše v curriculum vitae (70. léta 20. století).¹⁵⁷

Začal studovat na gymnáziu v Litovli. V roce 1929 přestupuje na arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Po dlouhé nemoci pokračoval v roce 1930 ve studiu na slovenském gymnáziu v Prešově, kde v roce 1935 maturoval. Po maturitě vstoupil do noviciátu řádu Premonstrátů v Nové Říši, kde přijal řádové jméno Heřman Josef. Teologická studia absolvoval v Brně v letech 1936 - 1941. V Brně byl také 15. 7. 1940 vysvěcen na kněze biskupem Josefem Kupkou. Stává se výpomocným v duchovní správě v Brně – Židenicích, přitom studuje 5. ročník teologické fakulty.

V roce 1940 vydal svoji první knihu „*Opatský chrám sv. Petra a Pavla v Nové Říši*“ a v roce 1941 upravil knihu „*Adorace před prvním pátkem v měsíci.*“ V tomto roce byl jmenován papežskou dispensí novicmistrem řádu v Nové Říši. Následuje zatčení gestapem v roce 1942, věznění v Jihlavě, Kaunicových kolejích v Brně a v koncentračních táborech Osvětim, Buchenwald až do osvobození 11. 4. 1945. Po osvobození 3. americkou armádou odjíždí 2. 5. 1945 z Buchenwaldu do Francie. Cestou se u něj projevovalo onemocnění tyfem a zápasil o život v Pasteurově nemocnici v Paříži. V srpnu 1945 se vrátil

---

¹⁵⁷ „...Spolužáky a třídním učitelem jsem byl (při absolvování měšťanky) pověřen projevem na rozloučení se s učitelským sborem. Otázka života a smrti byla ještě podtržena vážností školní slavnosti, při níž se ředitel školy na můj projev rozhovořil o nové škole, do níž vstupujeme, o škole života. Zatím na jejím prahu jsem unikl smrti jen o 10 cm. Proletěl jsem totiž v saltu 10 cm kol stromu. Souhrn těchto úvah vyústil v rozhodnutí, že jsem poprosil rodiče o vyslání na studie za účelem dosažení sv. kněžství. Protože jsem byl jediným synem rodu, sešla se domácí rada, jejímž rozhodnutím bylo: jestli se chlapec naučí za prázdniny katechismus ‚od deštiček k deštičkám‘, může jít studovat...“

domů. Rodiče si mysleli, že už nežije, protože osvobození bylo v květnu a on se vrátil teprve až v srpnu.¹⁵⁸

V srpnu 1945 nastupuje do Nové Říše v okrese Jihlava jako novicmistr a administrátor farnosti. Období let 1945 – 1950, které je předmětem mé práce, je bohaté na události, jejichž hodnocení je velmi složité.¹⁵⁹

Během ledna roku 1946 odjíždí Tyl do Teplé, kam byl poslán působit. Generální vikář premonstrátského řádu, strahovský opat Bohuslav Jarolímek, ho jmenoval 1. 3. 1946 nejprve převorem kláštera v Teplé s pravomocemi opata, pak převorem pod opatem administrátorem tepelského kláštera, jímž tehdy Bohuslav Jarolímek vedle funkce strahovského opata byl. Mimo funkci převora působil H. J. Tyl také jako administrátor farností Teplá – město, Teplá – klášter, Vidžín, Úterý, Ovesné Kladruby, Skoky a Svatý Vojtěch. Stal se předsedou aeroklubu v Mariánských Lázních, byl jmenován do Ústředního výboru SOPV a do výborů různých kulturních akcí v lázeňském kraji. V roce 1946 navštívil sv. otce Pia XII. a osobně mu předal dary – ciborium ve formě knižní kazety ze dřeva a skleněný kalíšek – obojí užívané v koncentračním táboře ke mši svaté.

Prezident republiky dr. Eduard Beneš mu udělil 18. 7. 1947 Československý válečný kříž a Československou vojenskou medaili za zásluhy 1. stupně. V témže roce vydává knihu „*Klášter Teplá*“ s ohodnocením významu jeho dějinného poslání, popisem uměleckých památek, muzea, knihovny, sbírek atd., v roce 1948 pak knihu „*Dar české dívky z koncentračního tábora.*“

Dne 23. 3. 1948 byl Tyl pozván telegramem do Prahy na jednání o obnovené Národní frontě, kde odmítl nabízené místo ministra zdravotnictví v Gottwaldově komunistické vládě. V roce 1949 byl, podobně jako řada jiných osobností, v tisku lživě označen za signatáře prokomunistické „Katolické akce“, proti čemuž se ostře ohradil.

O dva roky později, 14. 2. 1950 byl v Mariánských Lázních zatčen a dlouhá léta vězněn. 12. 12. 1958 byl podmíněčně propuštěn. Vrátil se ke svým rodičům, kde vstoupil, hned po svém návratu, do tamního Jednotného

---

¹⁵⁸ TYL, *Psancem*, s. 251.

¹⁵⁹ Viz Převorát J. H. Tyla v následující kapitole, s. 78.

zemědělského družstva. Členem JZD v rodném Cakově byl 1958 - 1964; vykonával zde různé manuální práce, v posledních dvou letech byl skladníkem a také byl zvolen místopředsedou tohoto družstva. 8. 9. 1959 mu zemřela matka Marie Tylová.

Prezident republiky ho 7. 6. 1961 zbavil všech trestů a vrátil mu všechna práva. Okresní soud v Olomouci 26. 2. 1964 zahladil jeho odsouzení.¹⁶⁰

Díky tomu se mohl v letech 1964 – 1969 stát administrátorem farnosti Bohuslavice u Konice na Hané (ustanoven dekretem kapitulní konzistoře v Olomouci z 4. 11. 1964). Během této doby (28. 12. 1968) mu zemřel otec Josef Tyl. V dubnu 1969 byl na audienci u papeže Pavla VI. ve Vatikánu. 6. 8. 1969 byl ustanoven administrátorem děkanství v Mariánských Lázních. 1. 10. 1970 obdržel diplom vystavený výborem SPB v Olomouci, pochvalná uznání a také plaketu Ústředního výboru NF.

V den svých šedesátých narozenin 31. 7. 1974 byl zbaven státního souhlasu, během několika dní se musel odstěhovat z Mariánských Lázních a byl poslán do důchodu. 3. 8. 1974 byl jmenován arcibiskupským radou.¹⁶¹

V letech 1974 – 1987 na základě intervence prezidenta republiky G. Husáka, na něhož se obrátil jako na bývalého spoluvězně v Leopoldově, mu byl umožněn pobyt na faře v Bítově u Znojma, avšak pod dozorem a bez státního souhlasu k činnosti, byť i jen k výpomoci v duchovní správě. Na konci této doby, 17. 11. 1986, zemřela jeho sestra Marie Tobiášová.

Od března 1987 se stal kaplanem farnosti sv. Mořice v Olomouci a v říjnu 1987 byl ustanoven administrátorem farnosti Slatinice u Olomouce. 19. 9. 1989 byl zvolen opatem tepelské kanonie. 14. 10. 1989 byl v kapli Arcibiskupského paláce v Praze benedikován.

V roce 1990 se stěhuje ze Slatinic na děkanství v Mariánských Lázních. Brzy se u něho projevila těžká nemoc (skleróza multiplex), a tak zde byl opatrován řeholními spolubratry a sestrami premonstrátkami. Svým zastupováním pověřil P. Huga Josefa Pitla. Roku 1992 rezignoval na funkci opata. 10. 12. 1993

---

¹⁶⁰ Srov. TYL, *Psancem*, s. 252.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 253.

na děkanství v Mariánských Lázních tiše zesnul. 17. 12. 1993 byl pohřben na hřbitově v Mariánských Lázních. V roce 1995 vychází autobiografická kniha „*Psancem*“, zachycující období jeho života od zatčení gestapem do propuštění z komunistického vězení. 28. 10. 2002 byly jeho tělesné ostatky přeneseny do Teplé a uloženy do hrobu na nově zřízeném klášterním hřbitově.¹⁶²

O smrti opata Tyla vypráví sestra Bernarda Němčanská, O. Praem., která o něj pečovala v 90. letech, kdy bydlela na faře v Mariánských Lázních. Byla svědkyní jeho posledních chvil. Svoji výpověď sepsala v prosinci 1993. Zemřela 27. 6. 2002.¹⁶³

H. J. Tyl se stal nejvýznamnější a neznámější osobností poválečných tepelských dějin. Byl výjimečnou duchovní osobností. Lze konstatovat, že dochované materiály, hlavně jeho korespondence, dosvědčují a potvrzují všeobecné dobré mínění o jeho vynikajících lidských vlastnostech. Jeho dopisy jsou plné lásky a pochopení k člověku. Měl rád všechny lidi bez rozdílu. Za dokumentačně nejcennější část Tylovy pozůstalosti je však třeba považovat jeho dochovanou korespondenci z nacistických i komunistických koncentráků a kriminálů. Zračí se v ní tragika doby i nezlomnost jeho laskavého ducha.¹⁶⁴

---

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Výpověď s. Bernardy je publikovaná v knize TYL, *Psancem*, s. 248 a 249 pod názvem „*Výňatky z písemného svědectví sestry Bernardy*“: „*Noc z 8. na 9. prosince byla pro pana opata již nocí počátku utrpení. Ve 22 hodin se probudil, nemohl spát a probděl celou noc v bolestech. Mozek byl tak vydrážděn, že neměl chvíli klidu, srdce se nemohlo uklidnit, puls byl 120. Bylo znát, že jeho stav je horší než v předchozích nemocech. Ráno přijal svátost nemocných a byl mu zavolán jeho ošetřující lékař. Dostal injekci pro uklidnění a spánek. Ale neusnul. Nespal po celý den 9. 12. Srdce si nemohlo odpočinout, maličko pospával, byl klidnější. Večer se utišil, obličej se rozzářil. Na dotaz, jak mu je, odpověděl, že dobře. Na dotaz, zda chce nám všem ‚uletět‘, se usmál a řekl, že ano. Sešli se u něho všichni z domu, z kláštera přišel pan převor Hugo a novicové. Měl radost a všem požehnal, všechny pozdravoval. Když bylo 9. prosince 21 hodin, byl dotazován, zda ošetřující sestra má jít spát a ostatní odejít. Odpověděl, že ano. Zůstala u něj pouze sestra. Do půlnoci byl klidný. Pak nastalo dost namáhavé dýchání, chvílemi byl klidnější. V tichosti se sestra modlila růženec a breviář. Pan opat sám požádal, aby se modlila hlasitě modlitby za umírající. Ruce měl sepnuté a tiše poslouchal, přitom hleděl na sestru. Pak se obrátil ke zdi a vztahoval ruce. V této pozici vyslovil jméno Panny Marie. Byl klidný. Na dotaz, zda v té chvíli byl mimo naši zem, odpověděl kladně. Po čtvrté hodině ráno se umyl a připravoval na mši svatou, která bývala v sousední místnosti v kapli. Sestra šla připravit potřebné ke mši svatě. Z kaple slyšela sestra jen hlasité kýchnutí a hluboké vydechnutí. Pan opat zemřel. Bylo to 10. prosince 1993 v 5 hodin a 30 minut ráno.“*

¹⁶⁴ Dopisy z koncentračních táborů a komunistických kriminálů vyšly knižně: TYL, H., J., *Moji nejdražší*. Praha : Geum, 2004 a TYL, H., J., *Strom krásný a urostlý*. Praha : Geum, 2003.

3.2.2 Nacistické koncentrační tábory

V květnu 1942 byl H. J. Tyl zatčen gestapem v klášteře Nová Říše a se spolubratry byli odvezeni na nákladních autech na gestapo do Jihlavy. Následovaly výslechy a přání gestapáka podepsat předem napsaný protokol s lživým tvrzením. H. J. Tyl nepodepsal a byl převezen do Brna.¹⁶⁵

„Zavezli nás na Gestapo do Brna, do budovy bývalé Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Zde nás zavedli do zasedací síně stanného soudu. Bylo asi deset hodin večer. Před námi šest prázdných křesel za soudcovským stolem. V průčelí na veliké černé tabuli výrazné bílé SS. Vše bylo plno prázdna, hrobového ticha a smrti. Po půlnoci nás odvezli do Kauniček (Kounicovy koleje) a tehdy – této noci – jsem dostal políček za svatý růženec, jež jsem měl u sebe. Když jeden SS důstojník se tázal hlídkujícího nás esesmana, co jsme zač, dostal odpověď: ‚To všechno jsou flandáci!‘ Důstojník prohlásil: ‚Konečně je to zde.‘ Nemohl se dočkat uskutečnění programu otevřeného boje proti církvi.“¹⁶⁶

Popravy kamarádů byly na denním pořádku. Modlili se za oběti a snášeli příkoří i kruté výslechy od esesmanů. Jednoho dne byl předveden do kanceláře, kde ho navštívila jeho sestra Marie. Vyprosila a vyplakala si návštěvu, aby si mohla přijít pro kněžské požehnání na cestu k oltáři se svým milovaným Jožkou.¹⁶⁷

„ ‚Máš hlad,‘ řekla mi, když viděla mne omládlého o 40 kg. Vážil jsem tehdy 46 kg. Jak mi podávala kus chleba a salámu, všiml jsem si jejích rukou. Byly celé ztvrdlé od podzimních těžkých prací na poli při dobývání a okrajování cukrovky. Řekl jsem: ‚Mařenko, nečekejte na mne a vezměte se s Jožkou, když se máte rádi. Vždyť svátost manželská je jedinou svátostí, kterou si vzájemně udělují manželé sami. Kněz je jen asistujícím zástupcem Boha a církve. Ale co ti dám jako svatební dárek? Všechno mi vzali, nic nemám.‘ V tom jsem si vzpomněl: ‚A přece něco mám!‘ Měl jsem u sebe z chleba udělaný růženec. ‚Tento růženec jsem si udělal Mařenko, v době největšího hladu. Na něm jsem se denně modlil za tvé a Jožkovo

¹⁶⁵ Srov. Tyl, *Psancem*, s. 8 – 10.

¹⁶⁶ Tyl, *Psancem*, s. 10 a 11.

¹⁶⁷ Srov. Tyl, *Psancem*, s. 12.

*šťestí. Ten si nes ode mne na památku k oltáři.' Mařenka klekla a poprosila mě o požehnání.*¹⁶⁸

Kolem Vánoc ho navštívila také maminka. Hned po vánočních svátcích, 16. ledna 1943, následoval odjezd do koncentračního tábora v Osvětimi. Mnoho jeho kamarádů nevydrželo kruté zacházení nebo zemřelo v plynových komorách. J. H. Tyl musel těžce pracovat. Poslali ho na pomoc zedníkům, odhazovat sníh, svázet mrtvé z nemocnice do krematoria. Nebylo dne, nebylo činu, který by nebyl poznamenán smrtí. Také H. J. Tyl se několikrát ocitl jen krůček od své smrti. Mimo jiné ležel v nemocnici ve vysokých horečkách s těžkou infekční chorobou. Později v době rekonvalescence byl vybrán absolvovat ošetřovatelský kurz. Pak byl přemístěn na pokoj ošetřovatelů a lékařů, v laboratoři vymýval sputa, čistil skříčka, instrumenty a podlahu. Také pomáhal na ambulanci, kde se stal svědkem masových vražd.¹⁶⁹

V srpnu 1943 byl H. J. Tyl převezen do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Po dezinfekci a karanténě byl s dvanácti ošetřovateli a lékaři odveden na revír (nemocnice) do pitevny. Buchenwald byl daleko mírnějším táborem než Osvětim. *„I když nenávisť vůči kněžím a všemu, co se vztahovalo k Bohu, neznala mezí, a to jak u SS, tak u vrahů a zločinců z povolání, kteří byli našimi šéfy v pracovních komandech (kápové). Jejich tyranii a sadismu jsme byli vydáni na milost a nemilost.*¹⁷⁰

Přesto se podařilo H. J. Tylovi sloužit mše svaté. A protože v Buchenwaldě nebyla prováděna kontrola balíčků tak přísně, nechal si od rodičů posílat hostie a víno. První mši svatou v koncentračním táboře v Buchenwaldě tajně sloužil o půlnoci na Štědrý večer L. P. 1943.¹⁷¹ 11. 4. 1945 byl Buchenwald osvobozen 3. americkou armádou.

---

¹⁶⁸ Tyl, *Psancem*, s. 13 a 14.

¹⁶⁹ „Každý šlechetný člověk chce vykonat co nejvíce dobra a zanechat po sobě památku činů, posvěcených láskou ke svým drahým, k práci, umění, vědě i lidstvu. Což tato dobrá vůle není již hodna úcty? Převala-li ji násilná smrt lidskou zlobou, stal se život tohoto člověka méněhodnotným? Snad v očích lidí, ale nikoliv v očích Božích. Tak je to i se smrtí těch, jejichž těla jsme včera odklízeli na dvorku u bunkru. TYL, *Psancem*, s. 32.

¹⁷⁰ TYL, *Psancem*, s. 52.

¹⁷¹ Srov. TYL, *Psancem*, s. 53 – 54.

Vatikánská mise vyzvedla H. J. Tyla ke službě nemocným a umírajícím v rozsáhlých sálech lazaretu v Eisenachu. Obdržel kufřík s vybavením pro přenosný polní oltář, sloužil na sálech denně až sedm mší svatých, zpovídal a připravoval tamní nemocné, raněné a umírající, k večeru pak pohřbíval a potvrzoval označení hrobů. Byla to směs národů, vojáků, civilistů i osvobozených vězňů. V této službě se asi infikoval tyfem. Následovala mise do Paříže. Již v kamionu cítil nevolnost, nechutenství, žízeň a horečku. Do Paříže dojel 7. 5. 1945. Vyzvedly ho řeholní sestřičky a sotva jej dopravily do jejich pohostinství, upadl do bezvědomí. Byl převezen na tyfové oddělení nemocnice Pasteurovy kliniky. Čtyři týdny v bezvědomí zápasil se smrtí o svůj život. Zápas vyhrál a 7. 7. 1945 byl převezen do kláštera Mondaye v Normandii k premonstrátským spolubratrům. Odtud se 17. 7. 1945 vrátil domů. Po příletu do Prahy zajel ke strýci a když obdržel prozatímní doklady a podrobil se lékařské prohlídce, vrátil se vlakem domů k rodičům.¹⁷²

3.2.3 Komunistické věznice¹⁷³

14. 2. 1950 byl H. J. Tyl nezákonně zatčen StB v Mariánských Lázních, vězněn v Karlových Varech, Valdicích a v Praze – Pankráci. Sám píše: „Pozoroval jsem již několik dnů, že jsem sledován na každém kroku. Tak tomu bylo i tehdy. Věděli o mně, kde jsem... Na ulici v Mariánských Lázních mě předjelo auto, obsazené bezpečnostními orgány a zastavili mne. Žádali, abych přesešel k nim ... vzali mě na Státní bezpečnost, ... pak směr na Karlovy Vary ... Odpoledne mne dva členové STB vyzvedli a odváželi americkou fordkou do Prahy.... Tam byl chaotický zmatek z množství nových a nových příchozích. Následovalo protokolární převzetí mne i se záznamem k úschově mých propriet... Byl jsem tehdy ještě příliš naivní, nevěděl jsem, že jejich vlastností je – klamat... Domáhal jsem se slyšení u velení tohoto institutu, že jsem politický vězeň

---

¹⁷² Srov. TYL, *Psancem*, s. 67 – 72.

¹⁷³ Informace o perzekuci H. J. Tyla v 50. letech jsou uvedeny také v knize: VLČEK, V., *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004, s. 283 – 284.

z nacistické éry a že bych měl být vyšetřen, abych mohl být propuštěn domů. Naprosto si nejsem vědom nějakého činu, kterým bych přišel do konfliktu se zákonem.“¹⁷⁴

„Začaly výslechy, ... boj o podpis protokolu. Odmítal jsem podepsat, že události nejsou psány podle pravdy. Bylo mi řečeno, že můj podpis nepotřebují, že to předají soudu takhle. ‚Předejte, toto nepodepíši. Není to psáno tak, jak jsem vypovídal dle pravdy.‘ Na to řekli: ‚Tak podívejte se - podepište to, je to jen ilustrační protokol o vás na základě různých hlášení, která zde o vás máme, a potom si vy budete moci diktovat důkazy, kterými toto tvrzení vyvrátíte. Na základě tohoto slibu jsem podepsal... Když jsem pak chtěl diktovat já, řekli: ‚Nyní na to nemáme čas, řekněte si to u soudu sám.‘ - Byl jsem oklamán a podveden.“¹⁷⁵

Dne 25. ledna 1951 byl nespravedlivě obviněn z vyzvědačství, z podpory a spojení s vysokou církevní hierarchií ve Vatikánu a odsouzen státním soudem v Praze k trestu odnětí svobody na dobu 12 roků.¹⁷⁶

K tomu, co předcházelo, H. J. Tyl píše: *„Po Vánocích jsem dostal úřední návštěvu prokurátora, který mě měl obeznámit s obžalobou. Když ji četl, divil jsem se, kde k těm nesmyslům přišel. On se zas divil mně, že se divím. Ani nedočel a odešel. Pak se dostavil na Pankrác mně přidělený advokát dr. Bartoš. Vyslechl mne, udělal si poznámky, vyrozuměl rodiče o mém soudu, ale k soudu se nedostavil. Omluvil se a pověřil druhého kolegu, který již zatupoval dp. P. Františka Vykoukala, synovce otce biskupa dr. Zely, jenž mezi jinými byl se mnou též souzen. Dali nás, totiž několik kněží, čtyři laiky a jednu ženu, v jednu skupinu, která měla představovat komplet agentů vatikánské špionáže. Vzájemně jsme se ani neznali. Soud byl tajný, s vyloučením veřejnosti, a protože byl politický, nazýval se státní. Pro podtržení významu procesu měl trvat od 18. do 25. ledna – čili celý týden.“¹⁷⁷*

---

¹⁷⁴ TYL, *Psancem*, s. 116 – 121.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 133.

¹⁷⁶ Č. j. Ts I:VII 2/51 pro § 1/1 c/, 2 z č. 231/48 Sb.

¹⁷⁷ TYL, *Psancem*, s. 155.

Když se u soudu P. Tyl dověděl, že obžaloba pro něj žádá trest smrti neudržel se, vstal a řekl rozechvěně: „*Slavný soude, těšil jsem se, až budu moci před vámi vyvrátit všechna ta nesmyslná obvinění a byl jsem přesvědčen, že odtud půjdu domů, a nyní slyším, že dokonce mám být popraven. Za co? Proč? Za to, co jsem nikdy neudělal? Víc jsem nemohl říci. Byl jsem uklidňován.*“¹⁷⁸

V roce 1951 – 1958 byl po odsouzení vězněn v Mladé Boleslavi, Kolíně, Jáchymově, Plzni – Borech, Leopoldově a na Mírově.

„*Jakmile nás padesát kněží odsoudili a skončila se všemi registrační procedura, přepravili nás do moderní věznice v Mladé Boleslavi. Zde nás na cele bylo víc. Na klozetech byl nařezán novinový papír a tam jsem se dočetl i o našem procesu – jako o skupině vatikánských špionů, která byla zneškodněna... Tatínek s maminkou asi počítají roky, dožijí-li se mého návratu.*“¹⁷⁹

Zaměstnanci věznice byli slušní, ale denně všichni náramně uspěchaní. Taková invaze kněží, kterých nemožno použít k práci venku, protože jejich pracovní nasazení musí být v naprosté izolovanosti! Tak zněl rozkaz shora. Jedinou výhodou těchto nových vězňů bylo, že jejich chování bylo velice slušné.

„*Po měsíci se stěhujeme z Mladé Boleslavi do Kolína. Jsme ve vězeňských kobkách po čtyřech, šesti – postele nad sebou, sevřeni pevným vězeňským řádem a direktivou: nařizují, zakazují, trestám... Vznikla zde hymna: Kolínečku, Kolíne, stojíš v pěkné rovině, katolických kněží řady, odsouzených z velezrady, trpíš v tobě nevinně. – Bachař je proháně, žalmy zpívat jim brání – chválí Boha bez brevíře, denně rostou v pevné víře, že je Pán Bůh ochrání...*“¹⁸⁰

K věznici přijelo nákladní auto firmy Koh-i-noor. H. J. Tyl a několik vězňů skládali těžké bedny s materiálem. Kolem po chodníku přecházely dvě ženy, z nichž jednu poznal H. J. Tyl ze Svazu politických vězňů z éry nacismu. Poznala ho též. H. J. Tyl jí stačil říct: „*Je nás zde padesát kněží, máme veliký hlad, naše situace je na úrovni nejtěžších zločinců.*“ Ve dvou dnech to věděl celý Kolín. Místní katolíci mobilizovali intervenci, chtěli jim pomoci. Lékař, který

---

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 157.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 159.

¹⁸⁰ Tyl, *Psancem*, s. 160.

v týdnu docházel, chtěl pomoci v nejkritičtějších situacích předpisem vitamínů. Velitelství věznice však vydalo s výsměchem na osobu půl až jednu tabletu.

V budově byli s nimi i zločinci z povolání, bydleli však odděleně. Ti měli volnější pohyb a vydatnější stravu. Dopisy i návštěvy měli daleko volnější a častější, ba dokonce jim byla dána i možnost obdržet balík.¹⁸¹

„Bylo oznámeno, že při dobré pracovní morálce a dobrém chování můžeme dostat jednou za několik měsíců povolenou pětiminutovou návštěvu svých příbuzných. Po dvou letech mne chtěla vidět maminka. Maminku s tatínkem uvedli k oknu. Okno bylo zaskleno a sklo chráněno z vnitřní i vnější strany mříží. Bylo třeba mluvit hodně nahlas. Maminka plakala a prosila, zda mi může nechat alespoň něco málo z toho, co mi donesla k jídlu. Ani to jí nebylo pro útěchu dovoleno.“ Ve vězení H. J. Tyl trpěl velkým hladem. Vědomí hladu zaháněli modlitbou, slinami a recepty vaření dietních jídel.¹⁸²

„Již nevím, co to bylo za konfliktní situaci, která mne vyprovokovala k výroku, že je to zde horší než v koncentračním táboře. Tento můj výrok byl předmětem jednání na aktivu vězeňské stráže. Pražské intervence kolínských katolíků a lidovců asi zapůsobily, že přijela inspekční generalita vězeňského dozoru z Prahy se samým zlatem na rameni, aby věc náležitě usměrnila. Byli uvedeni na naši celu: majorka a tři vysocí důstojníci. ‚Který je ten Tyl?‘ Přihlásil jsem se. ‚Vy jste měl říci, že je to zde horší než v koncentračním táboře.‘ Nevím, jaká síla do mne vjela, že jsem počal křičet: ‚Ano, a také, že je‘ - a chrlil jsem výtky. Všichni čtyři se v únikovém spěchu srazili ve dveřích a po uvolnění zmizeli. Za týden na to jsme byli převezeni do Plzně na Bory... Práci nám za tím žádnou nedali. Asi za čtrnáct dní nás zařadili do práce. Část šila řemeny na samopaly a část nás byla přerážena na krejčovnu. Opravovali jsme vězeňské šaty a prádlo. Po čase jsme šili i naše uniformy.¹⁸³

Přítomnost J. H. Tyla a jeho společníků na Borech se zřejmě neudržela v tajnosti a brzy se počalo o nich mluvit i ve městě. To bylo důvodem k jejich

---

¹⁸¹ Srov. TYL, *Psancem*, s. 160.

¹⁸² Tamtéž, s. 160 – 161.

¹⁸³ Tyl, *Psancem*, s. 163 – 166.

přemístění na Mírov. Zařadili je do krejčovny pro firmu Šohaj a část pro firmu Konopa.

Každá změna byla něčím vykupována, ale zároveň i něco dávala. Byla tu již řada kněží, souzených státním soudem před nimi i po nich. Našla se zde i cestička spojení s venkem, a tím pádem možnost tajného sloužení mše svaté.

Samozřejmě nasadili mezi ně i své fyzly, ale nebylo nikterak obtížné takové lidi brzy odhalit.¹⁸⁴

„Někomu se asi ve snu zdálo, že jsem tajný biskup nebo nějaká významná osobnost, kterou ještě nutno prověřit a zvláště hlídat. Snad proto jsem odtud byl sám eskortován do věznice v Olomouci, odtud pak na Jáchymovsko, kde jsem se octl na táboře pracovního útvaru Barbora. Osvětář zjistil v papírech, že mezi nováčky je kněz. Dal si mne zavolat a postavil mě do pozoru. Pak dlouho stál u okna a díval se mlčky ven. Nato se mi zadíval do očí a z pozice mocnáře prohlásil: ‚Křesťanství je zločinecký program. Církev katolická je zločinecká organizace a já si béru za svůj životní cíl jí škodit, kde jen trochu budu moci, a vy jste její kněz, proto dle toho budu s vámi jednat.‘ Zjistil jsem, že tento muž byl již dvakrát léčen na psychiatrii a v záchvatech zuřivosti že sahá i po zbrani. Jak ukázat svou moc a způsobit někomu něco zlého, v tom byl až náramně vynalézavý.“¹⁸⁵

Tyl pracoval v šachtě, pokud nebyl trestán a nemusel na korekci. Bylo to vězení ve vězení. Malý betonový domek o třech kobkách. Každá byla 196 cm dlouhá, 143 cm široká a 198 cm vysoká. V každé kobce tři páry trubek zapuštěných do zdi, spojené tři pásy železa tvořily 61 cm široké tři postele nad sebou. Na noc o 23.00 hodině dostali prkna, na kterých se spalo. Ráno o páté hodině se zase odebrali. U stropu bylo malé okénko beze skla, žádná voda, na potřebu nehygienický otevřený kýbl. Při plném obsazení byl pohyb vyloučen. Sedělo se na trubce nebo stálo na místě. Podlaha, strop i stěny byly z betonu, dveře železné. Po celou dobu pobytu se tu vězňové nikdy nemyli, k jídlu dostali

---

¹⁸⁴ Srov. TYL, *Psancem*, s. 167 – 168.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 168 – 171.

ráno černou kávu a kousek chleba, v poledne poloviční dávku táborového oběda bez masa a k večeři pouze hořkou černou kávu.¹⁸⁶

H. J. Tyl zvládal krizové situace ve vězení s klidem a nadhledem. Ke spoluvězněm byl vlídný, nikdy se neprosazoval a nikdy nechtěl žádné výhody ani uznání. Vůči dozorcům byl korektní. Typická byla u něho dobrá a radostná nálada, kterou šířil kolem sebe – naprosto nenuceně a nenápadně. Stále se usmíval alespoň očima a byl tichý a mlčenlivý, avšak optimistický. Všichni ho měli opravdu rádi a v úctě. Byl nekonfliktním, statečným, naprosto ničím nepodplatitelným člověkem.¹⁸⁷

„Byl jsem dosud i na ministerstvu kultury označen za šéfa vatikánské špionáže u nás a za tajného biskupa. Přijel kapitán AZB z Karlových Varů, co měl o mne takový zájem. – Řekli mi to sami Honzíci a 22. 5. 1954 si mne odvezl se svým kolegou v autě nejnovějšího typu BMW na StB do Karlových Varů. Zde mne začali vyslýchat... Pak následovalo stěhování. Celé StB Karlovy Vary převezli do nové budovy u Ostrova. Zde zavedli režim Ruzyně. Byl jsem sám po celé tři týdny. Prázdnota, velikost síně, ozvěny, křik, hlasy z venku a zevnitř budovy, nahoře, zdola doléhající do samoty cely vyvolávaly různé mylné dojmy a představy. Jednoho dne se objevilo u mne slyšení hlasů, bludné představy. Jinak jsem celý čas samoty vyplnil modlitbou svatého růžence a rozjímáním. Protože od rána do dvaadvaceti hodin se nesmělo sedět, vycvičil jsem se tréninkem, že jsem uměl spát ve stoje a přitom jsem polobděl. Proto i můj noční spánek byl polobdělý a nebyl hluboký.“¹⁸⁸

Jednou kolem půlnoci se probudil a viděl v cele několik osob v bílých pláštích, z nichž jedna měla injekční stříkačku. Sedl si na posteli – byla to matrace na zemi – a viděl je, jak se snaží všichni co nejrychleji zmizet. Koncem července ho převezli bez výsledků na ústřední tábor a odtud zpět na Barboru. Pak jej převezli na Svatopluk. Tábor Svatopluk byl pro něj po jáchymovské Barboře rekreací. Jeho osazenstvo zde pracovalo na dvou šachtách: Svatopluk a Barbora.

---

¹⁸⁶ Srov. TYL, *Psancem*, s. 175 – 177.

¹⁸⁷ Srov. MUCHA, V., SIKYTA, M., SOCHOR, M., TICHÝ, F., *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla, O. Praem*. Praha : Geum, 2005, s. 60 – 63.

¹⁸⁸ Tyl, *Psancem*, s. 188 – 193.

Čítal asi 2000 vězňů. Jídla bylo dost a podle zdravotního stavu i výběrové (dieta).¹⁸⁹

„S civilisty byl též větší styk a až k neuvěření smělý. Protože nejbezpečnější prověrkou stranické příslušnosti a služební obezřetnosti byl protináboženský postoj toho či onoho člověka, vynořil se záchranný objev režimu a státu tvrzením, že kněží mezi svými spoluvězni ovlivňují tyto ve smyslu náboženské propagandy, a tak ztěžují marxistickou převýchovu celé společnosti. Je proto třeba kněze od druhých izolovat. To je možno jen v pevné věznici. A izolovat nejen je, ale i ty z laiků, kteří jsou již nakaženi. Tak nás počali svázet ze všech jáchymovských pracovišť na ústřední tábor a asi za dva měsíce všechny nás rozvezli na kněžská komanda v pevných věznicích: Bory, Kartouzy, Mírov a Leopoldov. Převozy byly organizovány z Pankráce autobusy vždy v noci. Zavedli nás na oddělení, zaregistrovali a rozdělili na pracovní úseky. Hlavní naší pracovní náplní bylo látání pytlů. Kněží – vězňů přibývalo. Ústředí vězeňské správy mělo s nimi starosti. Ocitl-li se některý kněz na pracovním útvaru mezi laiky, ohrožoval již jen svou přítomností marxistickou převýchovu druhých vězňů. Když nás soustředili a izolovali ve věznicích, svolali tak zase proti své vůli koncil, protože různé praktické i studijní vědomosti a zkušenosti byly zde prodebatovány při práci i mimo ni a měly svůj hluboký i dalekosáhlý význam.“¹⁹⁰

Pokud H. J. Tyl jen trochu mohl, po celá ta léta vězeňské vazby, každodenně sloužil mši svatou. Toto těsné spojení s Ježíšem mu bylo vším.

Nakonec byl přeložen na Mírov. Na Mírově pracovali kněží v té době pro firmu Meopta Přerov. Za dílnu sloužila bývalá vězeňská kaple, kde normovaná práce měla být náplní duchovního i fyzického života.

Z domova dostal dopis, v němž mu rodiče psali, že žádali o jeho podmíněné propuštění a dostali zamítavou odpověď s tím, že je nepřevychovatelný. Byli z toho smutní a dělali v JZD dál v naději, že se návratu svého syna snad dožijí.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ Srov. TYL, *Psancem*, s. 193 – 195.

¹⁹⁰ Tyl, *Psancem*, s. 196 – 214.

¹⁹¹ Srov. Tyl, *Psancem*, s. 215 – 218.

„Na Mírov přišla exkurze lidových soudců. Rychle se uklízela dílna, aby vše bylo hodno shlédnutí těmi, kteří rozhodují o víceletém pobytu na tomto hradě. Doprovázeli je i páni v uniformách a z prokuratury. Řízením Boží Prozřetelnosti bylo, že jeden z těch civilů si mne blíže všiml, přišel až ke mně, dívá se na mne, obešel mě a povídá: ‚Pepičku, seš to ty? A muselo to být?‘ - Byl to spoluvězeň z Buchenwaldu. ‚Ano, jsem to já – a muselo to být, protože také nic nebylo. Nejen já, ale všichni, jak jsme zde, jsme naprosto nevinní. Naše tzv. zločiny velezrady jsou smyšlenkou Státní bezpečnosti. Mne chtěli dokonce i popravit za konspirovanou špionáž v uranu na místech, kde jsem v životě nebyl. Máte-li nějakou moc v rozhodování, ujměte se nás a dělejte něco.‘ Všichni členové komise stáli a poslouchali mne. Co všechno jsem ještě řečnil, dnes už nevím – ale stál jsem, v ruce veliký pilník a co jsem řekl, šlo z hlubin duše.“¹⁹²

Brzy na to H. J. Tyl byl předvolán k prokurátorovi. Za několik dní byl vyrozuměn, aby se připravil, že půjde v pátek před soudní komisi pro podmíněčné propuštění.¹⁹³

Dne 12. 12. 1958 byl H. J. Tyl usnesením krajského soudu v Olomouci z Mírova podmíněně propuštěn.¹⁹⁴

3.2.4 Převorát H. J. Tyla

Tato kapitola navazuje v časové posloupnosti na kapitoly: Obnova kláštera, Družstvo blahoslaveného Hroznaty a zřízení Juvenátu.

Převorát H. J. Tyla začíná již zmíněným datem – 1. března 1946, kdy byl jmenován převorem Kláštera v Teplé.¹⁹⁵

---

¹⁹² TYL, *Psancem*, s. 218 – 219.

¹⁹³ Srov. Tyl, *Psancem*, s. 219.

¹⁹⁴ Č. PP 134/58. Ministerstvo spravedlnosti v Praze dne 15. 6. oznámilo mu pod číslem Mil. 12490/61 – kv/Ty, že prezident republiky dne 7. 6. 1961 mu prominul právem milosti všechny tresty a vrátil mu všechna čestná práva, vyplývající z rozsudku bývalého státního soudu v Praze ze dne 25. ledna 1951 čj. Or. I/VII 2/51 ve spojení s rozhodnutím Nejvyššího soudu v Praze ze dne 12. 12. 1951 čj. To III 116/51. Dne 26. 2. 1964 okresní soud v Olomouci zahradil jeho odsouzení v neveřejném zasedání /Usnesení je označeno signaturou N+4/64./

¹⁹⁵ Jmenování bylo potvrzeno i státním souhlasem Zemského národního výboru v Praze pod č. I-515/2 z roku 1946.

Pro připomenutí tehdejších událostí: H. J. Tyl se stal představeným kláštera, jehož bratři byli internováni a byl s nimi připravován soudní proces. Klášter byl obsazen vojenskou posádkou, jeho majetek byl spravován trojčlennou Národní správou a byly konány přípravy pro jeho konfiskaci. Následovala žádost H. J. Tyla o zrušení internace bratří, požadavek o uvolnění alespoň části kláštera pro nové kandidáty řádu. Byl zahájen noviciát, osvobození političtí vězni a požadavek konfiskace kláštera byl stažen z programu.¹⁹⁶

Do této doby spadá i prosba biskupa Gojdiče o pomoc. Šlo tehdy o pět řeckokatolických kněží, kteří byli v pracovním nasazení na stavbě cesty u Sokolova. H. J. Tyl se obrátil na svého přítele z koncentračního tábora Emila Hršela. Ten ho doporučil na ministerstvo vnitra k majorovi Pokornému. Ochotně mu vyšel vstříc. Propustil nejen kněze, ale i všechny jejich příbuzné a členy rodiny.¹⁹⁷

M. Hlinomaz k těmto událostem píše: „*Při katastrofálním nedostatku kněží na tepelských farách v poválečném období v Touškově Vsi, Vidžíně, Pístově a ve Skocích vypomáhali řeckokatoličtí faráři, kteří museli po komunistickém puči v únoru 1948 uprchnout z republiky. V květnu 1947 se jim dostalo jurisdikce od generálního vikáře Bohumila Opatrného. Převor Tyl je díky svému dočasnému politickému vlivu osvobodil od nucených prací, kam se dostali jako ‚kolaboranti‘ s nacistickou okupační mocí, již naivně vyjádřili solidaritou po obsazení Ukrajiny Německou říší, a to v reakci na stalinský útlak své církve. Převor Tyl měl díky této záležitosti další komplikace s komunistickou vládou.*“¹⁹⁸

V klášterní kuchyni, knihovně a archivu vypomáhalo v letech 1946 – 1949 pět sester kongregace sester Cyrilo-Methodějských z Brna. Některé byly velmi vzdělané a rovněž vyučovaly řečtinu a latinu.¹⁹⁹

V roce 1947 byla generální kapitula v Římě, které se H. J. Tyl zúčastnil, přestože opat Jarolímek s touto cestou nesouhlasil: „*Vracím se znova touto cestou k Vaší zamýšlené cestě do Říma a připomínám, že – též dle náznaku sekretáře*

---

¹⁹⁶ Podrobněji zpracováno již v zmíněných kapitolách, s. 56 – 63 (3.1.3, 3.1.4, 3.1.5).

¹⁹⁷ Srov. TYL, *Psancem*, s. 92 a Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713, 28. 5. 1947 – 7074.

¹⁹⁸ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 134.

¹⁹⁹ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

Cyrila Nyse – s jejím uskutečněním nesouhlasím z důvodů, které jsem Vám sdělil osobně.²⁰⁰

H. J. Tyl k této cestě píše: „Protože můj přítel z Buchenwaldu dr. Fausto Peccorari, kterému jsem tam zachránil život tím, že jsem se přimluvil u spoluvězňů – lékařů (dr. Hora a dr. Matoušek), aby byl vyňat z transportu ‚Dora‘, kam byl ve špatném zdravotním stavu též určen (všichni ostatní tam zahynuli), byl tehdy místopředsedou italského parlamentu, měl jsem na zavolání po celou dobu mého římského pobytu k dispozici auto od parlamentu i se šoférem. Tehdy bylo v Římě málo aut. Použil jsem této velkorysosti přítele i pro ostatní spolubratry.“²⁰¹

V únoru 1948 došlo v Československu ke komunistickému puči, v jehož pozadí stála sovětská moc. Ateismus se stal vládnoucí ideologií. Ve všech oblastech života byly prosazovány totalitní nároky, někdy primitivně a hrubě, jindy rafinovaně. Mladá a křehká sazenice českého tepelského řeholního společenství byla vážně ohrožena zlem.²⁰²

Nově vzniklá situace byla pro mnohého únikem pod ochranu této moci. Najednou bylo velmi mnoho těch, kteří využili příležitosti a novou angažovaností se snažili buď zahladit stopy minulosti, nebo nastoupit cestu ke zdrojům a možnostem nového, výhodného a výnosného postavení.²⁰³

Převor kláštera v Teplé H. J. Tyl si mohl jako uznávaný hrdina druhého odboje, který měl mezi prominenty poúnorového režimu mnoho přátel z koncentračního tábora, vybrat mezi kariérou nebo kriminálem. Byly mu nabízeny, hlavně dr. Čepičkou, různé vysoké funkce a pověření. Vše odmítl i spolupráci s nepravou tzv. Katolickou akcí, kterou se komunistický režim pokusil zorganizovat s cílem zmást katolický lid a odtrhnout církve

---

²⁰⁰ *Dopis opata Jarolímka ze dne 24. dubna 1947.* Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

²⁰¹ TYL, *Psancem*, s. 99.

²⁰² Srov. JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 46 a 47.

²⁰³ Nastoupil nový režim: „...jehož mluvou je lež a hnací silou nenávisť. Pak to šlo ráz na ráz. Ustanovena nová vláda. V ní můj buchenwaldský přítel dr. Alois Neumann, P. Josef Plojhar, dr. Alexej Čepička a řada dalších mých známých. Vztahy mezi církví a státem se přiosťřovaly. Ministr spravedlnosti Čepička falešně viděl v nunciatuře centrálu špionáže, kterou si sám ve své fantazii konspiroval a chystal její přepad. Začal posedle konspirovat zločiny. Byly vesměs naivně hloupé, ale stály životy,“ říká Tyl ve své knize *Psancem*, s. 106 – 107.

v Československu od Říma. Podobně jako v některých jiných klášteřích, měly být i v Teplé podstrčeny zbraně a pak ‚objeveny‘ jako doklad zločinných úmyslů řeholníků. Pokus o to se však nezdařil, byl včas odhalen a zveřejněn.²⁰⁴

V říjnu 1948 byla provedena revize první pozemkové reformy.²⁰⁵ Československý stát převzal prostřednictvím podniku Státní lesy a statky od kláštera všechny majetek lesní, rybníční a tři pily. Celkem šlo o výměru 6 804 ha. Zároveň zanikla také národní správa nad uvedenými nemovitostmi a vznikl nový podnik Ředitelství státních lesů v Teplé, nejprve se sídlem v klášteře. Veškerou zemědělskou půdu převzaly Československé státní statky s platností od 1. října 1948 o celkové výměře 592,3779 ha zemědělské půdy.²⁰⁶

Tímto dnem rovněž zanikla národní správa nad nemovitostmi dvůr Klášter, Smrčí dvůr, Ovčí dvůr, Nový dvůr, dvory Kladruby, Liška, Pichl, Podmokly. Tyto nemovitosti byly přiřčeny k Ředitelství státních statků a rybníků v klášteře Teplá. Národní správa byla zrušena ZNV v Praze dne 9. listopadu 1948.²⁰⁷

V klášteře se počala objevovat podivná individua ještě podivnějšího chování. Tehdejší paraziti společnosti a nepřátelé kláštera usilovali znovu o jeho zrušení.²⁰⁸

V únoru 1950 byl převor H. J. Tyl zatčen. Když se jiná obvinění ukázala být příliš chatrná (např. že prý sdělil agentovi západní špionáže naleziště uranu), byl H. J. Tyl obviněn z kázání proti socialismu. Později ve svých pamětech napsal: „*Věrnost církvi v jisté formulaci byla často nazvána velezradou.*“²⁰⁹ Falešná obvinění církevních představitelů a jejich věznění bylo součástí plánu zbavit církve řádného vedení. V září 1950 byl uvězněn těžce nemocný strahovský opat – tepelský administrátor Bohuslav Jarolímek. 31. ledna 1951 v pankrácké vězeňské nemocnici zemřel ve věku padesáti let.²¹⁰

---

²⁰⁴ Srov. JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 47.

²⁰⁵ Podle zákona č. 142/1947 Sb.

²⁰⁶ Archiv KPT, kartony 128 – 129, *agenda poválečné správy kláštera*.

²⁰⁷ Archiv KPT, karton 128, tamtéž.

²⁰⁸ Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *převorát H. J. Tyla*

²⁰⁹ TYL, *Psancem*, s. 179.

²¹⁰ Srov. JANOUŠEK, *Kláster Teplá*, s. 47.

V noci ze čtvrtka 13. na pátek 14. dubna po Hodu Božím velikonočním roku 1950 byl tepelský klášter stejně jako všechny mužské kláštery v Československu přepaden ozbrojenými složkami státní moci a protiprávně ‚de facto‘ zrušen. Mužské řády byly na území ČSR zakázány a konvent, který byl napřed internován a poté nejrůznějšími způsoby proskribován, se stáhl do podzemí.²¹¹

Většina kněží byla napřed soustředěna do koncentračních míst, jimiž se staly hlavně Broumov a Želiv. Podle tepelského pamětníka P. Norberta Sopucha se většina tepelských profesů ocitla v broumovské internaci, s výjimkou P. Leona Moláčka, který byl zavezen do Žiliny.²¹²

Klášter byl obsazen čsl. armádou, která v něm setrvala až do roku 1978. Značně zdevastovaný klášter po odchodu vojska dále chátral pod správou Krajského střediska památkové péče.²¹³

3.2.5 Svědectví pamětníků

a) Svědectví P. Hugo Josefa Pitela, O. Praem.

Josef Pitel se narodil 19. 3. 1928 v Klatovech. Byl spolubratrem H. J. Tyla - po válce nastoupil do noviciátu v Klášteře Teplá. S H. J. Tylem byl v kontaktu až do jeho smrti.

„Dne 8. 9. 1947 oblekl vldp. P. děkan Alexander 3 novice a sice dp. Františka Veselého, kterému dal jméno Vojtěch, potom ct. p. Josefa Pitla, který obdržel jméno Hugo a ct. p. Františka Kříže se jménem Václav, dále obláta Jana Krampla, který obdržel jméno Ludolf.“²¹⁴

Hugo Josef Pitel byl po zrušení kláštera v Teplé internován v Broumově. Po internaci byl krátce u vojenské jednotky PTP, poté byl ale pro nemoc propuštěn a pracoval v různých zaměstnáních. Od ledna 1958 do května 1960 byl

²¹¹ HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 111.

²¹² KOLEKTIV AUTORŮ, *Církevní procesy padesátých let, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002*, s. 122.

²¹³ Srov. JANOUŠEK, *Klášter Teplá*, s. 48.

²¹⁴ *Dopis převora Tyla ze dne 15. 9. 1947*. Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701.

vězněn pro udržování a organizování řeholního života. Když se v 60. letech poměry částečně uvolnily, dokončil teologická studia v Litoměřicích a roku 1965 přijal kněžské svěcení. V inkorporovaných farnostech Mariánské Lázně, Dobřany (spolu s Chotěšovem) mohl působit jen krátce. Pak působil v Bochově a v Kladrubech u Stříbra. Od roku 1986 byl převorem podzemního tepelského konventu, ale už před tím plnil z pověření řádových představených významné úkoly a s velkým nebezpečím konal mnoho pro řádový dorost.²¹⁵

Zákonem z 19. července 1990 byl klášter vrácen původnímu vlastníkovi – tepelské kanonii, která jeho správu převzala 1. ledna 1991. Budovy však byly předány ve zpustošeném, neobyvatelném stavu. Velké starosti s jejich obnovou měli převor Hugo Josef Pitel a provizor Ludolf Josef Kazda.

Od roku 1991 nemocného H. J. Tyla plně zastupoval převor H. J. Pitel. 3. 12. 1992 opat H. J. Tyl podal generálnímu opatovi Marcelu van de Ven v jeho přítomnosti svou rezignaci, která byla 10. 12. 1992 v Římě přijata souhlasem definitorů řádu. Téhož dne ustanovil generální opat převora Huga Josefa Pitla na přechodnou dobu (do zvolení nového opata) administrátorem kanonie.²¹⁶ V březnu 1996 byl P. Hugo Pitel jmenován administrátorem farnosti Boršov nad Vltavou u Českých Budějovic. V současné době žije a pracuje v Třeboni.

Přepis rozhovoru s P. Pitlem konaného dne 27. 3. 2007.

„Hned po válce v roce 1946 jsem přišel do Kláštera Nová Říše. Zde jsem se zajímal já a ještě několik mých kolegů o vstup do řádu premonstrátského. Byl tam také pan doktor Klement Žůrek, kterého si páter Tyl velice vážil. Ten nás informoval, že v těchto dnech začal působit Heřman Tyl jako novicmistr novoříšský a že byl jmenován převorem v Teplé, aby Klášter Teplá byl zachráněn.

Bolševici chtěli prohlásit klášter za konfiskát, aby byl zrušen, protože němečtí premonstráti byli postupně odsunováni. Klášter byl obsazen za nacismu a v pětáctýřicátém roce tam přišli Američané, kteří tam měli hlavní stan pro tuto

---

²¹⁵ Srov. HLINOMAZ, *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 84 – 85.

²¹⁶ Srov. JANOUŠEK, *Klášter Teplá*, s. 50, 53 a 54.

oblast. Poté přišly ‚rudé gardy‘ a těch několik zbývajících bratří vyvezli. Klášter obsadila Československá armáda. Heřman Tyl mohl bydlet na faře v městě Teplé, kde jsme se s ním pak setkali, když jsme byli z Nové Říše nasměrováni do Teplé. V Mariánských Lázních byl založen juvenát pro dorost. To bylo moje první setkání s J. H. Tylem, radostným člověkem, který se před krátkou dobou vrátil z té hrůzy nacistického koncentračního tábora Buchenwald. Jako kněz se v té situaci, která tam tehdy byla, zcela rozdával.

V Teplé byl sběrný tábor pro německé obyvatelstvo. A i těmto lidem zajistil bohoslužby společně s kněžími německé národnosti, kteří tam působili, ale postupně byli také odsunováni. Brzy svými vlivy dosáhl toho, že armáda uvolnila malou část kláštera, a tak mohl v těchto prostorách zase začít řeholní život. Otevřel noviciát a přijal první české novice. V těchto těžkých podmínkách nás dokázal takhle vést. Hodně také nechával na iniciativě lidí kolem sebe, protože úkoly tam byly nadlidské.

Přicházeli noví lidé, aby osídlili celou tuto oblast. Heřman Tyl se rozjel i na Slovensko, kde rodinám tuto potřebu osídlení představil. A přivezl odtud nové osídlence, kteří právě jemu jako knězi uvěřili a přišli tam pracovat. Takže i po hospodářské stránce udělal pro tento kraj veliký kus práce. Bylo zaseto obilí a jeho přičiněním se sklídilo. Přivezl pracovníky, obstaral tehdy zapůjčení amerického kombajnu. Klášter se postupně uvolňoval od armády, až byl uvolněn celý. Zpřístupnila se knihovna, muzeum a ty prostory, které svědčí o kulturním poslání kláštera.

Na klášter byla ale uvalena státní správa, národní správce B. se k nám choval velmi krutě, nedával nám ani nutné potraviny, takže sestřička, která vedla kuchyni, se od zaměstnanců dozvěděla, kde je klíč od chléva a vstávala ve čtyři hodiny, aby mohla podojit aspoň trochu mléka, abychom měli bílou kávu.

Co se týče činnosti Heřmana Tyla v Teplé po válce, kdy mu byla svěřena celá oblast a byl na to téměř sám. P. Moláček, starý provizor a pak podpřevor, to byl už starý pán. Bylo tam čtyři nebo pět kleriků, ti studovali teologii v Praze. Převor Tyl byl zároveň farářem těch mnoha farností. Byl to velký počet škol, vyučování náboženství, funkce, pohřby, svatby atd. Spolupracovníků bylo velmi

málo. Přesto se snažil toto všechno zajistit. Také neklid kolem odsunu. Snažil se o pořádek, aby civilní objekty byly zachovány, ale především se z toho snažil udělat kraj, který by se stal lidem domovem.

Proto mu pracovníci tolik důvěřovali, což ještě dokazují hezké vzpomínky, které na Heřmana Tyla mají lidé v okolí Kláštera. Často také musel zajíždět na různé úřady a do Prahy.

Všechno konal s tím svým úsměvem a radostně. Ale byl v tlacích, ležela na něm břemena a on byl na mnoho věcí sám. Jeho okřídlená slova jsou: ‚Neznám překážek!‘ Často to byly překvapivé akce a rozkazy, tak to se všechno muselo zvládnout. Takhle to dělal a muselo se to tak od něj brát.

V tomto období také mohl při audienci papeže Pia XII věnovat dárek – nádobku, se kterou sloužil mše svaté v koncentračním táboře, v pitevně, kam byl přidělen a odkud pomáhal tolika spoluvězňům tak, že někteří mu vděčí za přežití. Nejen čeští a slovenští, ale i jiných národností. Ti ho pak navštěvovali a udržovali kontakt ještě za jeho působení v Teplé.

On to byl, kdo svolával již v roce čtyřicet sedm do Teplé politické vězně a za vzor kladl blahoslaveného Hroznatu, který také zemřel ve vězení jako mučedník pro spravedlnost.

Komunisté se připravovali na zátah proti církvi. První úder byl na biskupy. A právě tehdy zase přišla hodina zkoušky pro Heřmana Tyla. Čepička, který byl jeho spoluvězněm v nacistickém koncentráku a který od něj užil mnohá dobrodiní, si Heřmana Tyla zavolal a žádal na něm, aby se dal do služeb režimu. Chtěl ho posadit na místo odstraněného arcibiskupa Berana, aby dělal kapitulního vikáře. Heřman Tyl toto rezolutně odmítl.

Takže to byl spoluvězeň Čepička, který v roce 1949 podepsal zatýkací rozkaz na Heřmana Tyla a ten byl zatčen, takže ani rodiče, ani my jsme o něm nevěděli. Vánoce už jsme trávili bez převora a Heřman Tyl se nalézal ve vyšetřovací vazbě, kterou estébáci dovedli vyplnit takovou krutostí. Zmiňoval se o tom párkrát v důvěrných řečech.

V padesátém roce, hned po Velikonocích, z 13. na 14. dubna jsme byli v noci ve všech klášteřích přepadeni od StB, policie a milice. Museli jsme všeho

nechat, s nejnnutnějšími osobními věcmi nastoupit (pod samopaly a hlídání psy) do připravených autobusů a byli jsme koncentrováni v koncentračních klášteřích. Tu noc zrušili všechny mužské kláštery. Byli jsme v internaci v Broumově. Mladí řeholníci byli po nějaké době přiděleni do jednotek PTP. Odtud jsme se vrátili domů do Klatov.

V tomto období jsem byl jednou při návštěvě Prahy navštívit šedé sestry, které byly vystěhovány ze svého kláštera a dočasně byly v klášteře u Národního divadla. Ministr Plojhar, také kdysi spoluvězeň Heřmana Tyla, měl v tomto řádu starou tetičku. Já jsem se dozvěděl, že rodiče Heřmana Tyla jsou velice smutní, protože o něm dlouhý čas nemají žádné zprávy. Zašel jsem k těmto šedým sestrám, kterým dělala představenou Mater Pavla, velice moudrá žena, s prosbou, aby dvě sestry, které do bytu ministra Plojhara chodily uklízet, se zmínily s prosbou, aby pro Heřmana Tyla něco udělal.

A skutečně tyto sestry měly odvalu se zeptat. Při příští návštěvě Prahy mi bylo řečeno, že pan ministr se vyjádřil: ‚Od toho ruce pryč!‘ Tak takové bylo kamarádství a přátelství komunistů. Báł se říci přímlyvné slovo za toho, který pro něj v koncentráku tolik udělal.

Heřman Tyl byl upřímně zbožný a to si odnášel ze svého mládí. Byl to vliv doktora Klementa Žůrka. Ten působil v Bílsku (vedl tam sociální ústav pro chlapce) a tam byl první kostel zasvěcený Nejsvětějšímu srdci Ježíšovu. Doktor Žůrek vedl ty mladé lidi právě k úctě k Božskému srdci a k úctě k Eucharistii, svátostnému Ježíši.

Tohleto si Heřman Tyl svým způsobem velice propracoval a tím žil. Často o Eucharistii mluvil při promluvách k nám, novicům. Ano, měl mnoho povinností, takže se nám nemohl věnovat úplně a soustavně. Ale toto na nás velmi působilo, stejně jako i vzpomínky jeho života, zvláště z koncentráku. Všechno bylo ještě čerstvé a mělo to v té poválečné době svoje místo, i s výhledem do té nové totality, která se už začínala rýsovat. Toto sdílení, vzor těchto osobností pak bylo posilou i pro nás.

Dále to byla jeho velice vřelá úcta mariánská, ale nijak bigotní, a dále jeho vztah k lidem. I v pastoraci.

Velkým rysem u něj bylo rozdávání. Za každou cenu se vždycky snažil někoho obdarovat. Něco dát, podat. To bylo někdy i úsměvné. V těch posledních časech třeba i sáhl do příborníku a daroval návštěvě skleničku, nebo něco. A to vždycky působilo. Pro lidi to nebyl jenom předmět, ale dar, takže se setkáte dodnes, že řeknou – to mám od opata Tyla.

Také se snažil svoje pocity a myšlenky předat literární formou, ale pro tu spoustu povinností mu na to asi moc času nevybylo.

Potřebujeme moc té jeho radostnosti a jeho přímlyvy v dnešní situaci, která namnoze je tak rozkladná.“

b) Vzpomínky P. Norberta Bohuslava Sopucha, O. Praem.

N. B. Sopuch se narodil 10. září 1919 ve Štramberku. V roce 1946 nastoupil do juvenátu v Mariánských Lázních jako kandidát tepelské kanonie. V roce 1948 vstoupil do noviciátu. Zapsal se na teologickou fakultu, ale po návratu ze Strahova 14. dubna 1950 byl internován do kláštera v Broumově. Po návratu domů pracoval v účtárně. Studoval v Olomouci a byl 1. 7. 1972 vysvěcen na kněze. Působil v Moravském Berouně a v roce 1991 se vrátil do Teplé. Zemřel 17. listopadu 2006 v nemocnici v Mariánských Lázních. S H. J. Tylem byl v nepravdělném kontaktu až do jeho smrti.

„Já jsem jej poznal v roce 1946, na Veliký pátek, když jsem nastoupil tady do Teplé. On bydlel na faře ve městě Teplá. Bylo tam plno Němců, kaplan byl Němec, hospodyně byla Němka, byli tam i utečenci z Pruska. My jsme tam byli dva: P. Pitel a já. Pak ještě nějaký pan Kaláb, co jezdil s koňmi.

No a mně se tam líbil jednak on sám, takový živý, hlučný člověk, věčně usměvavý, pořád bylo vidět, že něco dělá. Ale hlavně se mi líbila zdejší atmosféra: dvakrát za týden se sešli, hráli karty a oni zpívali. Heřman vypadal na dvacet roků, trochu se po koncentráku spravil, takže vypadal červeně, hezky, no a k těm Němcům se choval jako k normálním farníkům. Také se snažil, i když jeho možnosti byli omezené, jim pomoci. Například asi osmi kněžím, starým lidem,

kteří byli v Mariánských Lázních, zařídil, že při odsunu si mohli vzít víc než padesát kilo věcí. Tak jsem ho tedy poznal.

A my jsme se za čtrnáct dnů stěhovali do Mariánských Lázní. Tam jsme pak chodili do gymnázia jako mimořádní žáci, na konci školního roku jsme dělali zkoušky a potom jsme od září studovali jako normální žáci.

No on, kromě šzívání se tady s tím, měl plno starostí s tím, že ho plno lidí žádalo z různých důvodů o intervence, protože on žil v Buchenwaldu, byl k ruce doktorovi, připravoval mu mrtvoly, pitval, takže tam mnoho lidí, kteří byli odsouzeni, vyměnil za mrtvoly. Říká se to i o Čepičkovi. Proto měl známosti. A tito lidé se nyní po válce ujímali vlády, byli v úřadech, takže on chodil a intervenoval. No a protože v tom Buchenwaldu byl oblíbený, jednak svou vizáží, že měl pořád dobrou náladu a byl optimista, jednak tím, že tam pro lidi opravdu hodně dělal, tak ho rádi viděli a pomohl mnoha lidem i po válce.

Tady v Teplé bylo (v těch letech po válce) dost zájemců o kněžství, kolem deseti noviců, pak byli studenti. Bylo to hezké, oni ho respektovali a on byl tak jako víc kamarád. Představený, ale i kamarád. Chodili i mezi lidi, kteří v klášteře pracovali, byl to pěkný vztah. To byli lidé šikovní, věřící lidé, to bylo krásné. On je sem vlastně dovedl.

Taky jeden vymyslel, že vytvoří takové družstvo bl. Hroznaty, ve kterém by byli podle úmluvy i zaměstnanci kláštera, ti co byli na statku, krmiči, a tak podobně, že by byli podle úmluvy členy kláštera a klášter by pak za ně bral záruku – třeba dětem umožnil studium a tak. No snaha byla, ale pak se to rozpadlo.

Ti lidé, ne všichni, ale většina, chodili do kostela, v neděli byli v kostele. Byly tu i sestry (pozn. šlo o sestry cyrilometodějsky, které P. Tyl pozval z Moravy), učily náboženství v okolí po dědinách. V neděli se tam jezdilo a byly i čtyři mše. Často na koni. Jedem Maďar tu byl, kněz, ten objížděl na koni. Takže to tu bylo nadějně.

V roce čtyřicet sedm na Velikonoce jsme s kaplanem z Teplé jeli kočárem sloužit mši ve dvou sběrných táborech pro Němce. Jak jsem viděl ten první tábor – každý měl sbalené jen své svršky, tak tam tábořili. Pak je ráno nakládali do vagónů. Tam nás nechtěli, protože měli kněze.

Ale byl tam druhý tábor – pro prominenty (protektorátu). Čtyři věže, kulometry. Byl tam jako dozorce též Heřmanův buchenwaldský spoluvězeň. Tak ten dovolil, že tam můžeme přijet. Kaplan uměl česky dobře, ale sloužil německy. Vedoucí tábora nám říká: „Kluci, já tomu nerozumím, já dám na vás; ať nedělá nic, za co by ho museli zavřít, nebo tak“.

Pan kaplan potom zpovídal. Všichni chtěli ke zpovědi, dlouho, pak musel i při svíčkách.

Za mnou přišel velitel a povídá: „Musíte skončit, to není možné takhle do večera.“ Byl to zmatek. To víš, co je vojenské režim. Tak museli všichni nastoupit a my mohli odejít.

No jinak já jsem bydlel do roku čtyřicet osm v Mariánských Lázních, někdy pan převor přijel, (někdy) jsem šli v neděli do Teplé my, většinou pešky, tam jsme přespali... no měl plno starostí.

Ale například na našem gymnáziu sjednal s ředitelem – protože bylo potřeba vybrat brambory – že týden chodilo gymnázium na brambory, ředitel pak i nějaké koupil do vlastního zařízení. Takže měli dobrý vztah.

Nebo z tiskárny v Plzni tu chodili dost často na brigádu. Všem těm lidem se muselo dát pojist, takže se zabíjela načerno prasata. Tak potom nějaký šafář a lesní adjunkt, protože kradli, to píchli (udali). Ale dokázali jen dvě prasata a bylo jich přitom přes deset! No a tak byl převor Tyl odsouzený zemským národním výborem k pokutě 50 000 korun, nebo sedět.

Tak on podal proti tomu repliku. Že peníze nemá, že půjde sedět. Že byl za „Reichu“ zavřený, tak alespoň pozná naše kriminály. Tak mu ani neodpověděli. Takže ani platit 50 000 nemusel, ani aby si šel sednout. Ten koncentrák byl vždycky za ním.

V 48. roce, i když jsme gymnázium ještě neměli dokončené, jsme studium přerušili a na sv. Augustina nastupovali do Kláštera Teplá na exercicie, potom byl noviciát a k I. říjnu jsme odjeli do společného noviciátu do Nové Říše. On nás tam zavezl a pak jsme ho neviděli celý rok. Po skončení jsme přijeli na jeden den domů a hned na fakultu – bylo třeba se zapsat, začala fakulta. No a když jsme

přišli na Vánoce, už byl zavřený a vrátil se za deset roků. Takže tolik k tomu společnému bydlení.²¹⁷

c) Vyprávění Františka Boublíka

V posledních týdnech války po mé demobilizaci z francouzské armády mně v Paříži sdělil přítel Dr. Jaroslav Jíra, dopisovatel ČTK ještě z dob první republiky, že do tohoto města budou v nejbližších dnech dopraveni zdravotně těžce postižení političtí vězňové, kteří byli osvobozeni postupující americkou armádou z tábora Buchenwald, jednoho z největších koncentračních táborů na půdě Německa. Došlo k tomu 11. dubna 1945 a právě proto se toto datum pak stalo památným dnem všech politických vězňů z dob nacismu. Brzy na to mně pak oznámil, že na kliniku Bichat v Paříži byli mezi jinými dovezeni v kritickém, takřka beznadějném zdravotním stavu též dva čeští kněží, řeholníci P. Tyl, premonstrát, a P. Frgal, kapucín. Byl to pro mne podnět, abych je osobně poznal a pak navštívil, jakmile to dovolí jejich zdravotní stav a správa této kliniky, kde se všem, kdo unikli hroící smrti, dostalo rozsáhlé a svědomité péče.

Dočkal jsem se a mohl jsem se postupně dozvědět, jaké byly jejich osudy po zatčení v naší vlasti a pak v dalších táborech nacismu. Tam je utrpení všeho druhu velmi poznamenalo, neboť byli – jistě záměrně – podvyživeni, ztratili na váze, zesláblí vůči všem infekcím. Moji přátelé však díky Bohu byli duševně v pořádku, což vždycky v podobných případech nebylo. Postupem doby bylo jim oběma dovoleno, Otcí Heřmanovi, později než Otcí Ondřejovi Frgalovi, opustit lůžko ke kratší vycházce kol kliniky, poté pak k procházce do města, jehož krásy a pamětihodnosti jsem jim rád ukazoval a připomínal.

Také do rodin českých krajanů a francouzských přátel jsem je zavedl, aby se tak tito dozvěděli z jejich úst o strádání všeho druhu, kterým museli projít od první chvíle nesvobody v nacistické totalitě. Uvítal jsem tehdy možnost, aby oba Otcové v rámci společenské činnosti pařížské československé kolonie mohli o tom promluvit i na besedě, která se konala v Masarykově domě v ulici Bonaparte, kde

---

²¹⁷ MUCHA, SIKYTA, SOCHOR, TICHÝ, *Vzpomínky na Heřmana Josefa Tyla*, s. 41 – 44.

už v době I. světové války bylo středisko našeho zahraničního odboje. Brzy nato s prvním repatriačním transportem se oba vrátili do vlasti, kam spěchali ke svým řeholním spolubratřím i k vlastním rodinám. Otec Heřman mohl tak tlumočit též můj pozdrav pozdější mé manželce, zaměstnané v Lidové demokracii, dříve Lidových listech.

V této souvislosti rád připomínám, s jakou radostí jsem se tehdy náhodně dozvěděl o jeho činnosti i duchovním apoštolátu v koncentračních táborech. Bylo to v právě vydané brožuře (duben 1945), pod názvem Buchenwald, kterou jsem našel v novinovém stánku jako další ze série tzv. Křesťanského svědectví – Témoignage Chrétien. Znal jsem toto svědectví již v předchozích letech, byla ilegálně vydávána od roku 1941. V tomto čísle byly otištěny básně a články vztahující se k poměrům koncentračního tábora Buchenwald pod názvem „Vracím se z pekla“. Autor básní byl P. Léon Lebir z misijního řádu Bílých Otců. Než byl odvečen do nacistického koncentračního tábora, byl generálním duchovním rádcem organizace Maquis, jež vznikla po porážce Francie v pohoří Arden. Ve své činnosti navštěvoval Otec Lebir všechny rozptýlené skupiny této organizace francouzského odporu až do srpna 1944, kdy se dostal do Buchenwaldu a tam s Otcem Tylem byl až do okamžiku osvobození tábora Američany. Z uvedené brožury se dozvídáme, že tito dva Otcové v nesmírně svízelných podmínkách mohli celebrovat Nejsvětější oběť, jeden pro skupinu původu slovanského, druhý pak pro ostatní. Oba se vyjádřili, že přinesení této oběti pokládají za ještě cennější, než byla oběť jejich věznění. Mluvil jsem o tom s Otcem Heřmanem, který už v předchozím táboře Osvětim jako Kristův následovník při každé příležitosti plnil zákon jeho lásky. Již v tomto táboře v laboratoři, kam byl přidělen, aby posléze byl také obětován, mohl v úžasném nebezpečí během rozborů a dalšího posouzení pokusů s vězni, k nimž se snížila tehdejší lékařská praxe v koncentračních táborech, zachránit mnohé k smrti určené vězně od krematoria, tím že vyměnil jejich kartotékové lístky. Toto chování Otce Heřmana vyšlo teprve později ve známost. On sám to přiznával jen nerad, tak byl skromný.

Když jsme se navzájem po konci války poznali, nemohli ovšem ani jeden tušit, že se ještě oba sejdeme v koncentračním táboře za komunistické totality v naší české vlasti. Když byl v padesátých letech po pobytu v Leopoldově přesunut na Příbramsko, zastal se statečně a neohroženě politického vězně – mukla Evžena Löbla z tzv. spikleneckého centra skupiny Slánský a spol., který jako třetí nebyl potrestán smrtí a na krátkou dobu byl zařazen mezi další politické vězně v letech komunistické diktatury. Otcí Heřmanovi vůbec nevadilo, že byl s trochou ironie nazván „rudý převor“. Evžen Löbl měl ovšem jistotu, že pod ochranou Otce Heřmana mu ostatní spoluvězňové neublíží.“²¹⁸

---

²¹⁸ Vyprávění je zaznamenáno v knize: Tyl, *Psancem*, s. 241 – 243. Tento text napsal F. Boublík začátkem roku 1994. Jeho syn k němu dodává: „Otec se narodil 6. 10. 1912 ve Velharticích. Po uzavření vysokých škol na podzim 1939 se mu za dramatických okolností podařilo opustit protektorát a dostat se do Francie. Tam vstoupil do francouzské armády. Po pádu Francie se zapojil do francouzského ilegálního odboje a působil v jižní a střední Francii. Při osvobození Francie v roce 1944 pak bojoval v jednotkách armády svobodné Francie. Za svoji válečnou činnost obdržel celou řadu francouzských vyznamenání. Zcela jinak se mu ovšem odměnila jeho vlast. V únoru 1949 byl zatčen a odsouzen na dvacet let za velezradu. Propuštěn byl při amnestii v květnu 1960. Zemřel 28. 1. 1998 v kruhu naší rodiny v Petřikově a pohřben je v nedalekých Velkých Popovicích. Otec Heřman byl velkým přítelem obou mých rodičů. Po návratu tatínka z vězení se pak často navštěvovali. V době normalizace P. Heřman v bytě mých rodičů v Praze také tajně přijímal nové premonstráty do řádu.“

ZÁVĚR

Diplomová práce měla za cíl přiblížit léta 1945 – 1950 v klášteře Teplá. Na základě odborné literatury, pramenů i svědectví pamětníků ukázala, jaká byla v těchto letech situace ve zmíněném klášteře. Právě na příkladu osudů řeholníků bylo zejména poukázáno na okolnosti nástupu komunistického režimu k moci, a také na způsoby, jakými komunisté uskutečňovali své plány proti církvi. Kupř. věznění H. J. Tyla je dokladem toho, jak bylo nakládáno s celou řadou kněží. Přestože jejich odsouzení bylo vykonstruované, věznění nespravedlivé a bylo s nimi ve vězení zacházeno hůře než s těžkými zločinci, stávali se právě oni ve věznicích velkou duchovní posilou pro ostatní.

Záměrem diplomové práce bylo též zasadit toto téma do kontextu doby a dobových událostí. Svědčí o tom v prvé řadě dvě úvodní kapitoly, které popisují historii premonstrátského řádu a tepelského kláštera. Další kapitola představuje okolnosti odsunu německých kněží a řeholníků. Události to byly natolik drastické, že zanechaly svůj trvalý negativní otisk v myslích lidí i v krajině samotné. Velká pozornost byla věnována nástupu komunistického režimu, při čemž na základě těchto skutečností byla komunita tepelských řeholníků prakticky zničena a existovala pouze v ilegalitě.

Přínosem této práce je využití a částečné zpřístupnění doposud nepublikovaných pramenů nalezených v soukromých archivech.

Pro budoucí výzkum se otevírá zejména možnost dalšího bádání o osudech tepelských řeholníků, především v průběhu padesátých a šedesátých let minulého století.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

I. LITERATURA

1. Monografie

BACKMUND, N. *Geschichte des Prämonstraten-serordens*, Grafenau, 1986. Neuvedeno.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha : Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

BUBEN, M. M. *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*. II. díl, 1. svazek: Řeholní kanovníci. Praha : Libra, 2003. ISBN 80-7277-086-1.

Dokumenty 2. vatikánského koncilu. Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

FRANK, K. S. *Dějiny křesťanského mnišství*. Praha : Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2003. ISBN 80-902682-8-5.

HLINOMAZ, M. *Klášter premonstrátů Teplá*. Přehled dějin duchovního fenoménu Tepelska. Karlovy Vary : Státní okresní archiv, 2003. ISBN 80-239-0337-3.

HRUDNÍKOVÁ, M. *Řeholní život v českých zemích*. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997. ISBN 80-7192-222-6.

JANOUSEK, H. F. *Klášter Teplá – minulost, současnost*. Třebíč : Nakladatelství ARCA JIMFA. 1993. ISBN 80-85766-05-1.

JIRÁSKO, L. *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha : Fénix, Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. ISBN 80-85245-11-6.

KADLEC, J. *Bohemia Sancta*. Životopisy českých světců a přátel Božích. Praha : Zvon, 1990. ISBN 80-7113-032-X.

KADLEC, J. *Dějiny katolické církve II*. Olomouc : Univerzita Palackého, 1993. ISBN 80-7067-285-4.

KADLEC, J. *Přehled českých církevních dějin 1,2*. Praha : Zvon, 1991. ISBN 80-7113-003-6.

KAPLAN, K., *Československo v poválečné Evropě*. UK Praha : Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0655-0.

Katechismus katolické církve. Praha : Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Kodex kanonického práva. Praha : Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

KOLEKTIV AUTORŮ, *Církevní procesy padesátých let*, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-797-X.

KONÍČEK, J., *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*. Církevně-politický vývoj v letech 1918 – 1993. Olomouc : Společnost pro dialog církve a státu, 2005. ISBN 80-239-6073-3.

KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*. Kritický životopis. Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-418-X.

MALÝ, R. *Církevní dějiny*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2001. ISBN 80-7266-083-7.

MUCHA, V., SIKYTA, M., SOCHOR, M., TICHÝ, F., *Vzpomínky na Heřmana, Josefa Tyla O. Praem*. Pro řeholní kanonii premonstrátského řádu v Teplé vydalo v roce 2005 nakl. GEUM Praha ve spolupráci se Soukromým reálným gymnáziem Přírodní škola Praha. ISBN 80-86256-40-5.

NĚMEC, J. *Rozvoj duchovních řádů v českých zemích*. Řím : edice Studium, 1988. Neuvedeno.

OTTER, P., *Církevní politika 1949*. Heršpice : EMAN, 1992. ISBN 80-900696-1-4.

Ottův slovník naučný : Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí. Praha : Argo, 2000. 20. díl.

SCHAUBER, V., SCHINDLER, H. M. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1994.

TYL, H. J. *Klášter Teplá*. Klášter Teplá u Mariánských Lázní, 1947. Neuvedeno.

TYL, H. J. *Psancem*. Třebíč : Arca JiMfa, 1995. ISBN 80-85766-62-0

TYL, H. J. *Psancem*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-029-7.

TYL, H., J., *Moji nejdražší*. Praha : Geum, 2004. ISBN 80-86256-31-6.

TYL, H., J., *Strom krásný a urostlý*. Myšlenky a vzpomínky z let 1951 – 1958. Praha : Geum, 2003. ISBN 80-86256-33-2.

VAŠKO, V., *Dům na skále I*. Církev zkoušená. 1945 – začátek 1950. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-891-7.

VAŠKO, V., *Neumlčená*. Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce I, II. Praha : Zvon, 1990. ISBN 80-7113-035-4. ISBN 80-7113-000-1.

VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. a kol. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1997. ISBN 80-85983-17-6.

VLČEK, V., *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-179-5.

WEIS, M., *Svědectví dokumentů*. Katolická církev v materiálech jihočeských archivů let 1949 – 1976. České Budějovice : nakladatelství JIH, 2009. ISBN 978-80-86266-33-6.

Západočeský historický sborník 4. ŽEMLIČKA, J. Rod, rodina a příbuzenstvo Hroznaty Tepelského. Plzeň : Státní oblastní archiv, 1998. Neuvedeno.

2. Elektronické dokumenty

Řád premonstrátských řeholních kanovníků. Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. Poslední aktualizace 8. 2. 2010 v 16:32 [cit. ..2010]. Dostupné na WWW : http://cs.wikipedia.org/wiki/Řád_premonstrátských_řeholních_kanovníků.

HLINOMAZ, M. Historie kláštera. *Klášter premonstrátů v Teplé* [online]. Dostupné na WWW : <http://www.klastertepla.cz>.

3. Sborníky

Tepelský opat Dr. Gilbert Johann Helmer, HLINOMAZ, M., s. 137 – 153. Historický sborník Karlovarska VII. Uspořádal Milan Augustin. V roce 1999 vydal státní okresní archiv Karlovy Vary. ISSN 1240-9401.

Tepelský opat Petr Möhler, HLINOMAZ, M., s. 143 – 149. Historický sborník Karlovarska X. Uspořádal Milan Augustin. V roce 2004 vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary jako vnitřní organizační jednotka Státního oblastního archivu v Plzni. ISSN 1210-9401.

Vlastní životopis, SOPUCH, N., B., s. 19 – 36. Na Hroznatově míse 9-2007. Sborník řeholní kanonie premonstrátského řádu v Teplé. Uspořádal H. F. Janoušek. V roce 2007 vydalo nakl. Gloria Rosice u Brna. ISBN 978-80-86760-36-0.

Za tepelským knězem a historikem Albertem H. Stárou, HLINOMAZ, M., s. 155-157. Historický sborník Karlovarska V. Uspořádal Milan Augustin. V roce 1997 vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary. ISSN 1240-9401.

II. PRAMENY

1. Prameny vydané

Srov. *Život bl. Hroznaty* – roudnický rukopis z roku 1580. Text byl vydán v knize: KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*. Kritický životopis. Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-418-X.

Srov. *Život bl. Hroznaty*. Text byl vydán: VOVES, A. *Život blahoslaveného Hroznaty*. Třebíč : Arca Jimfa, 1993.

Srov. *Hroznatův testament*. Text byl vydán v knize: KUBÍN, P. *Blahoslavený Hroznata*. Kritický životopis. Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-418-X.

2. Prameny nevydané

Archiv Kláštera premonstrátů Teplá:

Archiv KPT, karton 128, fond: Premonstráti Teplá, inv.č. 713. *Skutečná zpráva o pronásledování řeholníků z Kláštera Teplá gestapem v letech 1939 – 1945.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Dopis o odsunu H. J. Tyla ze dne 15. 7. 1946 titl. – Colonel Fay, US styčný důstojník, Ul. Tatranského pluku č.4.* Archiv KPT, karton 206, inv. č. 997, nezařazeno.

Archiv KPT, karton 205, inv. č. 995, *veřejná činnost a tvorba v letech 1891-1940.*

Archiv KPT, kartony 128, 210, inv. č. 713, 1015, *národní politika.*

Archiv KPT, kartony 200, 206, 128, inv.č. 975, 996, 708; *o praktikách odsunu.*

Archiv KPT, karton 206, inv. č. 1000, nezařazeno.

Archiv KPT, kartony 207, 215 – 220, inv. č. 1006, 1021 – 1048, *osobní a úřední korespondence.*

Archiv KPT, karton 212, inv. č. 1018, *korespondence.*

Archiv KPT, kartony 209, 210, inv. č. 1008, 1012, *G. J. Helmer.*

Archiv KPT, karton 170. inv. č. 894, *o neoprávněnosti záboru mariánskolázeňského majetku.*

Archiv KPT, karton 209, inv. č. 1008, *G. j. Helmer.*

Archiv KPT, karton 214, inv. č. 1020, *korespondence.*

Archiv KPT, karton 262, inv. č. 1130, *Chotěšov.*

Archiv KPT, karton 260, inv. č. 1127, *složka osobní věci.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Dopis P. Möhlera tepelským spolubratřím z internace v Chebu ze dne 9. 7. 1947.*

Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *vizitace.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 701. *Dopis B. Jarolímka do Teplé ze dne 2. 8. 1946 – stížnost A. Stáry.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 701. *Dopis A. Stáry k odsunu ze dne 7. 8. 1946.*

Archiv KPT, karton 128, složka o mariánskolázeňském juvenátu.

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 701. *Výsledek visitace Kláštera Teplé u Mariánských Lázní, konané ve dnech 29. – 31. ledna 1947. Č.j.: 432/47/Vg.14.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Seznam členů kláštera řádu praem. Klášter Teplá ku dni 1. prosince 1946.*

Archiv KPT, karton 128, složka *Vojsko v klášteře 1946 -1947.*

Archiv KPT, karton 128-129, *agenda poválečné správy kláštera.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Jmenování opata administrátorem.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Dopis z 25. června 1946; č. j.: 523/46/Vg.48.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Č.j. 643/64/46, jmenování provisorem.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. *Č.j. 617/59/46, dopis ze 17. 7. 1946.*

Archiv KPT, karton 128, složka *Družstvo bl. Hroznaty 1946 – 1947.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 701. *Dopis J. H. Tyla B. Jarolímkovi ze dne 8. července 1947.*

Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *Protokol z domácí porady kapitulářiů kanonie tepelské, z 4. 1. 1948.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 702, nezařazeno.

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713. 28. 5. 1947 – 7074.

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 701. *Dopis z 23. 8. 1947 opata Jarolímka – č. j.: 817/47/Vg.27.*

Archiv KPT, karton 128, fond PT, inv. č. 713, *složka Juvenát 1947 – 1949.*

Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701. *Dopis převora Tyla ze dne 15. 9. 1947.*

Archiv KPT, karton 128, *z pozůstalosti H. J. Tyla.*

Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713. *Dopis opata Jarolímka ze dne 24. dubna 1947.*

Archiv KPT, kartony 128 – 129, *agenda poválečné správy kláštera.*

Archiv KPT, karton 128, inv. č. 701, *převorát H. J. Tyla*

SEZNAM ZKRATEK

bl.	blahoslavený
ct.p.	ctihodný
dp.	důstojný pán (běžně používané titulování kněze)
HSK	Historický sborník Karlovarska
inv. č.	inventární číslo
KPT	Klášter premonstrátů Teplá
O. Praem.	Ordo Praemonstratensis (premonstráti)
P.	Pater
sv.	svatý
ThDr.	doktor teologie
UNRRA	United Nations Relief and Rehabilitation Administration
vl.dp.	veledůstojný pán
ZNV	Zemský národní výbor

SEZNAM PŘÍLOH

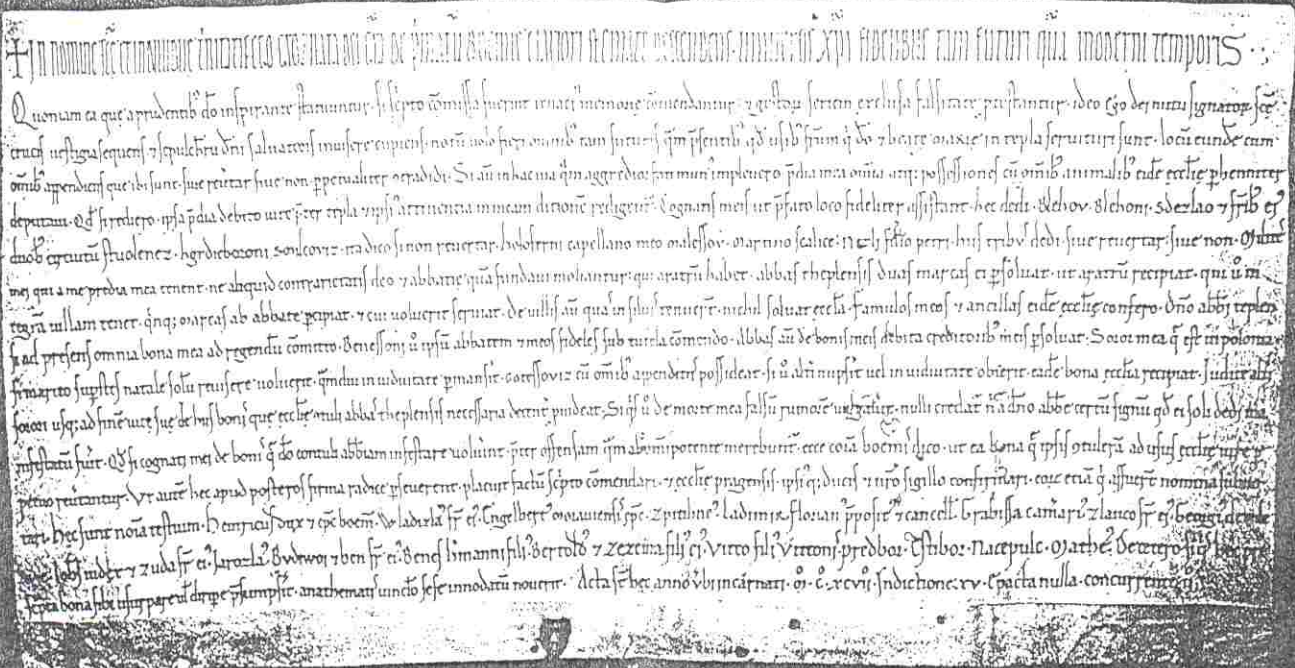
- Příloha č. I Hroznatova závěť z roku 1197
- Příloha č. II Přehled opatů a představených kláštera premonstrátů Teplá
- Příloha č. III Jmenování H. J. Tyla převorem kláštera v Teplé
- Příloha č. IV Jurisdikce pro H. J. Tyla
- Příloha č. V Jmenování opata B. Jarolímka administrátorem kláštera Teplá
- Příloha č. VI Program Národní poutě konané 8. září 1946
- Příloha č. VII Telegram dr. Edvardu Benešovi od osvobozených politických vězňů
- Příloha č. VIII Předvolební leták „*Komunisté a náboženství*“
- Příloha č. IX Dopis Slánského vedoucímu tajemníkovi sekretariátu KV KSČ ze dne 12. 4. 1950
- Příloha č. X Dokument týkající se církevních otázek č. j. I – 14/135 ze dne 10. 12. 1951 rozeslaný krajským výborům KSČ od politického sekretariátu ÚV KSČ

PŘÍLOHY

Příloha č. I

Hroznatova závěť z roku 1197

Publikovaná: *Minulost tepelského kláštera premonstrátů v dokumentech*. Katalog výstavy archiválií, pořádané k 800. výročí založení kláštera. Vydal v edici Hroznatova mísa v roce 1994 Klášter premonstrátů Teplá.

Příloha č. II

Přehled opatů a představených kláštera premonstrátů Teplá

Vyšel knižně: HLINOMAZ, M., *Klášter premonstrátů Teplá*, s. 305 a 306. Vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary v roce 2003.

1. Jan I. (1197 – 1233)
2. Bernard (1233 – 1242)
3. Gerard (1242 – 1247)
4. Benedikt (1247 – 1259)
5. Oldřich (1259 – 1267)
6. Hugo (1267 – 1295)
7. Ivo (1295 – 1303)
8. Berthold (1303 – 1313)
9. Vyšemír (1314 – 1324)
10. Petr I. (1324 – 1329)
11. Beneda (1339 – 1358)
12. Ering (1358 – 1368)
13. Heřman (1368 – 1381)
14. Liphard (1382 – 1384)
15. Bohuš z Otěšic (1384 – 1411)
16. Racek z Rýzmburka (1411 – 1444)
17. Jan II. Čeněk (1444 – 1449)
18. Václav (1449 – 1454)
19. Jan III. Buně (1454)
20. Albert (1454 – 1457)
21. Zikmund Hausmann (1458 – 1506)
22. Jan IV Fröstl (1507 – 1509)
23. Petr II (1509 – 1526)
24. Antonín (1526 – 1535)
25. Jan V. Kurz (1535 – 1559)
26. Jan VI. Mauskönig (Myšín) (1559 – 1585)
27. Matias I. Gehel (1585 – 1596)
28. Matias II. Zimmerhackl (1596 – 1599)
29. Ondřej Ebersbach (1599 – 1629)
30. Jan VII. Pecher (1629 – 1647)
31. Fridrich Füssl (1648 – 1654)
32. Ambrož Trötscher (1654 – 1658)
33. Rajmund I. Wilfert 1658 – 1670)
34. Fridrich II. Uhl (1670 – 1682)
35. Řehoř Neidhart (1682 – 1688)
36. Rajmund II. Wilfert (1688 – 1724)
37. Rajmund III. Šimanovský (1724 – 1741)
38. Jeroným Ambros (1741 – 1767)
39. Heřman hrabě Trautmannsdorf (1767 – 1789)
40. Rajmund IV. Hubl (1791 – 1801)
41. Chrysostom Pfrogner (1801 – 1812)
42. Karel Reitenberger (1812 – 1827)
43. Adolf Koppmann (1828 – 1835)
44. Melchior Mahr (1836 – 1842)

45. Marian Heintl (1843 – 1867)
46. Maxmilián Liebsch (1867 – 1880)
47. Bruno Baierl (1880 – 1887)
48. Alfred Clementso (1887 – 1900)
49. Gilbert Helmer (1900 – 1944)
50. Petr Möhler (1944 – 1946)
51. Heřman-Josef Tyl (1946 – 1992)
52. Hugo Pitel, administrátor (1992 – 1993)
53. Filip Lobkowicz, administrátor (1993)
54. Jan Křtitel Franze, opat (1993)
55. Tadeáš Řehák, administrátor (1993 – 1995)
56. Evermond Šidlovský, administrátor (1995 – 1997)
57. Augustin Kováčik, administrátor (od 1998)

A. 2. 4946

Z. j. 279/40/VG 11.

Jmenování H. J. Tyla převorem kláštera v Teplé
Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

Veleletojnómu Pánu

Inženýru Josefu Tylovému,
t.č. administrátoru dělnictví,L o s t o k o p i í

u Mariánských Lázní.

Ustanovují Vás tímto jakožto generální vikář a zástupce
společenského visitátora řádu premonstrátského v čemp ř e v o r e n k l á š t e r a t e p e l s k é h ose všemi povinnostmi a právy, jako
statuta řádu premonstrátského
připisují převorovi kláštera říší-
mu a bbeře špediře veškeré záležitosti
včetně přijímání a výchovy noviců a
klášterů pro ředění konvalescentů.
Dělejte Vám tímto jmenují nevědomě a bez
konzultací.A Vaše obtížení, ale tím závažnějšími okolnosti Vám, veleletoj-
ný pane převore, přejí a vyřezují nejvyššího požehnání.

Váš v klášteře a sv. O. Konstanta zcela oddaný

* Bohuslav Jureš, vikář ř. kon.
opat a kon. vikář ř. kon.

In ústředí, dne 1. března 1940.

Součástí v příloze:

Handwritten signature: H. J. Tyl, opat a kon. vikář ř. kon.

Jurisdikce pro H. J. Tyla
Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

O P I S .

KNÍŽECÍ ARCIBISKUPSKÁ KONSISTOŘ V PRAZE IV.

Číslo: 11723. P

V Praze dne 3. srpna 1946.

Věc: Teplá.

Jurisdikce pro P. Heřm. Tyla.

Přílohy:

K tamnímu číslu:

ze dne:

P.T.

Král. Kanonii Praemonstrátů

v Praze IV. Strahov.

Ordinarius Pražský dává tímto jurisdikci vldp.
P. Heřmanu Tylovi, převoru kláštera v Teplé, pro inkorporované
fary tepelského kláštera, aby v případě odsunu německých kěňží
mohl převzítí všechny příslušné funkce v těchto farnostech cum
iure subdelegandi.

Razítko.

Dr. Kulač v.r.
kancléř.

Vidí

+ Bohuslaus
abbas et vic. gen.

14/8 46

Concordat cum originali.

Kláster Teplá, 5/11. 1947.

prior.

Jmenování opata B. Jarolímka administrátorem kláštera Teplá
Archiv KPT, karton 128, inv. č. 713.

KNÍŽECÍ ARCIBISKUPSKÁ KONSISTOŘ V PRAZE IV.

Číslo: 8107.

V Praze dne 26.května 1948.

Věc: Teplá u M.L.,
jmenování opata
administrátora.

Přílohy: -

K tamnímu číslu: 208/48/Vg.21.

ze dne: 25.2.48.

J.M.,

nejdůstojnější pán Dr.Bohuslav J a r o l í m e k ,
opat kanonie premonstrátů

na Strahově.

ZNV. sdělil sem přípisem čís. XVIII/1-304/3-1948
z 18.5.48 toto:

Na základě výnosu ministerstva školství a osvěty ze
dne 4.května 1948, č.B.83.259/48-VII/1, bere zemský národní
výbor v Praze na vědomí oznámení o jmenování Dr.Bohuslava
Jarolímka, administrátorem kláštera řádu praemonstrátů v Te-
plé u Mariánských Lázní.

O tom Vás zpravujeme k dalšímu opatření.

Račte tudíž předmětné oznámení poznamenati k vlastní
evidenci.

Rudolf Dörner, v.r.
vicekancléř.

Dr. Opatrný, v.r.
generální vikář.

L.S.
/Ordinariatus Archiepiscopalis
Pragensis./

Tento opis souhlasí doslovně s originálem.

Na Strahově dne 3.června 1948.

Bohuslav Jarolímek 53
strahovský opat,
generální vikář řádový a
opat-administrátor kanonie tepelsk

N á r o d n í p o u ť

ke hrobu světce země české a patrona osvobozených politických vězňů
v Klášteře Teplé u Mariánských Lázní

8. z á ř í 1 9 4 6 .

P o ř a d : S o b o t a 7. z á ř í :

16. hod. v opatském chrámu Páně recitovány hodinky za zemřelé v koncentračních táborech, věznicích a na popravištích.

18. hod. v hotelu „U nádraží“ přednáška z osobních poznatků buchenwaldského prosektora, tepelského převora: H e š m a n a J o s e f a T y l a na téma:

„Hodnota člověka v očích německého nacismu“

se světelnými obrazy z koncentračního tábora Buchenwaldu.

22. hod. tryzna za umučené kamarády na městském hřbitově. Zapálení řeckých ohňů, projev, hymny, vatra.

N e d ě l e 8. z á ř í :

7. hod. budíček.

8. hod. seřazení průvodu na náměstí.

9. hod. na nádvoří před opatským chrámem tepelského kláštera zahájení státní hymnou, přivítání a projev významných hostů.

10. hod. v opatském chrámu Páně v Klášteře Teplá slavnostní pontifikální Mše svatá, obřadová na poděkování za šťastný návrat do vlasti, a mementem za zemřelé v koncentračních táborech, věznicích a popravištích. Celebruje: J. R. ná. p. opat Dr. Bohuslav Jarolíněk.

Po posledním evangeliu
slavnostní prohlášení blahoslaveného Krozmaty patronem politických vězňů.

Te Deum. Svátostné požehnání.

15. hod. prohlídka kláštera, klášterní knihovny, uměleckých památek a musea.

17. hod. lidová veselice na louce před klášterem s vlozkami českých a ruských tanců, střelnice, tombola, bufet/.

2

Übermittlungsnummer č. vypravai	Bestimmungsland Země určení
Übermittelt auf - Vypravěn na	Telegramm - Telegram
Leitung (Arbeitsplatz) Nr. vedení (prac. místě) č.	
Tag - dne	Leitvermerk - Instradovací záznam
nach - do	Wortzahl - Počet slov
Uhrzeit - hodina	Tag - Den
Unterschrift podpis	Uhrzeit - hod.

Bestimmungsland Země určení	Wortzahl - Počet slov	Tag - Den	Uhrzeit - hod.
Telegramm - Telegram			
Leitvermerk - Instradovací záznam			
	Nummer - Číslo	Tag - Den	Uhrzeit - hod.

ber v kolovosti	Gattung - Druh
in Freimarken ve známkách	Bestimmungsaufgaben - Účel adresní-přístroj
gestundet kreditované	Numer - Číslo
empfangen přijal	Wortzahl - Počet slov
	Tag - Den
	Uhrzeit - hod.

biensliche Angaben - Leitweg
Služební údaje - dopravní cesta

Anschrift (der Name des Bestimmungsortes ist aus Ende der Anschrift zu setzen)
Adresa (jméno dodavatele telegrafního úřadu napíše na konci adresy)

Raum für Freimarken
Místo pro výplati známky

Dr. Edvard Beneš, prezident. ve ublíky Českoslo enské
Praha-Hrad

Text. bzw. Unterschrift - Text, po příp. podpis

Drahý náš pane prezidentě,
Osvobození političtí vězňové, shromáždění v Klášteře
Teplá při slavnosti prohlášení svým patronem blahosla-
veného Brozmaty, českého to kmizete a zakladatele
tepelského klásters řádu Praemonstrátů, kterého unu-
čili chebětí němei jako ochránce hranic naší vlasti,
zdraví Vás co nejserdecněji v hluboké úctě, lásce a
oddanosti.

Osvobození političtí vězni, Klášter Teplá

Text. bzw. Unterschrift - Text, po příp. podpis

Drahý náš pane prezidentě,
Osvobození političtí vězňové, shromáždění v Klášteře
Teplá při slavnosti prohlášení svým patronem blahosla-
veného Brozmaty, českého to kmizete a zakladatele
tepelského klásters řádu Praemonstrátů, kterého unu-
čili chebětí němei jako ochránce hranic naší vlasti,
zdraví Vás co nejserdecněji v hluboké úctě, lásce a
oddanosti.

Osvobození političtí vězni, Klášter Teplá

Text. bzw. Unterschrift - Text, po příp. podpis

Text. bzw. Unterschrift - Text, po příp. podpis

Drahý náš pane prezidentě,
Osvobození političtí vězňové, shromáždění v Klášteře
Teplá při slavnosti prohlášení svým patronem blahosla-
veného Brozmaty, českého to kmizete a zakladatele
tepelského klásters řádu Praemonstrátů, kterého unu-
čili chebětí němei jako ochránce hranic naší vlasti,
zdraví Vás co nejserdecněji v hluboké úctě, lásce a
oddanosti.

Osvobození političtí vězni, Klášter Teplá

Odpláno dne 9.9.

Osvobození političtí vězni
Klášter Teplá

Komunisté a náboženství

Každé učení, které chce spravedlnost a nový lepší řád na zemi, bývalo ve své době pronásledováno. Tak jako vládcí starého Říma pronásledovali, mučili a křivovali první křesťany, kteří hlásali lásku k bližnímu a chtěli svět bez křivd a vykořisťování - stejně tak hitlerovci a kapitalisté pronásledovali, mučili a vraždili komunisty, bojovníky ze svobodu, pokrok a spravedlivé uspořádání světa.

Komunisté dostali za práva nejvyššího dnešního dne vedoucím činitelem v naší zemi. Reakcionářům zbyla poslední zbraň - nízká pomluva! Aby zmátli náš věrný lid a odvrátili ho od cesty, kterou ho vede komunistická strana, roztrušují starou hitlerovskou lež, že komunisté jsou úhlavními nepřáteli náboženství a církve.

MY KOMUNISTÉ, PROHLAŠUJEME,

že plně uznáváme demokratickou zásadu svobody svědomí a náboženského vyznání, stejně, jako uznáváme svobodu výkonu náboženských obřadů.

Náboženství pokládáme za vnitřní a soukromou věc každého jednotlivce, a zejména odmítáme rozpoutávat v otázkách náboženských jakýkoliv boj, který by ohrožoval jednotu národa. Naopak pokládáme za daleko důležitější dohodnout se se všemi lidmi dobré vůle o tom, jak společně pracovat ke štěstí a blahobytu národa. - Vážíme si proto také všech vlasteneckých kněží, kteří statečně proti fašismu bojovali a dnes při výstavbě republiky upřímně pomáhají.

Prohlašujeme, že ideály křesťanské pospolitosti a lásky k bližnímu nejsou v rozporu s našim snažením po šťastném světě bez vykořisťovatelů a fařizů.

Jenom nepřátelé těchto ideálů, různí kazimírové a červotoči, kteří chtějí rozhlodat zdravé kořeny naší nové republiky, bojují dnes proti komunistům. mlují pravdu! Vědí, že bez hrdinného boje Sovětského svazu a bez obětí, které přinesli komunisté na oltář národa, nezněla by již nikdy česká řeč ani v kostelích. Proto věřící lidé odmítnou lži a pomluvy reakce!

Půdou s komunistickou stranou,

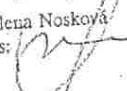
kteřá je nejlepší zárukou silné, šťastné a ve všem spravedlivé republiky!

Dopis Slánského vedoucímu tajemníkovi sekretariátu KV KSČ ze dne 12. 4 1950.
Státní ústav pro věci církevní Praha.

STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV v Praze
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ

Důvod: 490/2000-234/190

PhDr. Alena Nosková

Datum: 29. 7. 07 Podpis:

T A J N Ě

Vedoucímu tajemníkovi sekretariátu KV KSČ :

Po vydání nových církevních zákonů a odklonu velké části katolického duchovenstva od reakční činnosti hierarchie orientuje se nyní zrádná vysoká hierarchie na některé řády. Četné kláštery se stále více stávají středisky nebezpečné protistátní činnosti, odkud se organizuje špionáž a podzemní činnost, kde se shromažďují zbraně a připravují další provokace a útoky proti našemu státnímu zřízení. Nedávný proces se skupinou řádových představených jasně prokázal nejhorší zločiny některých řádů proti republice. Také na letošní léto připravují některé řády další provokace a výtržnosti. Abychom zamezili další protistátní činnosti, budou ze dne 13. 4. na 14. 4. 1950 kláštery některých řádů vyklizeny a řeholníci soustředěni do několika klášterů.

Zásah bude proveden také v některých klášterech Vašeho kraje, jejichž jména Ti sdělí krajský velitel státní bezpečnosti na schůzce, kterou ve večerních hodinách 13. 4. t. r. svolá. Na schůzce odevzdá krajský velitel státní bezpečnosti písemné informace a pokyny také církevnímu tajemníkovi KNV a shromážděným předsedům ONV z okresů, v nichž bude proveden zásah proti klášterům. Na to se rozjedou oddíly bezpečnosti do vybraných klášterů, aby je vyklidily. Zároveň do klášterů dovezou a dosadí zmocněnce Státního úřadu pro věci církevní, kteří přijedou 13. 4. t. r. večer do Vašeho kraje a zmocněnce KNV, které připravil krajský církevní tajemník.

Je třeba počítat s tím, že někde se pokusí reakční živly klášterů a využít zásahu proti klášterům k pobuňování věřících. Doporučujeme proto, abys svolal ihned 13. 4. t. r. v noci po schůzce s krajským velitelem státní bezpečnosti a po odbavení zmocněnců SÚC a KNV k odjezdu do klášterů poradu s předsedou KNV a vedoucím tajemníkem církevního oddělení KNV, na níž projednáte, jak je třeba vysvětlit zásah věřícím poblíž vyklizených klášterů a znemožnit reakční štvání. Ježto je zásahem postižena pouze menší část klášterů, takže ve většině okresů nebudou o zásahu z přímé účasti vědět, neuvěřejňuj-
te jakékoliv zprávy o zásahu v tisku ani v rozhlasu. Připravte však nehluchou, ale účinnou vysvětlovací akci v okresech, kde budou některé kláštery vyklizeny, zejména v nejbližším okolí těchto klášterů.

Předsedové ONV budou informováni o těchto opatřeních od velitele bezpečnosti. Doporučujeme, abyste ihned informovali okresní politické tajemníky a ještě během noci zajistili svolání porady, které se zúčastní: vedoucí tajemník okresního sekretariátu KSČ, předseda ONV, vedoucí tajemník ONV a okresní církevní tajemník. Na poradě bude učiněno opatření, aby ještě k ránu byli navštíveni předsedové MNV a předsedové strany v obcích, kde byly vyklizeny kláštery. Za tohoto předpokladu připravte další vysvětlovací kampaň. Do slabších okresů nebo míst vyšlete ihned podle potřeby instruktory z kraje, posilte ihned přechodně ONV v nejvýznamnějších okresech, svolajte podle potřeby druhý den ráno porady na okresních sekretariátech strany, vyšlete případně ihned do citlivých obcí poslance a tajemníky stran NF, svolajte předsednictva OAV-NF v některých okresech a pod.

Ve vysvětlovací akci je třeba objasnit věřícím, že zásah byl vynucen protistátní činností některých řádů, která byla jasně prokázána posledním procesem, a přípravou dalších provokací a zločinů v některých klášterech. Řeholníkům nebude ublíženo a bude pro ně zajištěno slušné ubytování, stravování a veškerá péče. Pod dohledem budou však vychováváni tak, aby se zbavili pokud možno reakčních vlivů a osvojili si správný poměr k republice. Podle jejich chování bude jim později případně umožněno, aby se vrátili ke své kněžské činnosti. Řeholníci v klášterech, které nebyly postiženy zásahem, mají zachovat klid a věnovat své běžné práci. Zásah proti některým řádům neomezuje ani v nejmenším náboženskou svobodu věřících, o kterou se nikdo nemusí bát. Naše republika dokazuje velikou materiální podporou duchovních i farností, že nechce a nebude omezovat a znemožňovat náboženský život věřícího lidu. Proti reakčním provokátorům, kteří by chtěli zásahu proti některým zločinným řádům užít k pobuřování však tvrdě zakročíme.

Pokud je ve Vašem kraji centralisační klášter, do něhož budou řeholníci některých řádů soustředěni, poskytněte veškerou pomoc vedoucím kláštera, jmenovaným SÚC, aby klášter byl rychle a dobře vybaven a mohl zahájit svoji činnost.

Zásahem proti některým reakčním řádům zasazujeme dosud nejtěžší ránu reakční katolické hierarchii a jejím imperialistickým dirigentům, likvidujeme mimořádně aktivní a nebezpečnou agenturu nepřítelů v naší zemi. Zásah podstatně přispěje ke zlomení vlivu imperialistických agentů v katolické církvi. Objasněte vhodně a účinně zásah věřícímu lidu a znemožněte pokusy reakce o štvaní.

Se soudužským pozdravem

V Praze 12. dubna 1950

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

SEKRETARIÁT ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
PRAHA I, PŘÍKOPY 33 • TELEFON 229-51
ADRESA TELEGRAMŮ: UYKOMSTRANY

10. prosince 1951.

V PRAZE dne

I - 14/135

církevní otázky.

Č. j.:

Věc:

TAJNĚKrajským výborům KSČ.STÁTNÍ ÚSTŘEDNÍ ARCHIV v Praze
ZRUŠEN STUPĚŇ UTAJENÍ

Důvod: 490/2000 - 130/180

PhDr. Alena Nosková
Datum: 29.7.07 Podpis: *AN*

Vážení soudruzi,

v církevní politice dosáhli jsme v poslední době několika dalších významných úspěchů, jak to ukázal i sjezd katolického duchovenstva, konaný 27. září t.r. v Praze.

Bylo by však velikou chybou vyvozovat z toho, že záležitost církví, zejména katolické církve a kněží, je pro nás již zcela s úspěchem vyřízena a že proto nemusíme jí do budoucna již věnovat stálou pozornost.

Víme ze zkušeností, že vnitřní i zahraniční nepřítel vidí na církevním úseku stále možnosti narušovat budování socialismu, na příklad nábor pracovních sil, budování JZD, rozleptávat pracovní morálku a důvěru částí obyvatelstva k lidově demokratickému zřízení, brzdit upevňování našich vztahů k Sovětskému svazu, narušovat naše úsilí o zachování a upevnění míru.

Orgány strany a lidové správy nesmí proto podceňovat církevní věci, naopak musí je znát a neustále si jich všímat. Nesmíme zapomínat, že vliv kněží, zejména v některých krajích, je na část obyvatelstva dosud značný.

Budeme dále získávat duchovenstvo pro kladný poměr k našemu lidově demokratickému řádu. Nepřipustíme však, aby někteří duchovní zneužívali svého postavení k podpoře reakční nepřátelské propagandy. Rozvinutím ofensivní masové politické práce

rozbijeme argumenty nepřítele, obrátíme je proti němu a tak budeme paralyzovat vliv církevní reakce. Pokusy církevní reakce o poškozování budovatelského úsilí našeho lidu budeme mařit účinnými, politicky uváženými opatřeními, předem projednanými se Státním úřadem pro věci církevní nebo s jeho podřízenými orgány v lidové správě.

Přitom je třeba postupovat obezřetně, dobře si rozvážit kdy, kde a jak příslušná opatření provést a vyvarovat se výstřelků, jež by nás isolovaly od věřících mas.

Naši akci třeba zaměřit nejen k duchovním, ale též k masám věřícího lidu v religiozních krajích, jehož náboženského citění se nesmíme dotýkat. Musíme umět přesvědčit, že naše opatření v oboru církevní politiky nesměřují proti náboženské svobodě, nýbrž proti zneužívání náboženského citu věřícího lidu reakcí.

Pokud jde o vyučování náboženství ve školách I. a II. stupně (kde je povinné) a na školách III. stupně (kde je nepovinné), je třeba řídit se dosavadními směrnici o provádění zápisu žáků do vyučování náboženství a vystříhat se zásahů, jež by mohly vyvodit dojem, že jde o organisovanou akci, směřující vůbec proti náboženství.

Církevní otázky byly dosud projednávány na schůzích církevních pětěk za přítomnosti vedoucích tajemníků strany. Od formy církevních pětěk upouštíme a doporučujeme pro budoucno, aby vedoucí tajemník strany svolával podle potřeby příslušné funkcionáře na porady k projednání otázek církevní politiky.

V aparátu strany musí se o církevní otázky starat a znát je především vedoucí tajemník krajského výboru a okresního výboru strany. Ten musí být v těchto záležitostech ve styku s předsedou krajského, případně okresního národního výboru a s církevním tajemníkem v národním výboru a poskytovat jim v práci plnou podporu.

Předsedové KNV a ONV musí se neustále zajímat o církevní otázky, sledovat je a neponechávat starost o ně pouze církevním tajemníkům.

Funkce církevního tajemníka v ONV je velmi důležitá instituce a nesmí být podceňována. Je třeba pro ni vyhledávat spolehlivé, vyspělé a schopné pracovníky a jejich jmenování dohodnout vždy se Státním úřadem pro věci církevní.

Předsedové KNV musí dbát, aby církevní oddělení byla náležitě vybavena a aby církevní tajemníci mohli se plně věnovat církevním záležitostem včetně udržování trvalého styku s význačnými duchovními všech církví.

Politický sekretariát ÚV KSČ ukládá krajským výborům strany, aby obsah dopisu pečlivě projednaly na jedné z nejbližších schůzí předsednictva KV KSČ, přezkoumaly dosavadní provádění církevní politiky v kraji, učinily opatření k odstranění nedostatků a zajistili do budoucna, že církevní otázky budou odpovědnými funkcionáři strany a lidové správy neustále sledovány a včas a politicky správně řešeny.

O projednání tohoto dopisu podejte politickému sekretariátu ÚV KSČ zprávu.

Politický sekretariát ÚV KSČ.

ABSTRAKT

MIKEŠOVÁ, A. *Poválečné období kláštera Teplá, 1945–1950*. České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra církevních dějin. Vedoucí práce: doc. ThLic. PaedDr. Martin Weis, Th. D.

Klíčová slova: komunistický režim, náboženská perzekuce, odsun řeholníků a kněží, poválečné období kláštera, obnova kláštera, řád Premonstrátů, klášter Teplá, únor 1948, H. J. Tyl.

Práce se zabývá poválečným obdobím kláštera Teplá v letech 1945 –1950. Zachycuje obnovu kláštera po válce a odsun německých řeholníků a kněží. Zvláštní pozornost věnuje problematice nastolení komunismu v roce 1948 a dopadu komunistického převratu na život v tomto klášteře na základě archivních pramenů a svědectví pamětníků.

První kapitola představuje řád Premonstrátů ve světě, první informace o řádu v Čechách, dějiny a význam řádu. Druhá kapitola se věnuje klášteru Teplá, jeho zakladateli, představuje historii a význam kláštera. Třetí kapitola je klíčová. Zaměřuje se na dění kláštera na konci 2. světové války a na život převora H. J. Tyla.

ABSTRACT

The postwar period of the Monastery Teplá , 1945 – 1950

Key words: Communist mode, religious persecution, transfer of religious and priests, monastery renewal, postwar period of the Monastery Teplá, the Premonstratensian friary, the Monastery Teplá, February 1948, H. J. Tyl.

The work deals with the postwar period of Monastery Teplá in the years 1945 – 1950. It records the renewal of the monastery after the war and transfer of German religious and priests. Special attention is focused on the problems with the establishment of communism in the year 1948 and impact of the communist upheaval upon the life in this monastery. It is based on the archival sources and on the witnesses testimonies.

The first part introduces Premonstratensian friary in the world, the first friary information in the Czech Republic, the history and the importance of the friary. The second part deals with the Monastery Teplá itself, its founders, it represents the history and the importance of the monastery. The last part is the most comprehensive and key part of the whole work. It describes the life in the monastery at the end of the Second World War and the life of the prior H. J. Tyl.